

**ความเชื่อและพิธีกรรม
ของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออก**

ทัศนีย์ ทานควณิช

**ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา
กุมภพันธ์ 2535**

คำนำ

งานวิจัยเรื่อง "ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออก" นี้ เกิดขึ้นจากความสนใจวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชาวประมงผู้หากินเสี่ยงภัยในท้องทะเลท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยี

ความสำเร็จของงานวิจัยนี้เกิดขึ้นได้ด้วยเงินทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ด้วยความอนุเคราะห์ให้ข้อมูลของวิทยากรทั้งที่ระบุชื่อและไม่ได้ระบุชื่อไว้ในงานวิจัยนี้ ด้วยคำแนะนำวิธีการวิจัยของผู้ช่วยศาสตราจารย์สุธีระ ทานตวนิช และอาจารย์สมศักดิ์ ลีลา แห่ง มหาวิทยาลัยบูรพา และด้วยความช่วยเหลือเก็บข้อมูลบางส่วนของนิสิตวิชาเอกภาษาไทย

ขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนในงานวิจัยนี้สำเร็จได้ด้วยดี หากมีข้อบกพร่องประการใด ผู้วิจัยยินดีน้อมรับคำแนะนำทุกประการ

ทัศนีย์ ทานตวนิช

กุมภาพันธ์ 2535

สารบัญ

บทที่	หน้า	
1	บทนำ	1
	ภูมิหลัง	1
	ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	5
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	5
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	6
	คำนิยามศัพท์เฉพาะ	6
	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	7
	การจัดกระทำกับข้อมูล	8
2	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า	9
	ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดบริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก	9
	จังหวัดฉะเชิงเทรา	9
	จังหวัดชลบุรี	10
	จังหวัดระยอง	12
	จังหวัดจันทบุรี	14
	จังหวัดตราด	16
	สภาพสังคมและวัฒนธรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก	17
	การศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรม	20
	ความเชื่อ	20
	พิธีกรรม	22

3	ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออกในอดีต	26
	ผลการรวบรวมและจำแนกประเภทความเชื่อของชาวประมงชายฝั่ง	
	ทะเลตะวันออกในอดีต	27
	หมวดที่ 1 ความเชื่อเกี่ยวกับเรือและอุปกรณ์ในเรือ	28
	หมวดที่ 2 ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เครื่องราง ของขลัง	31
	หมวดที่ 3 ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ	34
	หมวดที่ 4 ความเชื่อเกี่ยวกับยากกลางบ้าน	39
	หมวดที่ 5 ความเชื่อเกี่ยวกับข้อห้ามต่าง ๆ	39
	หมวดที่ 6 ความเชื่อเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติต่าง ๆ	41
	ผลการรวบรวมและจำแนกประเภทพิธีกรรมของชาวประมงชายฝั่ง	
	ทะเลตะวันออกในอดีต	42
	พิธีกรรมส่วนบุคคล	42
	พิธีกรรมของสังคม	49
4	ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออกในปัจจุบัน	52
	ความเชื่อ	52
	หมวดที่ 1 ความเชื่อเกี่ยวกับเรือและอุปกรณ์ในเรือ	53
	หมวดที่ 2 ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เครื่องราง ของขลัง	55
	หมวดที่ 3 ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ	58
	หมวดที่ 4 ความเชื่อเกี่ยวกับยากกลางบ้าน	62
	หมวดที่ 5 ความเชื่อเกี่ยวกับข้อห้ามต่าง ๆ	63
	หมวดที่ 6 ความเชื่อเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติต่าง ๆ	66
	การจำแนกความเชื่อตามคำร้อยละของความเชื่อถือ	67

พิธีกรรม	70
พิธีกรรมส่วนบุคคล	70
พิธีกรรมของสังคม	71

5 ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความเชื่อ และพิธีกรรมและอิทธิพลของความเชื่อ

และพิธีกรรมที่มีต่อการประกอบอาชีพประมง	72
ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความเชื่อและพิธีกรรม	72
ปัจจัยที่ธำรงรักษาความเชื่อและพิธีกรรม	72
ปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรม	74
อิทธิพลของความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อการประกอบอาชีพประมง	81

6 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	85
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	85
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า	86
อภิปรายผล	91
ข้อเสนอแนะ	98

บรรณานุกรม	100
------------------	-----

ภาคผนวก	104
---------------	-----

ภาคผนวก ก แสดงตาราง

ตาราง 1	จำนวนวิทยากรผู้ให้ข้อมูล จำแนกตามสถานภาพการประกอบอาชีพ	105
ตาราง 2	จำนวนวิทยากรผู้ให้ข้อมูล จำแนกตามสถานที่และสถานภาพการประกอบอาชีพ	106
ตาราง 3	จำนวนและร้อยละของชาวประมงที่เชื่อและไม่เชื่อตามความเชื่อในอดีต จำแนกตามสถานภาพการประกอบอาชีพ	107
ตาราง 4	ลำดับความเชื่อของชาวประมงในปัจจุบันตามคำร้อยละ	122

ภาคผนวก ข แบบสอบถาม

ภาคผนวก ค แสดงภาพ

ภาพที่ 1-6	ส่วนประกอบและขั้นตอนการต่อเรือ	141
ภาพที่ 7	การเซ่นไหว้แม่ย่านาง	146
ภาพที่ 8-11	เรือประมงในอดีตและปัจจุบัน	147
ภาพที่ 12	เครื่องมือจับปลาของชาวประมงไทย	150
ภาพที่ 13	โป๊ะไม้ไผ่	151

ภาคผนวก ง แผนที่ภาคตะวันออก

บทคัดย่อ

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ในสมัยดึกดำบรรพ์ มนุษย์ต้องต่อสู้กับธรรมชาติเพื่อเอาชีวิตรอด ธรรมชาติจึงมีอิทธิพลทำให้มนุษย์มีความหวาดกลัวขณะเดียวกันก็ครุ่นคิด สงสัย ใครรู้ความจริง แต่โดยที่มนุษย์ยุคนั้นยังขาดความรู้และความเข้าใจธรรมชาติอย่างถ่องแท้ จึงแก้ปัญหาข้อสงสัยด้วยการคิดผสมผสานจินตนาการว่า เหตุต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาตินั้น เป็นเพราะมีอำนาจลึกลับหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ภูตผีปีศาจ หรือเทพเจ้าเป็นผู้บันดาล มนุษย์ได้พยายามหาวิธีที่จะทำให้อำนาจลึกลับหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์บันดาลเฉพาะสิ่งที่ต้องการของตน เช่น วิธีการเช่นสรวงบูชา และการใช้เวทมนต์คาถาต่าง ๆ จึงเกิดเป็นความเชื่อถือซึ่งมีที่มาจากความไม่รู้และความกลัว มนุษย์ได้ถ่ายทอดความเชื่อเหล่านี้สู่คนรุ่นหลังให้เชื่อถือสืบต่อกันมา จนกว่าจะเกิดการค้นคว้าให้เห็นจริงเป็นอย่างอื่น (ประมวลย ตติคตินัน. 2521 : 89) เมื่อวิทยาการเจริญขึ้น มนุษย์สามารถค้นหาความจริงและเข้าใจธรรมชาติได้ถ่องแท้ยิ่งขึ้น ความเชื่อถือและยึดมั่นที่มีต่อความเชื่อเหล่านี้ก็จะลดน้อยลง และความเชื่อบางประการอาจสูญไป (ทัศนีย์ ทานตวนิช. 2523 : 224-225)

ถึงกระนั้นก็ตาม ด้วยสติปัญญาที่พัฒนาขึ้นเป็นระยะ ๆ และวิทยาการที่ก้าวหน้าขึ้นตลอดมา มนุษย์สามารถครุ่นคิดถึงปัญหาและสามารถแก้ปัญหาเกี่ยวกับธรรมชาติและ การดำเนินชีวิตได้อย่างชาญฉลาด แล้วนำมาสร้างเป็นความเชื่อที่ก่อประโยชน์แก่บุคคลและสังคม ทั้งประโยชน์ด้านจิตใจ ความปลอดภัย ความประณีต และความเรียบร้อย เช่น ความเชื่อว่า นอนกินข้าว ชาติหน้าจะเกิดเป็นงู เพื่อปลุกฝังเรื่องกิริยามารยาท ความเชื่อว่า คนมีขวัญประจำตัว หากประสบเภทภัยขวิญจะออกจากตัว ต้องทำพิธีเรียกขวัญ เพื่อผลด้านความมั่นคงทางจิตใจ และความเชื่อว่า ห้ามผู้หญิงหิวผมนในเวลากลางคืน เพื่อผลในการควบคุมความประพฤติของหญิงสาว

ไม่ให้เที่ยวเตร่ในยามวิกาล ดังนั้นจึงมีความเชื่อส่วนหนึ่งที่เกิดจากความเฉลียวฉลาดของมนุษย์ที่จะใช้ เป็นเครื่องมือกำกับพฤติกรรมของบุคคล และเป็นกรอบของสังคม

ความเชื่อทั้งที่เกิดจากความไม่รู้และความกลัว และเกิดจากความเฉลียวฉลาดของมนุษย์นี้ได้รับการบอกกล่าว ถ่ายทอด และยึดถือปฏิบัติมาหลายชั่วอายุคน จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและมีส่วนสำคัญในการกำหนดความคิดและพฤติกรรมของบุคคล เพราะความเชื่อเป็นพื้นฐานของความคิด และความคิดนำไปสู่พฤติกรรม เช่น ชาวนาเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์คือแม่โพสพ ก็จะคิดวิธีทำแม่โพสพ พึ่งพอใจ โดยแสดงพฤติกรรมเป็นพิธี เช่น สรวง ทำขวัญแม่โพสพ เพื่อให้แม่โพสพ บันดาลให้ข้าวตกรวงงามดีตั้งต้องการ หรือชาวชนบททั่วไป เชื่อว่ามีเทวดาบันดาลให้ฝนตกได้ ดังนั้นหากฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ชาวนาชนบทก็จะคิดหาวิธีที่จะทำให้ เทพแห่งฝนพึงพอใจ โดยแสดงพฤติกรรมเป็นพิธีแหนางแมว เป็นต้น ความเชื่อจึงนำไปสู่พิธีกรรม (ประมวล วิคคินสัน. 2521 : 109) และพิธีกรรมเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยดำรงความเชื่อให้คงอยู่ ความเชื่อและพิธีกรรมจึงเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก

พิธีกรรมเป็นวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าหมาย (กึ่งแก้ว อัฒถากร. 2528 :

5) โดยมีความเชื่อเป็นพื้นฐาน พิธีกรรมของมนุษย์ส่วนใหญ่มีจุดหมายเพื่อความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ (ประมวล วิคคินสัน. 2521 : 141) และการที่จะได้สิ่งที่ต้องการจำเป็นต้องมีการกระทำ เช่น ชาวนาไทยอยากได้ข้าวเปลือกเพื่อนำมาเป็นอาหารเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ก็ต้องเพาะปลูกข้าว ขณะเดียวกันก็จะทำพิธีกรรมเพื่อทำขวัญแม่โพสพ ซึ่งเชื่อว่าเป็นเทพธิดาประจำต้นข้าว เมื่อแม่โพสพพอใจก็จะบันดาลข้าวเปลือกให้ตามต้องการ หากนำพิธีกรรมทั้งหลายมาวิเคราะห์จะพบว่า ล้วนเป็นวิธีการเพื่อความอยู่รอดทั้งสิ้น

นอกจากนี้พิธีกรรมยังเป็นเครื่องรวมจิตใจของคนในหมู่เหล่า เมื่อกระทำพิธีกรรมร่วมกันย่อมเกิดความพร้อมใจ ความปลื้มปิติ และความเห็นอกเห็นใจกัน เช่น ในพิธีบวช พิธีแต่งงาน พิธีศพ เป็นต้น พิธีกรรมจึงเป็นกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม ทั้งที่เป็นความสัมพันธ์ทางสังคม คือ ความรักใคร่ผูกพัน ช่วยเหลือ ร่วมมือร่วมใจ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ คือ การรวมตัวมาหากิน

ความสัมพันธ์ทางการปกครองคือ การสร้างกฎ ระเบียบ และรักษากฎระเบียบร่วมกัน และความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม คือ การมีกิจกรรมที่มีคุณค่าทางจิตใจ ความสัมพันธ์ ทั้งสี่ด้านนี้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้คนในสังคมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รักใคร่ ประองตอง สามัคคี ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันอย่างแท้จริง

ในส่วนของสังคมไทยและคนไทย ได้มีความเชื่อที่ที่เกิดจากความกลัว และความรู้ และเกิดจากความเฉลียวฉลาดที่จะใช้ความเชื่อเป็นกรอบปฏิบัติ และมีพิธีกรรมเป็นเครื่องมือเพื่อความอยู่รอดและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ในสังคม ความเชื่อและพิธีกรรมเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนไทย แต่ สังคมไทยและคนไทยก็หนีไม่พ้นความจริงที่ว่า สังคมก็เหมือนชีวิต มีเกิด มีเจริญ เติบโต มีความเปลี่ยนแปลงและสูญสลาย ในช่วงระยะเวลาประมาณ 30 ปีมานี้ สังคมไทยมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และความเปลี่ยนแปลงนั้นมีผลกระทบต่อบุคคลที่อยู่ในสังคมอย่างเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะสังคมชนบทได้ถูกระบบเศรษฐกิจ แบบใหม่ การใช้บริการสมัยใหม่ของรัฐและเอกชน การพัฒนาการสื่อสารคมนาคม ทำให้ความหมายและบทบาทหน้าที่ของสถาบันทางสังคมและวัฒนธรรมตามประเพณี ดั้งเดิมของชนบทต้องเปลี่ยนไป/(พิทยา สายหู. 2528 : 159) รวมถึงการ เปลี่ยนแปลงและละเลยความเชื่อถือ ยึดมั่นที่มีต่อความเชื่อและพิธีกรรมที่เคยเชื่อถือ และปฏิบัติมาในอดีต ทั้ง ๆ ที่สิ่งเหล่านั้นยังมีคุณค่าเหมาะสมกับสังคมไทยอยู่มาก นี่คือ ผลของความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ทำให้ชาวบ้านหมดความภูมิใจในถิ่นกำเนิดและ วัฒนธรรมของตน/(เอกวิทย์ ณ ถลาง และ โกวทิ สूरวิวัฒน์. 2532 : 142)

การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจสังคมไทยและวิถีชีวิตของคนไทย ซึ่งกำลัง เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้จึง เป็นสิ่งที่ควรกระทำเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะสังคม และวิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกของประเทศไทย เพราะบริเวณนี้กำลังมีความ เปลี่ยนแปลงอย่างมากและรวดเร็ว อันเป็นผลของการ พัฒนาประเทศหลาย ๆ ด้าน

ชุมชนบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ตั้งอยู่บนชายฝั่งทะเลยาวกว่า 500 กิโลเมตร มีประชากรหนาแน่นเฉลี่ยประมาณ 101-200 คน ต่อตาราง กิโลเมตร (ประมวล ศิริพันธ์แก้ว. 2524 : 1) ตั้งถิ่นฐานเป็นแนวยาวขนานไป

กับชายฝั่งทะเล ประกอบอาชีพประมงมาหลายชั่วอายุคนโดยอาศัยสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย เพราะชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกเป็นแหล่งทรัพยากรสัตว์น้ำอันมีค่าของประเทศไทย (ประมวล ศิริผืนแก้ว. 2524 : 1) แต่อาชีพนี้มีความเสี่ยงสูงมาก เพราะต้องเดินเรือไปในท้องทะเลอันกว้างใหญ่ไพศาล เต็มไปด้วยอันตรายจากคลื่นจัด ลมแรง ลี้ดวรัาย และการหลงทิศทาง ในช่วงเวลาที่ผู้คนยังมีความรู้เกี่ยวกับทะเลน้อยมากย่อมมีความหวาดกลัวภัยอันตรายที่ไม่อาจคาดได้ นึกถึงความอยู่รอดของชีวิตและต้องการกำลังใจ ความเชื่อและพิธีกรรมจึงเข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ มีการถ่ายทอดและยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา

ปัจจุบัน มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมาก เช่น เปลี่ยนจากการทำประมงเพื่อหากินเลี้ยงปากเลี้ยงท้องไปสู่ระบบอุตสาหกรรมประมง (สุภาวงศ์ จันทวานิช. 2519 : 17 ; อ้างจาก อมรา พงศาพิชญ์) มีการลงทุน การจ้างแรงงาน มีพ่อค้าคนกลางและอื่น ๆ เกิดขึ้น ปริมาณทรัพยากรสัตว์น้ำลดน้อยลงทำให้ต้องเดินทางไปในทะเลไกลออกไปทุกที มีการใช้เทคโนโลยีและวิทยาการที่ทันสมัยเข้าช่วยมากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญยิ่งคือ สภาพสังคมของภาคตะวันออกตอนล่างกำลังได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออกของรัฐบาล ซึ่งมีบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลตั้งแต่จังหวัดฉะเชิงเทรา ถึงจังหวัดระยอง รวมพื้นที่ 13,280 ตารางกิโลเมตร (อัจนา วัฒนากิจ. 2529 : 2) บริเวณนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา และวัฒนธรรม อย่างน่าเป็นห่วงว่า ประชาชนจะไม่สามารถปรับตัวรับความเปลี่ยนแปลงได้หรือมีจะนั้นก็อาจปรับตัวรับความเปลี่ยนแปลงเร็วเกินไป จนมีวิถีชีวิตแบบใหม่ที่ไม่อาจมีความสุขได้

เมื่อเป็นเช่นนี้ความเชื่อและพิธีกรรมที่มีคุณค่าในฐานะเป็นเครื่องช่วยให้ชีวิตอยู่รอด เป็นสิ่งปลอบขวัญและให้กำลังใจ เป็นสิ่งแสดงอารมณ์และจินตนาการ เป็นความรู้ที่ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง เป็นกรอบปฏิบัติเพื่อความปลอดภัย ความเรียบร้อย และเป็นเครื่องเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีของบุคคลในสังคมให้รู้สึกว่ามีรากวัฒนธรรมเดียวกัน จิตใจมีแก่นสารยึดเหนี่ยวร่วมกันก็จะค่อย ๆ เลื่อมคลาญ สุนัขหาย และลดบทบาทลงไปทุกที

จึงเป็นการสมควรที่จะได้รวบรวมความเชื่อและพิธีกรรมของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออกทั้งในอดีต และปัจจุบัน พร้อมทั้งศึกษาการเปลี่ยนแปลงความเชื่อที่มีต่อความเชื่อและพิธีกรรมนั้น ๆ สาเหตุที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงและอิทธิพลของความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อการประกอบอาชีพประมง

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อรวบรวมและจำแนกประเภทความเชื่อและพิธีกรรมของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออกในอดีต
2. เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออกในปัจจุบัน
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ช่วยธำรงรักษาและเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออก
4. เพื่อศึกษาอิทธิพลของความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อการประกอบอาชีพประมง

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. การศึกษาค้นคว้านี้จะช่วยให้สามารถรวบรวมและจำแนกประเภทความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับอาชีพประมง ของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออก เพื่อเผยแพร่และใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าต่อไป
2. การศึกษาค้นคว้านี้จะช่วยให้เข้าใจวิถีชีวิตซึ่งมีสาเหตุมาจากความเชื่อและพิธีกรรมของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออก อันจะเป็นข้อมูลในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต และเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีของบุคคลในสังคม
3. การศึกษาค้นคว้านี้จะช่วยให้มีการส่งเสริมปัจจัยที่ช่วยธำรงรักษาความเชื่อและพิธีกรรมที่เหมาะสมและมีคุณค่าของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออก เพื่อรักษาความเชื่อและพิธีกรรมนั้นไว้กับสังคมต่อไป

4. การศึกษาค้นคว้านี้จะช่วยให้มีการแก้ไขปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงความเชื่อ และพิธีกรรมที่ยังเหมาะสมและมีคุณค่าของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออก รวมทั้งฟื้นฟูความเชื่อและพิธีกรรมเหล่านั้นเพื่อให้อยู่ในสภาพที่จะเกิดคุณค่าแก่สังคมต่อไป

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. ขอบเขตของเนื้อหา ได้แก่

1.1 ความเชื่อที่เกี่ยวกับอาชีพประมงของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออก

1.2 พิธีกรรมที่เกี่ยวกับอาชีพประมงของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออก

2. พื้นที่ที่ศึกษา ได้แก่

2.1 ตำบลแสนสุข อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

2.2 ตำบลอ่างศิลา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

2.3 ตำบลบางละมุง อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

2.4 ตำบลพลูดาวหลวง อำเภอสัตตหีบ จังหวัดชลบุรี

2.5 ตำบลบางเสร่ อำเภอสัตตหีบ จังหวัดชลบุรี

2.6 ตำบลท่าเทววงษ์ กิ่งอำเภอเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี

2.7 ตำบลเพ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

2.8 ตำบลเกาะเปริด อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี

2.9 ตำบลแหลมสิงห์ อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี

2.10 ตำบลแหลมงอบ อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือ หรือยึดมั่นสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพประมงว่ามีอยู่จริง หรือเป็นความจริง โดยที่สิ่งนั้นจะมีตัวตนหรือไม่ก็ตาม และมีหลักฐานหรือเหตุผลพิสูจน์ได้หรือไม่ก็ตาม

พิธีกรรม หมายถึง วิธีการที่เกี่ยวข้องกับอาชีพประมงที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ มีลักษณะสำคัญคือ เน้นเรื่องของจิตใจและมีการใช้สัญลักษณ์

ชาวประมง หมายถึง ผู้ประกอบอาชีพจับสัตว์น้ำที่มีอยู่ตามธรรมชาติในท้องทะเล หรือเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเค็ม เป็นผู้มิมีภูมิลำเนาในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก

ชายฝั่งทะเลตะวันออก หมายถึง พื้นที่ติดชายทะเลในภาคตะวันออกของประเทศไทย อยู่ในเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด

อดีต หมายถึง ระยะเวลาตั้งแต่ก่อน พ.ศ. 2520 ขึ้นไป

ปัจจุบัน หมายถึง ระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2533 เป็นต้นมา

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1. การดำเนินการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะวิเคราะห์ จัดกระทำและนำเสนอผลแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

2. ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary sources) จากการสัมภาษณ์วิทยากร

2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary sources) จากเอกสารต่าง ๆ

3. เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล

3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ จากการสัมภาษณ์วิทยากรเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออกในอดีต (ก่อน พ.ศ. 2520) ใช้เครื่องบันทึกเสียงบันทึกข้อมูลไว้เป็นแถบบันทึกเสียงชนิดตลับ จำนวน 30 ตลับ

3.2 ข้อมูลปฐมภูมิ จากการสัมภาษณ์วิทยากรเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออกในปัจจุบันตามแบบสอบถามที่สร้างจากข้อมูลตามข้อ 3.1

3.3 ข้อมูลทุติยภูมิ เกี่ยวกับสภาพท้องถิ่นต่าง ๆ และเอกสารอื่น ๆ นำมาประกอบรายงานและประกอบกรวิเคราะห์ข้อมูล

การจัดกระทำกับข้อมูล

1. ถอดความจากแถบบันทึกเสียงการสัมภาษณ์วิทยากรเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออกในอดีต บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

2. จำแนกประเภทข้อมูลที่ได้จากการถอดความจากแถบบันทึกเสียง ดังนี้

2.1 ความเชื่อ

2.1.1 ความเชื่อเกี่ยวกับเรือและอุปกรณ์ในเรือ

2.1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เครื่องราง ของขลัง

2.1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ

2.1.4 ความเชื่อเกี่ยวกับยากกลางบ้าน

2.1.5 ความเชื่อเกี่ยวกับข้อห้ามต่าง ๆ

2.1.6 ความเชื่อเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติต่าง ๆ

2.2 พิธีกรรม

2.2.1 พิธีกรรมส่วนบุคคล

2.2.2 พิธีกรรมของสังคม

3. นำข้อมูลที่จำแนกประเภทไว้แล้วมาสร้างแบบสอบถามเพื่อนำไปสัมภาษณ์ชาวประมงอีกครั้งหนึ่ง

4. วิเคราะห์แบบสอบถามเพื่อให้ทราบ

4.1 ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวประมงในปัจจุบัน

4.2 ปัจจัยที่ช่วยธำรงรักษาและเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรม

4.3 อิทธิพลของความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อการประกอบอาชีพ

ประมง

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดบริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก

ภาคตะวันออกของประเทศไทยประกอบด้วยจังหวัดต่าง ๆ 7 จังหวัด คือ ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด ปราจีนบุรี และนครนายก มีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 36,317.11 ตารางกิโลเมตร (กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. 2522 : 2)

ลักษณะภูมิประเทศมี 2 ลักษณะ คือ พื้นที่ระดับสูงซึ่งอยู่ตอนกลาง เป็นภูเขาสูงและเนินเขา และพื้นที่ราบต่ำ ได้แก่ บริเวณชายฝั่งทะเลและที่ราบลุ่มแม่น้ำ (สุภาวงศ์ จันทวานิช. 2529 : 11) จังหวัดที่มีอาณาเขตติดกับชายฝั่งทะเลตะวันออก คือ จังหวัด ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด ซึ่งมีข้อมูลทั่วไป ดังนี้

1.1 จังหวัดฉะเชิงเทรา

ประเสริฐ ลีวานนท์ (ประเสริฐ ลีวานนท์. 2530 : 136-138) กล่าวถึงจังหวัดฉะเชิงเทราไว้ดังนี้

ประวัติ

จังหวัดฉะเชิงเทราปรากฏชื่ออย่างมีหลักฐานเป็นครั้งแรกในสมัยอยุธยาแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เมื่อปีจอ พ.ศ. 1998 ในฐานะเมืองชั้นจัตวา มีพระวิเศษฤาษีเป็นเจ้าเมือง มีความสำคัญในฐานะเป็นที่ระดมพลในเวลาศึกสงคราม เช่นเดียวกับเมืองนนทบุรี เมืองนครชัยศรี และเมืองสาครบุรี (สมุทรสาคร)

คำว่า ฉะเชิงเทรา สันนิษฐานว่า มาจากภาษาเขมรว่า "ฉะร็ิงเทรา" หรือ "ฉะร็ิงเซรา" แปลว่า คลองลึก

ชื่ออีกชื่อหนึ่งของฉะเชิงเทราคือ แปรริ้ว มีคำบอกเล่าต่อกันมาว่า เหตุที่เรียกเมืองนี้ว่าแปรริ้ว ก็เพราะเมืองนี้มีปลาช่อนขนาดใหญ่ชุกชุมมาก ปลาเหล่านี้ใหญ่ถึงขนาดนำมาทำเป็นปลาแห้งต้องทำเป็นริ้วถึงแปรริ้ว

สภาพภูมิศาสตร์

จังหวัดฉะเชิงเทราอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร 78 กิโลเมตร มีพื้นที่โดยประมาณ 5,351 ตารางกิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศแบ่งได้เป็นสองลักษณะ คือ ส่วนที่เป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำบางปะกงซึ่งเหมาะแก่การเพาะปลูก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการทำนา บริเวณนี้จัดชายฝั่งทะเลในเขตพื้นที่อำเภอบางปะกง และส่วนที่เป็นลูกคลื่นมีเนินเขาเตี้ย ๆ สลับกับป่าไม้ ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดนี้

จังหวัดฉะเชิงเทราแบ่งการปกครองเป็น 8 อำเภอ และ 1 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา อำเภอบางคล้า อำเภอบางน้ำเปรี้ยว อำเภอบ้านโพธิ์ อำเภอพนมสารคาม อำเภอสนามชัยเขต อำเภอบางปะกง อำเภอแปลงยาว และกิ่งอำเภอราชสาส์น

การประกอบอาชีพส่วนใหญ่ชาวฉะเชิงเทราจะทำการเพาะปลูก เช่น ทำนา ทำสวน มีบางส่วนที่อยู่ใกล้แม่น้ำและปากแม่น้ำบางปะกง รวมทั้งบริเวณที่ติดชายทะเล จะทำการประมง

1.2 จังหวัดชลบุรี

ประวัติ

สมชาย พุ่มสอาด (สมชาย พุ่มสอาด. 2526 : 304-305) เล่าประวัติจังหวัดชลบุรีไว้ว่าเป็นเมืองเก่าตั้งขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ปรากฏในพระราชพงศาวดารสมัยอยุธยาว่า เมื่อ พ.ศ. 1927 ถึง พ.ศ. 1929 ในรัชสมัยของสมเด็จพระรามาธิบดี กองทัพพระยาแก้วมุกษัยยกเข้ามาถึงเมืองชลบุรี กวาดต้อนครอบครัวอพยพหญิงชายชาวเมืองชลบุรีและจันทบุรีได้คนประมาณ 6-7 พันคน ไปเมืองกัมพูชา

แต่เดิมมีเมืองชายทะเลตะวันออกในเขตชลบุรีหลายเมือง มีชื่อเรียกจากทางทิศเหนือไปทางทิศใต้ คือ เมืองบางทราย เมืองบางปลาสร้อย เมืองบางพระเรือ และเมืองบางละมุง ที่ตั้งของเมืองชลบุรีในปัจจุบันตั้งอยู่ที่ตำบลบางปลาสร้อย ชื่อชลบุรีคงเป็นชื่อที่เรียกกันภายหลัง แต่ไม่ปรากฏหลักฐานแน่นอนว่าเรียกกันมาแต่รัชกาลใด

เมื่อคราวที่พม่ายกกองทัพมาล้อมกรุงศรีอยุธยา ในปี พ.ศ. 2309 พระยาวชิรปราการ รวบรวมผู้คนตีฝ่าวงล้อมพม่าไปทางทิศตะวันออกมุ่งหน้ามาทางเมืองชลบุรี และผ่านไปถึงเมืองระยอง กรมการเมืองระยองกลุ่มหนึ่งมี หลวงแสนพลหาญ ขุนราม ขุนจำเมือง หมื่นช่องและนายทองอยู่ นกเล็ก ไม่ยอมอ่อนน้อม เกิดรบพุ่งกันขึ้น กองทหารของกรมการเมืองสู้ไม่ได้ แดกพ่ายไป นายทองอยู่ นกเล็ก ได้พาสมิครพรรคพวกกลับมาเมืองชลบุรี ประพทิตตนกตบี่ข่มเหงชาวชลบุรีจนพระยาวชิรปราการต้องยกทัพจากระยอง แล้วส่งคนมาเกลี้ยกล่อมจนนายทองอยู่ นกเล็ก ยอมอ่อนน้อม พระยาวชิรปราการจึงตั้งให้เป็นพระยาอนุราฎบุรีศรีมหาสมุทรครองเมืองชลบุรี โดยนายทองอยู่ นกเล็กได้กลับตัวตั้งใจทำงานโดยเรียบร้อย แต่ด้วยความที่เคยเป็นโจรจึงไปเข้ากับโจรสลัด คอยขัดขวางผู้ที่จะเข้าเป็นพรรคพวกของพระยาวชิรปราการ พระยาวชิรปราการยกกองทัพมาจากจันทบุรีจะไปกอบกู้อิสรภาพให้แก่อยุธยา เมื่อมาถึงชลบุรีได้ทราบถึงความประพทิตของนายทองอยู่ นกเล็ก จึงถอดออกจากตำแหน่งเจ้าเมืองชลบุรี

สภาพภูมิศาสตร์

สำนักงานประมงจังหวัดชลบุรี (สำนักงานประมงจังหวัดชลบุรี.

2531 : 1-11) สรุปลสภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดชลบุรีไว้ว่า จังหวัดชลบุรีตั้งอยู่บนชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกของอ่าวไทย ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 94 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 4,363 ตารางกิโลเมตรแบ่งการปกครองเป็น 9 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมืองชลบุรี อำเภอศรีราชา อำเภอสัตตหีบ อำเภอบางละมุง อำเภอพานทอง อำเภอพนัสนิคม อำเภอบ้านบึง อำเภอหนองใหญ่ อำเภอบ่อทอง และกิ่งอำเภอเกาะสีชัง อำเภอที่ตั้งอยู่บนชายฝั่งทะเล คือ อำเภอเมืองชลบุรี

อำเภอศรีราชา อำเภอสัตหีบ อำเภอบางละมุง และกิ่งอำเภอที่เป็นเกาะ คือ กิ่งอำเภอเกาะสีชัง อาชีพสำคัญของชาวชลบุรีคือ การทำนา ทำไร่ ปศุสัตว์ ประมง อุตสาหกรรม และพาณิชยกรรม

เนื่องจากจังหวัดชลบุรีมีชายฝั่งทะเลยาวถึง 156 กิโลเมตร ลีกลงไปในทะเล 20 กิโลเมตร จึงมีพื้นที่ทำการประมงถึง 3,120 ตารางกิโลเมตร และมีเกาะสำคัญ เช่น เกาะสีชัง เกาะล้าน เกาะไผ่ จึงเป็นแหล่งทรัพยากรสัตว์น้ำทะเลที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจเป็นอย่างยิ่ง ประชาชนที่ตั้งที่อยู่อาศัยอยู่ในบริเวณชายทะเลจึงได้อาศัยประกอบอาชีพการประมงทั้งเพื่อยังชีพและเพื่อการพาณิชย์

ในปี 2532 จังหวัดชลบุรีมีชาวประมงน้ำเค็ม 19,650 คน มีสมาคมประมง 1 สมาคม ประกอบด้วยสาขาต่าง ๆ 11 สาขา มีกลุ่มเกษตรกรทำประมง 4 กลุ่ม สะพานปลาและท่าเทียบเรือ 23 แห่ง แนวโน้มในการอาชีพประมงลดลง เพราะขาดแรงงาน ปริมาณสัตว์น้ำน้อยลง และราคาสัตว์น้ำไม่แน่นอน

1.3 จังหวัดระยอง

ประวัติ

ทัศนีย์ ทานตวณิช (ทัศนีย์ ทานตวณิช. 2523 : 17-24) กล่าวถึงประวัติของจังหวัดระยองไว้ว่า จังหวัดระยองเริ่มมีชื่อปรากฏในพงศาวดาร เมื่อปี พ.ศ. 2113 อันเป็นสมัยของสมเด็จพระมหาธรรมราชาแห่งกรุงศรีอยุธยา ส่วนประวัติก่อนหน้านี้นั้นสันนิษฐานว่า ระยองน่าจะเป็นเมืองที่สร้างขึ้นในสมัยขอม คือ เมื่อประมาณ พ.ศ. 1400-1500 ซึ่งเป็นสมัยที่ขอมมีอำนาจครอบคลุมดินแดนสุวรรณภูมิ มีเมืองนครธมเป็นราชธานีของขอม สำหรับในดินแดนสุวรรณภูมินั้น ขอมได้สร้างเมืองนครพนมเป็นเมืองหน้าด่านแรก และเมืองทิมายเป็นเมืองอุปราชขอม ส่วนทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเมืองนครธม เมืองหน้าด่านเมืองแรกที่ขอมสร้างคือ เมืองจันทบูรหรือจันทบุรีในปัจจุบัน

เมื่อขอมสร้างเมืองจันทบุรีเป็นเมืองหน้าด่านเพื่อนำอารยธรรมของขอมเข้าสู่ทวารวดี ขอมก็ก่อสร้างเมืองระยองขึ้นในฐานะเป็นเมืองใกล้เคียงกับเมือง

หน้าด่าน นักโบราณคดีค้นพบซากหินสลักรูปต่าง ๆ ปรากฏอยู่ที่บ้านหนองเต่า คูค่าย และซากศิลาแลงที่อำเภอบ้านค่าย ซึ่งเป็นศิลปะการก่อสร้างแบบขอม ทำให้สันนิษฐานว่าระยองคงเป็นเมืองที่ขอมสร้างขึ้นในสมัยของขอมนั่นเอง

ส่วนในประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงระยองในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา ดังกล่าวข้างต้นนั้น เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระยาละแวกกษัตริย์เขมร ซึ่งมักกรีธาทัพบุกรุกแดนไทยเมื่อไทยอ่อนแอ พระยาละแวกได้เข้ามาบุกรุกแดนไทยและกวาดต้อนราษฎรไทยที่อยู่ในหัวเมืองชายทะเลตะวันออกไปยังประเทศเขมร ซึ่งในบรรดาหัวเมืองที่ถูกกวาดต้อนไปครั้งนั้นมีชาวระยองรวมอยู่ด้วยจำนวนไม่น้อย

ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อจะเสียกรุงแก่พม่า พระยาวชิรปราการได้ตัดสินใจตีฝ่าวงล้อมของพม่า โดยยกพรรคพวกพลทหารไทยจีนมุ่งไปทางตะวันออก ผ่านนครนายก ปราจีนบุรี ชลบุรี และไปแวะหยุดพักไพร่พลที่บ้านน้ำเก่า ซึ่งเข้าใจว่า ปัจจุบันคือบ้านเก่า อยู่ในตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง พระยา ระยองยอมอ่อนน้อมต่อพระยาตาก เชิญให้เข้ามาพักไพร่พลที่ท่าประดู่ และพักแรมที่ วัดลุ่มสองคืน ต่อมากรมการเมืองพวกหนึ่งคิดว่าพระยาวชิรปราการหลบหนีมาจาก อยุธยาเพราะคิดร้ายต่อบ้านเมือง จึงลอบเข้าทำร้ายพระยาวชิรปราการแต่ไม่ สำเร็จ กรมการเมืองต้องพากันล่าถอยไป จากนั้นพระยาวชิรปราการได้พักไพร่พล อยู่ในระยองอีก 7-8 วัน จึงเดินทางต่อไปยังจันทบุรี

สภาพภูมิศาสตร์

วิทย์ เทียงบูรณธรรม (วิทย์ เทียงบูรณธรรม. 2532 : 112) กล่าวถึงสภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดระยองไว้ว่า จังหวัดระยองอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร 222 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 3,307 ตารางกิโลเมตร ตัวจังหวัดอยู่ห่างจากฝั่งทะเลด้านเหนือของอ่าวไทยราว 1.6 กิโลเมตร แบ่งการปกครองเป็น 5 อำเภอ กับ 1 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมืองระยอง อำเภอบ้านค่าย อำเภอแกลง อำเภอปลวกแดง อำเภอบ้านฉาง และกิ่งอำเภอวังจันทร์

ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดระยองมีทั้งที่ราบชายฝั่งทะเล ที่ลุ่ม ที่ดอน และเนินเขา ชายฝั่งทะเลของจังหวัดระยองมีความยาวประมาณ 110 กิโลเมตร

อยู่ในเขตอำเภอเมืองระยอง อำเภอแกลง และอำเภอบ้านฉาง นอกจากนี้ยังมีเกาะสำคัญ ๆ อีกหลายเกาะ เช่น เกาะเสม็ด เกาะมัน (เป็นหมู่เกาะมี 3 เกาะ คือ เกาะมันใน เกาะมันกลาง และเกาะมันนอก) และเกาะสะแก

ชาวระยองส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวนยางพารา และสวนผลไม้ แต่หากอาศัยอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลจะทำการประมงอย่างเป็นลำเป็นสัน นอกจากนี้ในปัจจุบันยังมีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมหนักจำนวนมากอันเนื่องมาจากโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกของรัฐบาล ส่งผลถึงความเปลี่ยนแปลงในการประกอบอาชีพและวิถีชีวิตของชาวจังหวัดระยองเป็นอย่างมากด้วย

1.4 จังหวัดจันทบุรี

สมชาย พุ่มสอาด (สมชาย พุ่มสอาด. 2526 : 266-269) กล่าวถึงจังหวัดจันทบุรีไว้ดังนี้

ประวัติ

จันทบุรี เป็นเมืองเก่าแก่เมืองหนึ่งในอาณาจักรขอมสร้างสมัยเดียวกับปราสาทหินพิมายที่จังหวัดนครราชสีมา และเมืองเพชรบูรณ์ ตัวเมืองเดิมตั้งอยู่หน้าเขาสระบาป ตำบลคลองนารายณ์ อำเภอเมืองจันทบุรี ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำจันทบุรีปัจจุบันยังมีซากเมืองโบราณ กำแพงเมืองก่อด้วยศิลาแลงและเชิงเทินปรากฏให้เห็นเป็นเค้าอยู่บ้าง ลวดลายกนกต่าง ๆ ที่ยังเหลืออยู่เป็นรูปเทวดา รูปโพธิสัตว์ รูปคนเปลือยท่อนบน มีลักษณะคล้ายคลึงกับภาพแกะสลักและกนกขุมประตูหน้าต่างและธรณีประตูที่ปราสาทหินพิมายเป็นอย่างมาก

ต่อมาสมัยต้นกรุงศรีอยุธยามีการย้ายตัวเมืองมาอยู่ริมแม่น้ำจันทบุรีฝั่งตะวันออกในบริเวณบ้านลุ่มอันเป็นที่ตั้งในปัจจุบัน การตั้งเมืองใหม่ครั้งนี้มีการขุดดินถมเป็นเชิงเทิน มีร่องคูรอบเมือง ยังปรากฏซากให้เห็นบ้างเป็นบางแห่ง

ในปี พ.ศ. 1930 สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จยกกองทัพไปตีเมืองเชียงใหม่ไว้ได้ แล้วกวาดต้อนครอบครัวชาวเชียงใหม่ลงมาเป็นจำนวนมากส่งไปไว้

ที่เมืองพัทลุง สงขลา นครศรีธรรมราช และจันทบุรี ยังปรากฏชื่อบ้านลาวอยู่ใน
จันทบุรีจนถึงทุกวันนี้

ปลายสมัยอยุธยา เมื่อกรุงศรีอยุธยาใกล้จะเสียแก่พม่าพระยาวชิรปราการ
ได้รวบรวมไพร่พลไปตีจันทบุรีไว้เป็นที่มั่น แล้วรวบรวมกำลังผู้คนและอาวุธ รวมทั้ง
ต่อเรือรบไว้ทำการก่อกบฏรวมเวลาที่พระยาวชิรปราการชุมนุมพลอยู่ที่เมือง
จันทบุรีนาน 5 เดือน จึงยกทัพออกทางทะเลเข้าสู่ปากแม่น้ำเจ้าพระยา สู้รบกับ
ทหารพม่าจนตีเอากรุงศรีอยุธยาคืนมาได้

ต่อมาสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
ไทยเกิดพิพาทกับญวนจนถึงทำสงครามกัน เมืองจันทบุรีอยู่ใกล้ญวนมาก ทรงเกรง
ว่าญวนจะมายึดเมืองจันทบุรี ประกอบกับเมืองจันทบุรีเป็นที่ลุ่มเกรงจะไม่ปลอดภัยจึง
โปรดฯให้สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) เป็นแม่กองไปสร้าง
ค่ายและเมืองใหม่ที่บ้านเนินวง ตำบลกะจะ และให้เจ้าพระยาทิพากรวงศ์
เป็นแม่กองสร้างป้อมที่หัวหาดปากน้ำแหลมสิงห์ และพระยาอภัยพิพิธเป็นแม่กองสร้าง
ป้อมที่ เขาแหลมสิงห์อีกป้อมหนึ่ง

สมัยแผ่นดินสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ร.ศ. 112
ประเทศไทยเกิดพิพาทกับฝรั่งเศสด้วยเรื่องดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ไทยต้องยอมให้
ฝรั่งเศสเข้ายึดเมืองจันทบุรีนานถึง 11 ปี

สภาพภูมิศาสตร์

จันทบุรีอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 300 กิโลเมตร มีเนื้อที่
ประมาณ 6,052 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองเป็น 6 อำเภอ คือ อำเภอ
เมืองจันทบุรี อำเภอแหลมสิงห์ อำเภอท่าใหม่ อำเภอขลุง อำเภอมะขาม และ
อำเภอโป่งน้ำร้อน พื้นที่ทั่วไปเป็นป่า เขา และที่เนินสูง มีที่ราบเป็นส่วนน้อย ทาง
ทิศใต้ของจังหวัดจดอ่าวไทยที่เขตอำเภอท่าใหม่ อำเภอแหลมสิงห์ และอำเภอขลุง
รวมความยาวชายฝั่งทะเลของจันทบุรี 80 กิโลเมตร

ชาวจังหวัดจันทบุรีประกอบอาชีพทำสวนยางพารา สวนผลไม้ พืชไร่ บุด
พลอย ค้าขาย และทำการประมง

จำนวนเรือประมงในจังหวัดจันทบุรีมีประมาณ 3,100 ลำ มีท่าเทียบเรือประมง แพลน 20 แห่ง แนวโน้มการประกอบอาชีพประมงลดน้อยลง

1.5 จังหวัดตราด

ประวัติศาสตร์ อินทนิล (ประวัติศาสตร์ อินทนิล. 2532 : 22-24) กล่าวถึงจังหวัดตราดไว้ดังนี้

ประวัติ

จังหวัดตราดมีชื่อปรากฏในประวัติศาสตร์มาตั้งแต่สมัยพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. 2178) ในฐานะเป็นหัวเมืองขึ้นอยู่กับฝ่ายการคลัง โดยขึ้นตรงต่อเจ้าพระยาศรีธรรมราชเดโชชาติ

เมื่อกรุงศรีอยุธยาใกล้จะเสียแก่พม่าใน พ.ศ. 2310 พระยาวชิรปราการพาทหารตีฝ่าวงล้อมพม่าออกมาตั้งตัว รวบรวมกำลังอยู่ทางหัวเมืองตะวันออก ตีได้เมืองจันทบุรีแล้วได้ยกทัพเรือมาตีเมืองตราด พร้อมกับปราบเรือสำเภาจีนที่จอดอยู่ที่ปากน้ำเมืองตราดจำนวนมากได้ด้วย

ปี พ.ศ. 2313 และ 2314 ซึ่งเป็นปีที่พระเจ้ากรุงธนบุรีขึ้นครองราชย์ เขมรยกทัพมาตีเมืองทุ่งใหญ่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดตราดในปัจจุบันและจันทบุรี แต่พระเจ้ากรุงธนบุรีมีรับสั่งให้เจ้าพระยาจักรี (ต่อมาก็คือ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) คุ่มทัพมาตีกองทัพเขมร จนได้พระตะบอง บันทายมาศ บริบูรณ์ และบาพนมของเขมรด้วย

สมัยรัชกาลที่ 1 เมืองตราดเป็นเมืองหนึ่งซึ่งขึ้นตรงต่อกรมท่า และในรัชกาลนี้เอง เมื่อองเชียงสือคิดหลบหนีกลับประเทศญวน ในปี พ.ศ. 2328 ก็ได้หลบมาพักที่เกาะกูดในจังหวัดตราดเป็นเวลานาน

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ปี พ.ศ. 2446 ไทยได้ทำสนธิสัญญากับฝรั่งเศสเสียข้อตกลงแบ่งเขตแดนระหว่างกรุงสยามกับกัมพูชาเสียใหม่ โดยฝรั่งเศสยอมถอนทหารออกจากการยึดครองจันทบุรี ครั้งนี้ไทยต้องเสียดินแดนบางส่วนของจังหวัดตราดให้แก่ฝรั่งเศสไป

ต่อมาเมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2449 มีการทำสัญญากับฝรั่งเศสอีกฉบับหนึ่ง ไทยยอมยกพระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณ ให้ฝรั่งเศสและฝรั่งเศสยอมคืนเมืองด่านซ้าย (จังหวัดเลยในปัจจุบัน) เมืองตราดและเกาะต่าง ๆ ให้ไทย

สภาพภูมิศาสตร์

จังหวัดตราดเป็นจังหวัดชายแดนสุดของประเทศไทยทางด้านชายฝั่งทะเลตะวันออก ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 315 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 2,919 กิโลเมตร แบ่งการปกครองเป็น 5 อำเภอ คือ อำเภอเมืองตราด อำเภอคลองใหญ่ อำเภอเขาสมิง อำเภอแหลมงอบ และอำเภอบ่อไร่

พื้นที่ของจังหวัดตราดมีลักษณะเป็นภูเขาล้อมรอบ มีทิวเขาบรรทัดกั้นพรมแดนระหว่างไทยกับกัมพูชา ส่วนทิศใต้เป็นชายฝั่งทะเลตะวันออกและมีเกาะใหญ่น้อยจำนวนมาก เช่น เกาะช้าง เกาะแรด เกาะกระดาศ เป็นต้น

อาชีพสำคัญของชาวจังหวัดตราด ได้แก่ การเพาะปลูกพืชชนิดต่าง ๆ เช่น ยางพารา ข้าว มะพร้าว และพืชไร่อื่น ๆ นอกจากนี้ก็มีการขุดพลอยและการทำประมง

ตอนที่ 2 สภาพสังคมและวัฒนธรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก

บุญเดิม พันรอบ และภารดี มหาพันธ์ (บุญเดิม พันรอบ และภารดี มหาพันธ์. 2522 : 1-113) สืบวิจัยลักษณะสังคมและวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคตะวันออก โดยจำแนกพื้นที่เป็น 2 ส่วน คือ ภาคตะวันออกส่วนบน และภาคตะวันออกส่วนล่าง ปรากฏผล ดังนี้

1. ภาคตะวันออกส่วนบน ประกอบด้วย จังหวัดชลบุรีบางส่วนในเขตอำเภอนนทบุรี อำเภอบ้านบึง กิ่งอำเภอนนทบุรี จังหวัดปราจีนบุรี ทั้งหมด และจังหวัดนครนายกทั้งหมด ประชาชนมีสัญชาติไทยถึงร้อยละร้อย ส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ มีการพูดภาษาถิ่นบ้าง เช่น ลาวพวน โคราช เขมร

ประชาชนส่วนมากเข้าร่วมพิธีกรรมทุกพิธี โดยเฉพาะการทอดกฐิน ประเพณีเกี่ยวกับอาชีพพบว่า มีการแห่นางแมวมากที่สุด

2. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย จังหวัดชลบุรีบางส่วนในเขตอำเภอเมือง อำเภอบางละมุง อำเภอศรีราชา อำเภอสัตหีบ กิ่งอำเภอเกาะลิขัง จังหวัดระยองทั้งหมด จังหวัดจันทบุรีทั้งหมดและจังหวัดตราดทั้งหมด ประชาชนเพศชายมีมากกว่าเพศหญิงคงเป็นเพราะการประกอบอาชีพประมง มีอัตราการย้ายถิ่นสูง มีอัตราการสมรสสูง ประชาชนส่วนมากนับถือศาสนาพุทธพูดภาษาไทย ไม่ค่อยมีภาษาถิ่น ประเพณีที่ประชาชนเข้าร่วมมากคือ กฐิน ผ้าป่า

3. โดยภาพรวมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบประเพณีเกี่ยวกับอาชีพมากกว่าประเพณีอื่น ๆ ได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับอาชีพเกษตรกรรม และประเพณีเกี่ยวกับอาชีพประมง

อำนาจ วัฒนานุกิจ (อำนาจ วัฒนานุกิจ. 2529 : 111-31) ศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก 3 จังหวัด คือ ฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยอง พบว่า

1. จังหวัดฉะเชิงเทรา ยังพึ่งเกษตรกรรมเป็นหลัก ที่สำคัญที่สุดคือทำนา ทางด้านการประมงนั้นจังหวัดฉะเชิงเทราสามารถทำได้ทั้งน้ำจืดและน้ำเค็ม จังหวัดนี้มีการคมนาคมสะดวก การสาธารณสุขโภชนาการและบริการต่าง ๆ สะดวกสบายพอควร

2. จังหวัดชลบุรี มีพื้นที่ซึ่งตะวันออกเป็นป่าทึบและป่าดงดิบ ซึ่งตะวันตกเป็นที่ราบลาดลงทะเล เป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรธรรมชาติค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจมั่นคง ภาคเศรษฐกิจที่สำคัญขึ้นอยู่กับอุตสาหกรรมรองลงไปเป็นเกษตรกรรม ซึ่งได้แก่ การทำนา ทำไร่ และทำประมง สภาพการคมนาคม สาธารณูปโภค และบริการต่าง ๆ ทิวถึงและสะดวกสบาย

3. จังหวัดระยอง เป็นจังหวัดที่ยังอาศัยเกษตรกรรมเป็นภาคเศรษฐกิจ

ที่สำคัญ ส่วนใหญ่เป็นการปลูกพืชไร่ ผลไม้ การทำนามีไม่มาก การประมงจัดเป็นสาขาเกษตรที่สำคัญ และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี

สุภางค์ จันทวานิช (สุรางค์ จันทวานิช. 2529 : 1-136) ศึกษาสภาพสังคม-วัฒนธรรมของพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก พบว่า

1. สภาพสังคมและวัฒนธรรม ชายฝั่งทะเลตะวันออกมีประชากรเกือบ 1,500,000 คน ชุมชนเมืองส่วนใหญ่ตั้งอยู่ตอนล่างของภาค เพราะเป็นเขตเกษตรกรรมพืชไร่และอุตสาหกรรม ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และให้ความสำคัญกับสถาบันสงฆ์ มีวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นของตัวเอง

2. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม สาเหตุของความเปลี่ยนแปลงคือ การตั้งฐานทัพอเมริกาที่ลัดทึบและการพัฒนาพื้นที่บางส่วนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวระดับชาติ เป็นผลให้มีการแพร่วัฒนธรรมแบบอเมริกา มีโลภะนิยมมากขึ้น มีธุรกิจใหม่ ๆ เกิดขึ้น มีคติการทำผิดกฎหมายสูงขึ้น มีคนต่างถิ่นโดยเฉพาะชาวอิสานอพยพเข้ามาทำมาหากินมากขึ้น เลิกยึดถือหรือผ่อนคลายความเชื่อและพิธีกรรมบางอย่าง

3. ผลของโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ซึ่งเป็นโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมหนักที่มีต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีทั้งผลดีและผลเสีย ผลดีคือเกิดชุมชนเมือง คุณภาพของประชาชนในชุมชนเมืองสูงขึ้น การปกครองท้องถิ่นพัฒนาในรูปแบบประชาธิปไตยได้มากเพราะคนมีการศึกษา วิถีชีวิตของคนเป็นแบบทันสมัย เกิดค่านิยมสมัยใหม่ เช่น เน้นความสำเร็จและความมีวินัย ผลเสียคือ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพนิเวศวิทยาถูกทำลาย ศาสนา ค่านิยม ความเชื่อจะเปลี่ยนไปในทางลบ ประชาชนขาดคุณภาพทางจิตใจ มีความห่างเหินกัน จะมีความสัมพันธ์กันด้วยเหตุผลมากกว่าอารมณ์และความรู้สึก

ตอนที่ 3 การศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรม

3.1 ความเชื่อ

ปราสาท อิศรปริดา และคณะ (ปราสาท อิศรปริดา และคณะ.

2518 : 1-69) วิจัยความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวอีสาน พบว่า เพศหญิงมีความเชื่อสูงกว่าเพศชาย ผู้มีอายุมากมีความเชื่อสูงกว่าผู้มีอายุน้อย ผู้มีการศึกษาน้อยมีความเชื่อสูงกว่าผู้มีการศึกษามาก และกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ยึดถือบิดา มารดา บรรพบุรุษ เป็นที่พึ่งมากที่สุด และยึดถือพระรัตนตรัย สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ (เช่น เจ้าที่ พระธาตุพนม ฯลฯ) ครู-อาจารย์ ตนเอง-ลูกหลาน และ โศกवासนา รองลงไปตามลำดับ

ประมวญ ดิคคินสัน (ประมวญ ดิคคินสัน. 2521 : 89-136) กล่าวถึง ที่มาของความเชื่อของมนุษย์ว่าเกิดจากความคิดคำนึงในสิ่งที่ไม่รู้และน่าหวาดกลัว แล้วจึงถ่ายทอดความเชื่อสืบต่อไปยังคนรุ่นหลังด้วยการใช้ภาษาพูด ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของไฟ เรื่องแม่โพสพ เรื่องตามองลาย เรื่องจามเทวี และเรื่องผาแดงนางไอ่ เพื่อสนับสนุนความเห็นข้างต้น

ทัศนีย์ ทานตวณิช (ทัศนีย์ ทานตวณิช. 2523 : 518-539) รวบรวมความเชื่อจากตำบลเพ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง รวม 52 ประการ จำแนกเป็นความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง ฤกษ์-ยาม ไสยศาสตร์ ลักษณะดี-ชั่ว สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เกล็ด มงคล-อัมพมงคล ปราภฏการณ์ธรรมชาติ ยากกลางบ้าน และอาชีพ พร้อมบทวิเคราะห์

พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ (พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ. 2530 : 1-65) กล่าวถึง คติความเชื่อของชาวอีสานว่า มนุษย์ที่อยู่รวมกันจะสร้าง "นิสัยสังคม" ได้แก่ ความคิดเห็น ความรู้สึก ความเคยชินและความเชื่อ มนุษย์สืบทอด

นิสัยสังคมต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณี ความเชื่อของชาวอีสานซึ่งรับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษจะเป็นไปในเรื่องการครองเรือน การทำมาหากินในทางสุจริต อุดทน ขยันหมั่นเพียร เช่น เชื่อฤกษ์ยาม เชื่อเทวดาผีसाงนางไม้ เชื่อโชคลาง เชื่อกรรม-เวร เชื่อประเพณีฮีดลีสบสอง คองลีสบสี่

มณี พยอมยงค์ (มณี พยอมยงค์. 2530 : 66-122) กล่าวถึงความเชื่อของคนไทยว่า เป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคนที่มีความไม่รู้หรืออวิชชา ความเชื่อมีผลทั้งด้านดีและไม่ดี ผลด้านดีคือ ทำให้เกิดความมั่นใจ เกิดพลัง เกิดการสร้างสรรค์ เกิดความสามัคคี เกิดปัญญา เกิดฤทธิ์ทางใจ เกิดรูปธรรม และทำให้นับถือศาสนาได้อย่างมั่นคง ผลด้านไม่ดีคือ หากเชื่ออย่างงมงายไม่ใช้วิจารณญาณจะเป็นผลเสียต่อการพัฒนาสังคม ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างความเชื่อของคนไทยภาคต่าง ๆ ไว้เพื่อความเข้าใจยิ่งขึ้นด้วย เช่น "มูลบีด" คือสิ่งที่ไม่ควรกระทำของภาคเหนือ "ชะลา" คือสิ่งไม่ควรกระทำของภาคอีสาน "ต้องห้าม" คือสิ่งไม่ควรกระทำของภาคใต้ และ "ผิด" คือสิ่งไม่ควรกระทำของภาคกลาง

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. 2530 : 325-349) เสนอบทความเรื่องคติความเชื่อและพิธีกรรมของคนไทยในจังหวัดนครปฐม สรุปได้ว่า ความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยเป็นแบบวิญญาณนิยม (Animism) คือนับถือผีต่าง ๆ เมื่อพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนประเทศไทย คนไทยจึงรับความเชื่อถือแบบพุทธศาสนาไว้ แต่ความเชื่อแบบวิญญาณนิยมก็ยังไม่สูญไป ที่ปรากฏในจังหวัดนครปฐม คือ นิยมบวชลูกหลานในเทศกาลเข้าพรรษาเป็นอย่างมาก แต่ขณะเดียวกันก็ยังมี การทรงเจ้าหรือไหว้ศาลพระภูมิอยู่ ประกอบกับมีชาวจีนเข้ามาอยู่ในจังหวัดนครปฐมเป็นจำนวนมาก ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ทำให้ความเชื่อตามแบบของชาวจีน เข้ามาในจังหวัดนครปฐมด้วย เช่น พิธีกินเจเดือนเก้า พิธีตรุษจีน และเทศกาลเซ็งเม็ง เป็นต้น

ธวัช ปุณโณทก (ธวัช ปุณโณทก. 2530 : 350-392) เสนอบทความ เรื่อง ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน สรุปได้ว่า ความเชื่อ เป็นการยอมรับที่เกิดในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดี หรือผลร้ายต่อมนุษย์ ชาวอีสานมีความเชื่อต่าง ๆ จำนวนมาก เช่น เชื่อเรื่อง กำเนิดของโลกว่าแกนฟ้าเป็นผู้สร้างโลก และมนุษย์คู่แรก คือ ปู่สังกะสาย่าสังกะสี เชื่อว่าขุนบรมซึ่งเป็นวีรบุรุษของชาวอีสานนั้นเป็นแดนหรือเป็นเทพ เชื่อเรื่องผีต่าง ๆ เช่น ผีแดน หรือเทพ ผีปู่ตา ซึ่งเป็นวิญญาณบรรพบุรุษประจำหมู่บ้าน ผีแม่เหล็ก ผีหลักเมือง เป็นต้น

สุนทร ปุณโณทก (สุนทร ปุณโณทก. 2530 : 633-689) เสนอบทความ เรื่อง ต้นไม้กับความเชื่อ สรุปได้ว่า คนไทยเป็นคนรักต้นไม้และมีความเชื่อถือเกี่ยวกับ ต้นไม้ เรียกว่า ไ้ม่มงคล คือ ต้นไม้ที่ปลูกไว้ในบริเวณบ้านเพื่อประโยชน์ใช้สอย และเอาเคล็ดจากชื่อที่ออกเสียงเป็นคำลี้ริมงคล ประจําทิศต่าง ๆ เช่น อุดร ปลูกส้มป่อย ส้มซ่า มะเดื่อ บุรพาปลูกไผ่สีสุก กุ่ม มะพร้าว ทักษิณปลูกมะม่วง มะพลับ ตะโก และประจิมปลูกมะขาม มะยม พุทรา พร้อมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับ ไ้ม่มงคลไว้ด้วย

3.2 พิธีกรรม

พระยาอนุমানราชธน (พระยาอนุমানราชธน. 2505 : 1-199) เขียนหนังสือ เรื่องการศึกษาเรื่องประเพณีไทย สรุปได้ว่า ประเพณีไทยเป็นนิสัย สังคมของชนชาวไทย ซึ่งได้รับเป็นมรดกตกทอดกันมาแต่เก่าก่อน แต่เมื่อศึกษา ประเพณีไทยถิ่นต่าง ๆ ก็จะพบความแตกต่างกันออกไป เป็นเพราะสิ่งแวดล้อม ทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และสังคมที่แตกต่างกัน ประเพณีที่คนทั่วไปถือปฏิบัติอยู่นั้น จำแนกได้เป็น 3 ประเภทคือ จารีตประเพณี ขนบประเพณี และธรรมเนียมประเพณี ประเพณีเหล่านี้สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ผู้เขียนได้อธิบาย

รายละเอียดของประเพณีต่าง ๆ เพื่อความเข้าใจยิ่งขึ้น เช่น ประเพณีแห่นางแมว
ประเพณีจุดบั้งไฟ เป็นต้น /

ศูนย์วิจัยและพัฒนาการทหารระหว่างไทย-สหรัฐ (ศูนย์วิจัยและพัฒนาการ
ทหารระหว่างไทย-สหรัฐ. 2510 : 21-23) ได้ศึกษาค้นคว้าอิทธิพลทางศาสนา
และความเชื่อที่มีต่อเรือในประเทศไทย ไว้ว่า ชาวประมงไทยส่วนใหญ่มีความ
เชื่อถือทางศาสนาและขนบธรรมเนียมว่า ระหว่างที่ทำการต่อเรือจะต้องปฏิบัติตาม
วิธีการที่ถูกต้องหลายประการ เช่น

1. เชื่อว่า ส่วนสำคัญที่สุดของเรืออยู่ที่ทวนหัว¹ เพราะเป็นที่สิงสถิตของ
แม่ย่านางเรือ เจ้าของเรือจึงต้องคำนวณทางโหราศาสตร์หาวันเวลาที่ เป็นมงคล
ในการวางกระดูกงูเรือและประกอบทวนหัว

2. ในการประกอบทวนหัวเรือ เจ้าของเรือจะเจาะรูที่ทวนหัวเพื่อ
บรรจุทองคำหนัก 1-2 กรัม บางลําจะเจาะถึง 3 รู เพื่อบรรจุทองคำ เงิน
และนาก เสริ่งแล้วมีการสวดมนต์เลี้ยงพระ ใช้ผ้าสีฉูดฉาดซึ่งส่วนมากจะมีสีแดง
รวมอยู่ด้วย ผูกไว้ที่ทวนหัว คล้องพวงมาลัย แล้วปักธูป 3, 5, 7 หรือ 9 ดอก
ไว้ด้วย นอกจากนั้นจะมีการนำอาหาร เช่น ไก่ต้ม หัวหมูต้ม กุ้ง ข้าวสุก
ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว น้ำ เหล้าโรง มาเช่นไหว้ ปิดทองคำเปลวที่ส่วนบน
สุดของทวนหัว และห้ามไม่ให้เหยียบหรือนั่งบนทวนหัวนี้เด็ดขาด

3. ก่อนปล่อยเรือลงน้ำ เจ้าของเรือจะไปหาฤกษ์ยามอันเป็นมงคล
จากอาจารย์โหราศาสตร์ เมื่อได้เวลาที่ตีมาแล้วจะต้องทำพิธีอีกครั้งหนึ่ง มีการ
สวดมนต์เพื่อให้พรแก่เรือและแม่ย่านางเรือ

4. พระสงฆ์อาวสุส จะเป็นผู้เจิมที่ทวนเรือและประพรมน้ำพระพุทธมนต์
เรือทั่วทั้งลำ เจ้าของเรือทำพิธีเช่นไหว้เช่นเดียวกับครั้งที่วางกระดูกงูและ
ประกอบทวนหัว

¹ ชาวประมงภาคตะวันออกเฉียงเหนือเรียกว่า โขนเรือ หรือ โขน

5. เมื่อปล่อยเรือลงน้ำแล้ว ยังต้องมีการตกแต่งเพิ่มเติมอีกหลายอย่างจนเสร็จสมบูรณ์ เมื่อเรือเสร็จเรียบร้อยพร้อมที่จะออกทะเล จะมีการประกอบพิธีเช่นเดียวกับเมื่อปล่อยเรือลงน้ำ

6. เจ้าของเรือที่เคร่งศาสนาและความเชื่อ จะทำพิธีเกี่ยวกับความเชื่อและโชคลางอีกหลายอย่าง เช่น การออกเรือเที่ยวแรกทุก ๆ เดือน จะต้องหาฤกษ์ยามที่เหมาะสมจากพระ เชื่อว่าจะทำให้มีโชคดี เจริญมั่งคั่ง และประสบความสำเร็จในการเดินทาง

7. ก่อนออกเรือ ชาวประมงจะบวงสรวงแม่ย่านาง เจ้าพ่อ เจ้าแม่ในท้องถิ่น เจ้าพ่อแห่งท้องทะเล ด้วยการเซ่นไหว้ด้วยอาหารเช่นเดียวกับพิธีในการประกอบทวนหัว พิธีจะสิ้นสุดลงเมื่อธูปไหม้หมดแล้ว

8. ขณะถอนสมอเรือหรือเคลื่อนจากท่า อาจมีการจุดประทัดก็ได้

9. ภายในเดือนนั้นจะมีพิธีกรรมซ้ำอีกก็ได้ แต่ส่วนมากจะทำซ้ำเฉพาะในเวลาที่มีโชคดีเป็นพิเศษ

10. ขณะเรืออยู่ในทะเล จะไม่มีการบูชาอะไรเป็นพิเศษ ยกเว้นบางคนอาจทำก็ได้ และถือกันว่าถ้าออกเรือไปโดยมุ่งหมายที่จะให้ได้เท่านั้นเท่านั้น จะเป็นการอัปโชค

11. เมื่อเรือกลับถึงท่าจะมีการบูชาเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อขอบคุณเจ้าพ่อเจ้าแม่ที่คุ้มครองให้ปลอดภัยและช่วยให้จับสัตว์น้ำได้ บางครั้งอาจมีการผูกหัวเรือด้วยผ้าแพรผืนใหญ่ขณะที่แล่นกลับท่าเพื่อแสดงให้รู้ว่าเที่ยวนี้มีโชคดี

12. ชาวประมงถือว่า การสวมรองเท้าบนเรือ เป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ

ประมวลู ติคคินสัน (ประมวลู ติคคินสัน. 2521 : 137-183) กล่าวว่า การประกอบพิธีกรรมคือการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของคนรุ่นก่อนให้แก่เพื่อนมนุษย์และคนรุ่นต่อมา ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือ เพื่อความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ และการรวมกลุ่มรวมจิตใจอันเป็นความสัมพันธ์ที่สำคัญยิ่งของมนุษย์ ผู้เขียน

ได้ยกตัวอย่างพิธีสู่ขวัญของชาวอีสานและพิธีคล้องช้าง เพื่อวิเคราะห์สนับสนุน คำกล่าวข้างต้นอย่างละเอียดชัดเจน

กิ่งแก้ว อັตถากร (กิ่งแก้ว อັตถากร. 2528 : 1-30) กล่าวถึงลักษณะ พิธีกรรมในสังคมไทย โดยเริ่มจากการอธิบายว่า พิธีกรรมเป็นวิธีการที่จะนำไปสู่ เป้าหมาย มีคุณสมบัติสำคัญคือเป็น เรื่องจริงและใช้สัญลักษณ์ จากนั้นได้จำแนก พิธีกรรมของหมู่คณะเป็น 3 ประเภท คือ พิธีกรรมตามปฏิทิน เช่น พระราชพิธี สิบสองเดือน และฮัตสิบสองของชาวอีสาน พิธีกรรมในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ เช่น การตั้งครุฑ คลอดบุตร แต่งงาน ตาย และพิธีรักษาโรค เช่น การรักษาผู้ป่วย ที่ถูกเสกของเข้าสู่ร่างกาย

อาภรณ์ อุกฤษณ์ (อาภรณ์ อุกฤษณ์. 2531 : 72-89) เสนอบทวิเคราะห์ อิทธิพลของภาวะแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีต่อความคงอยู่ของศาสนา ความ เชื่อและพิธีทรงพระ เนื่องในงานวันเกิดพระปุนเท่างัง สรุปได้ว่า ในขณะที่วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้า ยังมีกลุ่มชนที่เชื่อเรื่องผีसाงเทวดา อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ และอำนาจเหนือธรรมชาติอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะที่จังหวัดกระบี่มีพิธีกรรมของ ชาวจีนที่เรียกว่า พิธีทรงพระเนื่องในงานวันเกิดพระปุนเท่างัง ซึ่งเป็นพระพุทธรูป แบบจีนแกะสลักด้วยไม้ประดิษฐานอยู่ที่ศาลเจ้าปุนเท่างัง เชื่อกันว่าพระปุนเท่างัง เป็นพระเจ้าที่มีหน้าที่ดูแลรักษาโลกมนุษย์ ในพิธีทรงพระนี้จะมีพิธีกรรมต่าง ๆ หลาย อย่าง เช่น พิธีเดินสะพานสะเดาะเคราะห์ พิธีขันบันไตมิด พิธีนั่งเก้าอี้เหล็กแหลม พิธีเหล่านี้นประกอบไปด้วยอภินิหาร ความเชื่อและการทำบุญแบบเสี่ยงโชค ซึ่งล้วน ก่อให้เกิดศรัทธาและชักจูงให้คนตั้งใจทำความดี ละเว้นความชั่ว อันเป็นผลดีต่อ สังคม

บทที่ 3

ความเชื่อและพิธีกรรม ของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออกในอดีต

การรวบรวมความเชื่อและพิธีกรรมของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออกในอดีต กระทำระหว่างเดือนมกราคม ถึง ธันวาคม 2532 โดยรวบรวมข้อมูลจากวิทยากร ซึ่งมีคุณสมบัติ ดังนี้

1. ประกอบอาชีพประมง หรือ เกี่ยวข้องกับชาวประมงเป็นเวลา ไม่น้อยกว่า 15 ปี
2. เป็นผู้ที่ทราบความเชื่อและพิธีกรรมที่ชาวประมงเชื่อถือและปฏิบัติ ตั้งแต่ก่อน พ.ศ. 2520 และให้สัมภาษณ์โดยแสดงความเชื่อถือ ยึดมั่น และเข้าใจคุณค่าอย่างแท้จริง

การรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ กระทำในพื้นที่ 7 ตำบล มีวิทยากรจำนวน 20 คน คือ

1. ตำบลแสนสุข อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี วิทยากร 1 คน คือ นายแก้ว ทองระอา อายุ 80 ปี
2. ตำบลอ่างศิลา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี วิทยากร 4 คน คือ
 1. นายอรุณ สร้อยศิริ อายุ 60 ปี
 2. นายบุญลือ สร้อยศิริ อายุ 45 ปี
 3. นางรัตน์ มณีรัตน์ อายุ 84 ปี
 4. นายบี้ เปล่งปลั่ง อายุ 72 ปี
3. ตำบลบางละมุง อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี วิทยากร 2 คน คือ
 1. นางเฮียง ช่างทอง อายุ 76 ปี
 2. นายสงวน เกตทัต อายุ 72 ปี
4. ตำบลพลูตาหลวง อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี วิทยากร 3 คน คือ

1. พระครูกิตติศักดิ์ อัครังโส อายุ 61 ปี
2. นายกระจำจ จันทรเทศ อายุ 57 ปี
3. นายประชา ต้นกาญจน์ อายุ 58 ปี
5. ตำบลท่าเทววงษ์ กิ่งอำเภอเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี วิทยากร 2 คน

คือ

1. นายสมาน แก้วปิ่นทอง อายุ 44 ปี
2. นายสุเทพ ลังขันธ์ครา อายุ 54 ปี
6. ตำบลเพ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง วิทยากร 5 คน คือ
1. พระครูสังวรสมาธิวัตร อายุ 74 ปี
2. นายเทียม บุญอาราม อายุ 74 ปี
3. นายเจื้อย นาคสกุล อายุ 84 ปี
4. นายแซ ตียะศิริ อายุ 82 ปี
5. นายวิจิตร แซ่มโซติกะ อายุ 51 ปี
7. ตำบลเกาะเปริด อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี วิทยากร 3 คน

คือ

1. หลวงพ่อจำเนียร อายุ 52 ปี
2. นายทองอยู่ สุดสงวน อายุ 50 ปี
3. นายจ่านงค์ บุญโกศล อายุ 41 ปี

ผลการรวบรวมและจำแนกประเภทความเชื่อในการประกอบอาชีพของ

ชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออกในอดีต

ความเชื่อที่ชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออก เชื่อถือและปฏิบัติตั้งแต่ก่อน พ.ศ. 2520 ขึ้นไป รวบรวมได้ 84 ข้อ จำแนกเป็น 6 หมวด ดังนี้

หมวดที่ 1 ความเชื่อเกี่ยวกับเรือและอุปกรณ์ในเรือ

1. ไม้ที่ใช้ต่อเรือคือไม้ตะเคียน สมัยก่อนในป่ามีไม้ตะเคียนมาก จึงสะดวกที่จะนำมาทำเรือ แต่ไม้ตะเคียนเป็นไม้ที่มีนางไม้ศักดิ์สิทธิ์ประจำอยู่ จึงต้องให้ความเชื่อถือ เกรงกลัว จะไม่ให้ความสำคัญไม่ได้
2. ถ้าไม้ที่ใช้ต่อเรือมีตาไม้ ต้องให้ตาไม้อยู่พ่นน้ำ มิฉะนั้นจะหากินไม่ยัด แต่ถ้าตาไม้อยู่ที่หัวเรือถือว่าดี
3. การตอกลูกประสัก (หมุดตรึงกงเรือต่างตะปู) หรือการตอกตะปูอย่าให้ถูกตาไม้ เพราะถ้าออกเรือ เรืออาจแตกกลางทะเล
4. การวางกงเรือต้องนับให้พอดี เริ่มกงแรก นับว่า เงิน และต่อไปคือ ทอง เหล็ก ตะกั่ว จนตลอดลำเรือ ถ้ากงอันสุดท้ายตกคำว่า เงิน หรือทอง แสดงว่า จะทำมาหากินคล่อง
5. ขนาดของเรือจะไม่ให้ลงตัวพอดี เช่น 10 วา ต้องให้เป็น 10 วา 2 คืบ หรือ 10 วา 2 ศอก
6. สีของผ้าที่ใช้ผูกหัวเรือ เจ้าของเรือจะให้หมอดู คนทรงเจ้า พระ ชี ที่ตนนับถือเป็นผู้ดูทางใน และแนะนำ ส่วนจำนวนผืนผ้าที่ผูกนั้นนิยมเป็นเลขคี่ เช่น 3, 5, 7 ผืน
7. การตั้งชื่อเรือต้องตั้งให้เป็นสิริมงคล โดยอาจจะดูวัน เดือน ปีเกิดของเจ้าของเรือด้วย และอาจนำบางส่วนชื่อ หรือนามสกุลของเจ้าของเรือมาเป็นส่วนหนึ่งของชื่อเรือ
8. การเดินเรือหากอาศัยตำราเทพจรจะช่วยให้เกิดสิริมงคลได้ लाभผล และปราศจากอันตราย/ตำราเทพจรกล่าวไว้ว่า "สิทธิการิชะ" อาจารย์ท่านกล่าวไว้ว่า ถ้าจะยাত্রาไปค้าขาย หรือไปทำกิจการ ๗ ในทางเรือ ท่านให้ดูวันดีและวันร้ายที่เทพจรประจำอยู่ ให้ยাত্রาไปจึงจะดี แล ๗

ข้างบน

ขั้น 1 คำ อยู่ทอง จะต้องหินผา

ขั้น 2 คำ และ 3 คำ อยู่แคมไปตี จะได้ทาสี ทั้งมีกำไร

ขั้น 4 คำ อยู่โยง จะไปต้องลมใหญ่ แต่ว่ามีเป็นไร

ขั้น 5 คำ อยู่ปลายเสา ไปจะต้องลมร้าย

ขั้น 6 คำ 7 คำ และ 8 คำ ระวังระสาย อยู่ทองอยู่สาย

ไปเรือจะรู้ว

ขั้น 9 คำ และ 10 คำ นั้นน่ากลัว อยู่ระณะชั่ว อย่าไปมิตี

ขั้น 11 คำ อยู่ข้าง เดินทางมีศรี ชื่อง่ายขายดี ไปมีกำไร

ขั้น 12 คำ อยู่แคมลือชัย ถ้ายาตราไป จะเกิดความมิตี

ขั้น 13 คำ อยู่โยง ท่านทายว่าดี ไปมีภาษี สวัสดิมีชัย

ขั้น 14 คำ อยู่ปลายเสา จะต้องลมใหญ่ ยาตรามิตี เสียเรือ

เสียแพ

ขั้น 15 คำ นิตี อยู่ปลายโยงเสา แล ฯ

ข้างแรม

แรม 1 คำ เทพจรอยู่ที่แคม ไปค้าทิศอุดรดี

แรม 2 คำ อยู่ระณะ ยาตราอัปรีย์ ท่านว่ามิตี เจ็บไข้

ไม่รู้วาย

แรม 3 คำ อยู่คอท้าย คัตรู่มงหมาย พบพานแต่คนชั่ว

แรม 4 คำ อยู่ระณะ ถ้ายาตราจะเสียตัว

แรม 5 คำ เรือจะรู้ว เทพจรอยู่ที่ทอง

แรม 6 คำ อยู่แคม จะได้ลากเงินทอง ยาตราขึ้นล่อง มีคน

กลัวเกรง

แรม 7 คำ อยู่โยงว่าชั่ว ยาตราไปแล้ว จะเกิดลมร้าย

แรม 8 คำ อยู่ปลายเสา จะต้องลมใหญ่ ชั่วร้ายมิตี

แรม 9 คำ อยู่โยง ยาตราจะอัปรีย์

แรม 10 คำ อยู่แค่มติ จะมีลามหนักหนา

แรม 11 คำ อยู่ข้าง จะมีลามเหลือตรา

แรม 12 คำ และแรม 13 คำ อยู่ระณะอัปรีย

แรม 14 คำ และแรม 15 คำ ให้อาตราไป ได้ลามตั้งใจ

สวัสดิมิชัย แล ฯ"

9. การซื้อเรือ ต้องดูฤกษ์ยามให้ดี มีตำราซื้อเรือ บอกไว้ ดังนี้

"ลัทธิการียะ ถ้าต่อเรือวันอาทิตย์ ไม่นั้นไม่สนิท บินานเป็นโทษ
ปีได้เจ็ดวัน โดยอาจารย์โจทย์ บินานเกิดโทษ เร่งขายเสียพลัน

ต่อเรือวันจันทร์ อันเรือลานั้น จงซื้อให้ได้ ปีซื้อปีขาย สวัสดิมิชัย
ปีไปแห่งใด ได้ลามทุกประการ

ต่อเรือวันอังคาร เรือนั้นจะผลาญ สิ่งสินนิบหาย มีข้าข้าหนี มีลูก
ลูกตาย บินปีวอดวาย บรรลัยสิ้นสุด

ต่อเรือวันพุธ ไม่นั้นเป็นคุด ปลายแรงทำรัง เป็นขี้เกลือ
ไฟไหม้หน้าขัง เป็นโพรงผุพัง ให้เร่งบำหายัด

ต่อเรือวันพฤหัสบดี เรือนั้นลัดทัด มีตานมหนู ปีซื้อปีขาย จับพลัด
จับผลู ปีไปเล่นขู สวัสดิมิชัย

ต่อเรือวันศุกร์ ซื้อไว้หายทุกข เป็นสุขสำราญ ซื้อไว้ชั่วลูก
เอาไว้ชั่วหลาน อยู่สุขสำราญ ให้เร่งซื้อเอา

ต่อเรือวันเสาร์ เรือนั้นภายนอก มีตาส่วนดี แต่ขุนนางปีตาม
เสด็จ ผ่าผ่อนบำเหน็จ เงินทองครามครัน แล ฯ"

10. มีคำกล่าวไว้ว่า วันศุกร์ขึ้นเขา วันเสาร์ลงทะเล จะดี

11. ถ้าเรือไปชนสิ่งใดสิ่งหนึ่งมา ต้องหาหมอมนต์มาทำพิธีไหว้ พร้อม
เครื่องเซ่นไหว้

12. เมื่อได้แห่ได้อวนมาใหม่ ก่อนจะนำไปใช้ ให้เชือดคอกไก่ เอา
เลือดไก่ทาที่แหที่อวนนั้น เชื่อว่าจะจับปลาได้มาก

หมวดที่ 2 ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เครื่องราง ของขลัง

1. แม่นางเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ประจำเรือ ช่วยคุ้มครองเรือ และให้ลาภ แม่นางประจำเรือแต่ละลำจะต่างกันไป บางลำเป็นหญิงสาว บางลำเป็นคนแก่ บางลำเป็นเด็ก ที่สิ่งสถิตของแม่นางคือโขนเรือ หรือหัวเรือ หากคนในเรือปฏิบัติดี ถูกต้องตามธรรมเนียม เช่น มีการบูชาเช่นสรวง ไม่ทะเลาะกัน แม่นางก็จะคอยช่วยเหลือ เช่น อาจปลุกได้ก้ง (ผู้ควบคุมเรือ) ที่นอนหลับอยู่ ให้รู้ว่าเรือกำลังจะชนหิน ทำให้แคล้วคลาดจากอันตราย แต่ถ้าทำไม่ดี เช่น เรือสกปรก ลูกเรือทะเลาะกัน หรือมีการร่วมเพศในเรือ แม่นางจะมาปรากฏให้รู้ว่าไม่ชอบ เรียกว่า เขียน ต้องแก้ไขสิ่งที่ไม่ดีเสีย แม่นางจะได้พอใจและหากจะทำอะไรที่เกี่ยวกับข้องกับเรือ เช่น การซ่อมเรือ ต้องบอกแม่นางเสียก่อน มิฉะนั้นผู้ซ่อมอาจมีอันเป็นไป เจ็บป่วย หรือได้รับอันตราย

2. เจ้าทะเลหรือพ่อปู่ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้เป็นเจ้าของที่แห่งท้องทะเล สามารถช่วยคุ้มครองป้องกันเรือจากอันตราย ชาวประมงจึงมักบนต่อเจ้าทะเล เพื่อขอความคุ้มครอง และกราบไหว้เพื่อขออนุญาตจับสัตว์น้ำที่เป็นของเจ้าทะเลทำให้จับปลาได้มากตามความต้องการ

3. ตาปู่ คือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำโป๊ะ เวลาลงเสาโป๊ะสำคัญที่เรียกว่า เสาตาปู่ต้องมีการเซ่นไหว้ และเวลาเรือผ่านโป๊ะต้องยกมือไหว้

4. เจ้าพ่อแสน เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำตำบลบางปลาสร้อย อำเภอเมือง ชลบุรี

5. เจ้าแม่หินเขา เจ้าพ่อโหราม เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำตำบลอ่างศิลา อำเภอเมือง ชลบุรี

6. เจ้าแม่สามมุข เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบริเวณเขาสามมุข ตำบลอ่างศิลา อำเภอเมือง ชลบุรี การบนเจ้าแม่สามมุข จะใช้มะพร้าวอ่อน 3 คู่ ว่าวขนมครก เจ้าแม่สามมุขชอบว่าว และขนมครก หากใครบนด้วยของ 2 สิ่งนี้ เจ้าแม่จะช่วยเหลือ

7. เจ้าพ่อสุวรรณลอย เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำตำบลแสนสุข อำเภอเมือง ชลบุรี

8. เจ้าพ่อเขาใหญ่ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเกาะสีชัง ชลบุรี ชาวประมงเชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์มาก เมื่อครั้งสงครามโลกครั้งที่ 2 มีเครื่องบินจะนำระเบิดมาทิ้งที่เกาะ เจ้าพ่อเขาใหญ่ช่วยปิดระเบิดเหล่านี้ไปหมด ทำให้ผู้คนปลอดภัย หรือหากพบคลื่นลม เรือจะสู้ไม่ไหว ไต่กังจะนึกบนขอให้เจ้าพ่อช่วย ก็ได้ผลตามที่ขอ

9. เจ้าพ่อปี๊ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเกาะไผ่ใกล้ ๆ เกาะสีชัง เชื่อกันว่าเป็นเจ้าพ่อแขก

10. กรมหลวงชุมพรฯ หรือเสด็จเตี้ย เป็นผู้ที่ชาวประมงเคารพนับถือมาก ศาลกรมหลวงชุมพรฯ อยู่ที่สัตหีบ ปากน้ำประแสร์ ระยอง และชุมพร เชื่อกันว่าเมื่อยังทรงพระชนม์ชีพ ทรงเป็นผู้มีบุญฤทธิ์ มีคาถาอาคมป้องกันตัวหายตัวได้ เสกใบมะขามเป็นตัวแทน วาจาสิทธิ์ เช่น บอกให้ขุดบ่อจะได้น้ำจืดก็ได้จริง ๆ ทั้ง ๆ ที่บริเวณนั้นไม่มีครุขุดบ่อน้ำจืดได้เลย แม้สัตว์ร้ายก็กลัวพระองค์ท่าน ทรงมีอำนาจในพระองค์เอง เมื่อสิ้นพระชนม์แล้ว ชาวประมงยังเชื่อบุญความศักดิ์สิทธิ์ของพระองค์มาช่วยปกป้องรักษาเวลาออกทะเล ถ้าพบคลื่นจัด ลมแรงแล้วบนบานกับกรมหลวงชุมพรฯ ลมจะเบาลง ของบนที่ทรงโปรดคือ ปืน และประทัด ชาวประมงจึงมักแก้บนด้วยการยิงปืน หรือ จุดประทัดที่กลางทะเล

11. แม่ผอยทอง เป็นเจ้าแม่ศักดิ์สิทธิ์ของบ้านอำเภอก อำเภอสัตหีบ ชลบุรี

12. หลวงพ่อดำ บ้านแสมสาร ตำบลพลูตาหลวง อำเภอสัตหีบ ชลบุรี เป็นพระพุทธรูปที่เชื่อกันว่าศักดิ์สิทธิ์ ปกป้องคุ้มครองชาวประมงได้

13. เจ้าแม่อำมา เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำที่ศาลเจ้าชายทะเล บ้านแสมสาร ตำบลพลูตาหลวง อำเภอสัตหีบ ชลบุรี

14. แม่รำแพน เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวบางเสร่ อำเภอสัตหีบ ชลบุรี

15. เจ้าแม่ทับทิม เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเกาะเสม็ด และตำบลเพ อำเภอมือทอง ระยอง

16. เจ้าแม่เกาะเปิด เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเกาะเปิด

17. เจ้าพ่อสำรวจจนาว่า เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำตำบลเพ

อำเภอเมือง ระยอง

18. เจ้าแม่รำพึง เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวระยอง

19. เจ้าพ่อคลองปลู่น เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านคลองปลู่น

จังหวัดระยอง ถ้าชาวประมงคนใดพูดว่าไปจับปลาจับปูที่คลองปลู่นจะจับไม่ได้เลย เพราะเจ้าหวง ต้องพูดว่าไปเที่ยวคลองปลู่นกัน

20. เจ้าพ่อขุนเท่างง เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเกาะเปริด

อำเภอแหลมสิงห์ จันทบุรี

21. ปลาใหญ่เช่นปลาโลมา ฉลาม ถ้าอยู่บริเวณไหนก็เป็นปลาบริวารของเจ้าพ่อ เจ้าแม่ศักดิ์สิทธิ์พื้นที่นั้น เช่น ถ้าพบที่หลังเกาะสีชัง ก็เป็นปลาบริวารเจ้าพ่อเขาใหญ่ พบหลังเกาะไผ่เป็นปลาบริวารเจ้าพ่อปะ ปลาบริวารเจ้าพ่อเจ้าแม่เหล่านี้ ห้ามทำร้ายถ้าจับได้ต้องปล่อยไป มิฉะนั้นจะมีอันเป็นไป

22. ในทะเลมีเงือกน้ำ หน้าเหมือนคน หางเหมือนปลา ถ้าเซ็นไหว้ จะเกิดคุณแก่ตนเอง พวกนี้เป็นผู้มีบุญคล้ายเทวดารักษาท้องทะเล เมื่อถึงเวลาดี จึงจะปรากฏให้เห็น

23. แห และ อวน มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เรียกว่า ท้าวพันตาพญาพันวัง จึงห้ามขำแหและอวน เพราะจะเป็นอัปมงคล นอกจากนี้เวลานอนยังสามารถใช้แหและอวนคลุมเท้าเพื่อกันผี เนื่องจากฝึกแล้วท้าวพันตา และหากนำเศษแหและอวนมาทำเป็นตะกรุดผูกเอาไว้ จะช่วยป้องกันภัยได้

24. ให้ผูกผ้าแดงที่หัวอวนเพื่อเป็นเคล็ด จะช่วยเรียกปลาได้

25. ชื่อประตูดุหรือชื่อผี คือของขลังที่ได้จากแขนง เชื่อมลำดับกับกิ่งหรือ กิ่งกับก้านกล้วยหา ตัดส่วนที่เชื่อมกันเป็นสามเหลี่ยมแล้วเอาเชือกคล้องสำหรับแขวนคอหรือผูกเอาไว้ ช่วยป้องกันพรายอากาศ ซึ่งเป็นดวงไฟจากทะเล มีเสียงดังหึ่ง หึ่ง สามารถทำอันตรายแก่เรือ และชาวประมงได้ ถ้าอยู่บนบกชื่อประตูดุ หรือชื่อผีนี้ช่วยกันผีได้

26. ใช้หนังหมูแปะบนเสากระโดง หรือน้ำมันหมูทาเสากระโดงและกราบเรือ ช่วยป้องกันผีพราย เพราะเชื่อว่าผีพรายเป็นผีแบกจิ้งจกแล้วหมู

27. การบนเพื่อไม่ให้ถูกลมฝนหนัก ๆ กลางทะเล ทำได้โดยใช้ ตะไคร้ 3 ต้น เอายอดปักลงดิน โคนชี้ฟ้า
28. คนที่ลายมือใต้นิ้วชี้ เป็นรูปก้นหอย เชื่อว่ากลิ่นใจแล้วชี้ตัดลม งามได้
29. ยันต์พระสังข์เรียกมนต์ เป็นแผ่นยันต์ติดไว้ในเรือ จะช่วยยให้หา ปลาได้มาก
30. หากฝันก่อนออกทะเล จะมีการทำนายฝัน อาทิเช่น
- ฝันว่าพบผีลอยน้ำ จะได้ลาภ ได้ปลามากตามต้องการ
 - ฝันว่ามินกมาเกาะปลายเสา จะได้ลาภ
 - ฝันว่าเรือเกยหิน จะไม่ได้อะไรเลย
 - ฝันว่าจับได้ปลาใหญ่ จะไม่ได้อะไรเลย
 - ฝันว่ามีปีศาจมาเกาะเรือ จะไม่ได้อะไรเลย
 - ฝันว่าตัวเองล้มป่วย หรือบาดเจ็บในเรือ จะไม่ได้

อะไรเลย

- ฝันว่าไฟไหม้เรือ จะเกิดอันตรายร้ายแรง

หมวดที่ 3 ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ

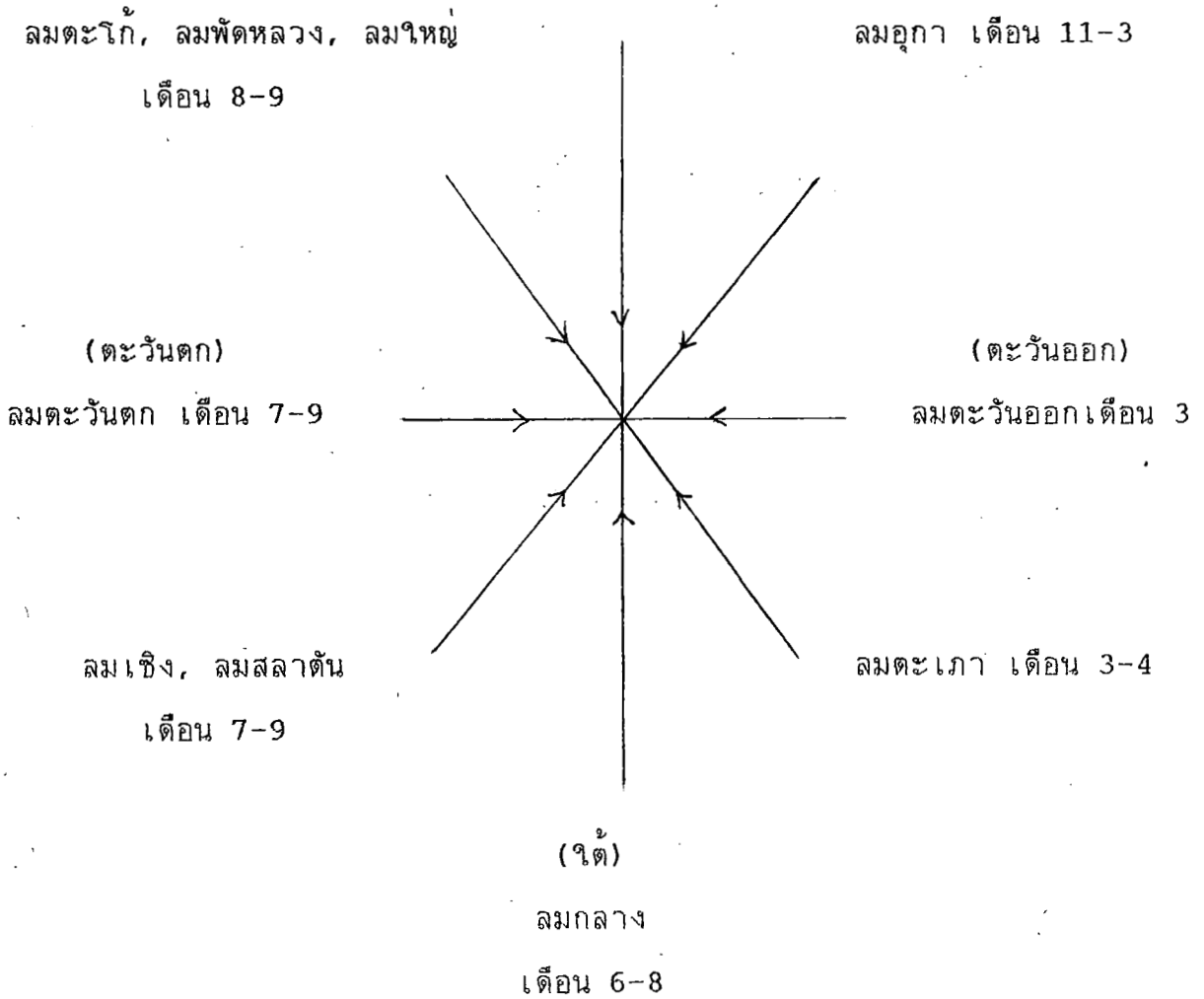
3.1 เกี่ยวกับลมฟ้าอากาศ

1. คนโบราณก่อนออกทะเล จะนอนเอาหูแนบแผ่นดินฟังดู ลึก 2-3 คืนก่อน ถ้าจะเกิดเหตุคลื่นใหญ่ ลมแรง จะได้ยินคล้ายเสียงฟ้าลั่น ดังคึกคัก ดังกังมาแต่ไกล
2. ถ้าท้องฟ้าเป็นสีเหลือง จะมีลมแต่ไม่ร้ายแรง ถ้าเป็น สีแดงเป็นลาเหมือนต้นตาล จะมีลมร้ายแรงในทะเล ทำให้เกิดคลื่นใหญ่กว่าเรือได้ เรือประมงสมัยก่อนเป็นเรือใบจะไม่กล้าออกเรือถ้าเห็นฟ้าแดงเป็นลา
3. ถ้าฟ้าร้องเสียงกึก ก หนัก ๆ ลึก ๆ แล้วมีลม ลมนั้น จะเป็นลมจัด

4. การสังเกตว่าจะเกิดพายุให้ดูน้ำทะเล ถ้าน้ำไหลแรง หมุนวนผิดปกติ วันแรกอาจได้ปลามาก แต่วันต่อไปอาจเกิดลมแรง เพราะน้ำกับลม เป็นของคู่กัน น้ำมาก่อนแล้วลมจะตามมา ถ้าพบเหตุการณ์อย่างนี้ ต้องรีบกลับเข้าฝั่ง จะเกิดลมแน่นอน
5. ถ้ามีหิ่งห้อยขึ้นมาจากดินมาก มักขึ้นตามเสาสะพานเรือ จะเกิดลมแรงเกิดพายุในทะเล
6. ถ้าตัวบุง ซึ่งลักษณะคล้ายตะขาบ สีทองหรือสีออกเขียว ขึ้นมาก อีก 2-3 วัน จะเกิดลมแรง
7. ถ้าลูกเต่าตัวเล็ก ๆ ปูม้า ปูแป้น ลอยขึ้นเหนือน้ำ แสดงว่า จะเกิดพายุใหญ่ คลื่นใหญ่ในทะเล
8. ถ้านกแขวกร้องสูง¹ (บินสูง แล้วร้อง) แสดงว่าลมไม่จัด ถ้าร้องต่ำลมจะจัด
9. ลมประจำฤดูกาลต่าง ๆ

¹ นกแขวกเป็นนกในวงศ์ Ardeidae หัวค่อนข้างโต ค่อนข้างสั้น ขาสั้น กว้างยกยาวอยู่ตามป่าชายน้ำ หากินเวลากลางคืน

ลมว้าว (เดือน 11-ยี่)
(เหนือ)

ลมที่ร้ายแรงที่สุด คือลมตะโก้ (ลมพัดหลวง, ลมใหญ่) และ ลมตะวันตก (ช่วงเดือน 7 ถึงเดือน 9) ชาวประมงจะรู้ล่วงหน้าว่าจะมีลมตะโก้ โดยดูว่ามีขี้ลม (ขี้เมฆ) ขึ้นตั้งคิ้ว แล้วแผ่นดินออกไปเป็นดินกระพุนกระจายออก ถ้า ดินกระจายออกมาก และคิ้วต่ำลงมา ลมจะพัดแรงมาก ทำให้เกิดคลื่นใหญ่ ถ้าพบ เหตุการณ์อย่างนี้ต้องทอดสมอ และอาจหุงคากา นโม ตั้สสะ เพื่อเป็นกำลังใจ ถ้าเป็นลมตะโก้ปลาจะหายหมด แต่ถ้าเป็นลมสลาดัน จะมีปลามาก

หน้าว่าวคือช่วงเดือน 12 เดือนอ้าย จะมีลมว่าว และลมอุกา ซึ่งเป็ลมแรง ทาให้ทะเลเป็นคลื่นสามเหลี่ยมชัดเรือทาให้วิ่งเรือลำบาก บางทีถึงกับทาให้เรือแตกได้ คลื่นสามเหลี่ยม เกิดจากลมตะวันออก แล้วเป็ลมว่าว เป็ลมอุกา ลมจากแต่ละทิศทาง จะทาให้เกิดคลื่นตามทิศทาง เมื่อลมเปลี่ยนทิศทางถึง 3 ทาจึงทาให้เกิดคลื่นสามเหลี่ยมขึ้น

เมื่อมีลมสลัดัน มักเกิดลมวงวง หรือลมวงวงข้างขึ้นด้วย เมื่อแรกเกิดลมวงวงจะเห็นเป็นลายันลงมาจากใต้ฐานเมฆ มีลักษณะคล้ายวงวงข้าง ถ้ามีกำลังแรงมากลันก็จะยาวลงมามาก ลมวงวงจะพัดหมุนรอบน้ำทะเลขึ้นเป็นลาไปนท้องฟ้า เชื่อกันว่าคนที่โดนลมวงวงเป็นคนเคราะห์ร้าย หรือหมดอายุ เพราะจะไม่ค่อยมีคนโดน ชาวประมงที่พบลมวงวงจะมีวิธีตัดลมหลายวิธี แต่ถาลมไม่ตรงเรือจริง ๆ หรือไม่เป็นอันตรายจมเรือได้ก็ไม่ตัด เพราะเป็นบาป ยังมีความเชื่อกันอีกด้วยว่า ลมวงวงเป็นพวกผีพราย (พรายลม) หรือเป็นวิญญาณ

ใต้ก้งจะเป็นผู้ทาพิธีตัดลมที่บริเวณทาเรือ โดยใช้วิธีต่าง ๆ เช่น

- ก. ใช้มีด โดยยกมีดขึ้น กล่าววว่า "นโม ตัส" พอถึงคำว่า "ตัส" ให้เอามีดตัดไปนอากาศ ลมวงวงจะขาด
- ข. ใช้จักรนารายณ์ คือ เสวียนหม้อข้าวแบบไม่มีสาย ยกขึ้นขีดนอากาศ 3 ครั้ง ลมวงวงจะขาดเป็นทอน
- ค. ใช้แว่นตาพระอินทร์ คือ เสวียนหม้อข้าวแบบที่มีสาย เอามาถือให้ตรงบหน้าคล้ายสวมแว่นตา ลมวงวงก็จะขาด
- ง. ใช้คาถาขับนาคออกจากโบสถ์ คือตั้งนโมสามจบแล้ววว่า "พุทธัง ปัจจุขามิ ธัมมัง ปัจจุขามิ สังฆัง ปัจจุขามิ คัชณะลุมพี เอสาหิติ" ลมก็จะขาดได้เหมือนกัน
- จ. ใช้คาถานารายณ์ตรีงไตรภพ วว่า "อะ ลัมวะระ ธัมวิสะ เทพะ" คาถานี้ใช้บังคับลมที่พัดน้อยให้พัดมากได้เมื่อภาวนาน้ำลายฟูมปากให้กลันลงไป ถ้าจะใช้บังคับให้ลมหยุด เมื่อภาวนาใช้ลันกตเพदानลมจะหยุดเป็นมหาจ้งจ้ง

ถ้าใช้บังคับเสีย ช่าง เมื่อภาวนาใช้จิตบังคับให้ตรึงอยู่กับที่และเมื่อต้องการให้เสีย ช่างนั้นไปให้ตวาดออกไป

ช. ใช้ปืนยิงเพื่อให้ลมตกใจจะได้หนีไปทางอื่น

10. เวลา มีพายุ มีคลื่นแรงมีคลื่นขึ้นเป็นขุข มักเกิดพายุอากาศ แต่บางครั้งทะเลเรียบก็เกิดได้เหมือนกัน พายุอากาศเป็นดวงไฟ สว่างวาบ ฟ้าสีแดง ฟ้าเหลือง ฟ้า บางทีมีขนาดใหญ่เท่าลูกมะพร้าว มีเสียงดังหึ่ง หึ่ง ถ้าพายุเกาะเสากระโดง หรือลงระวางเรือ เรือจะจม ให้ใช้น้ำมันหมูทาเสากระโดง และแคมเรือ บางคนใช้หนังหมูติดไว้ที่เสากระโดง ถ้ามีข้าวสารและเกลือก็นำมาชดไล้พายุ หรือน้ำมันมาชดไล้ก็ได้ คาถาน้ำมันมีหลายบทเช่น "พุทธ เวตัสสะ อัมมะเวตัสสะ สังมะ เวตัสสะ พุทธิสสะ" นอกจากนี้คนโบราณยังเชื่อว่าใช้วิธี แก้วไฟไล้พายุ ผีพายุก็หนีเหมือนกัน

3.2 เกี่ยวกับที่อยู่ของสัตว์น้ำ

1. วิธีดูที่อยู่ของสัตว์น้ำต้องสังเกตลักษณะของน้ำ และฟังเสียงความเคลื่อนไหวของสัตว์น้ำ ได้ก่งสมัยก่อนต้องใช้ความสังเกต มองดูลักษณะน้ำตลอดเวลา เช่นถ้าเป็นสีแดง เป็นน้ำสกปรกเหมือนไฟ น้ำจะร้อนเป็นเมือกเหนียวติดอวนขึ้นมา ปลาจะจมลงก้นทะเลหมด ถึงลงอวนก็ไม่ได้ปลา บริเวณที่มีปลาลักษณะของน้ำจะต่างไปจากบริเวณอื่น เพราะปลาจะอยู่รวมกันจำนวนมากมีการเคลื่อนที่ เช่นปลาโอจะกระโดดขึ้นมาให้เห็น ปลาโมกจะขึ้นมาอ้าปาก และยังมีเสียงน้ำดัง ชู่ ชู่ เพราะปลาจำนวนมาก ว้ายน้ำกันไปเป็นฝูง

2. กองหินใต้น้ำจะบอกแหล่งปลาได้ กองหินเหล่านี้เกิดขึ้นเอง สมัยก่อนมีมาก เดี่ยวนี้เคลื่อนย้ายไปหมด ที่ไหนมีกองหินใต้น้ำ ต้องลงโป๊ะเหนือหิน ปลาจะมาหาหินแล้วเข้าโป๊ะ

3. ถ้าน้ำทะเลเป็นสีแดงมัน จนเป็นสีลูกหว้า วางอวนเคยจะได้เคยมาก ถ้าน้ำสีเหลือง เคยจะบาง วางอวนก็จะได้น้อย

¹ เคย เป็นสัตว์น้ำเค็ม คล้ายกุ้ง แต่ตัวเล็กมาก ตัวใสบาง เนื้อนุ่ม เหมาะสำหรับทำกะปิ

4. เวลาเย็น ถ้าท้องฟ้าเป็นสีแดง เรียกว่าฟ้าแดง หรือผิตากฟ้าอ้อม ปลาทุจะเข้าโปะ สมัยก่อนถึงหน้าปลาทุ (เดือนธันวาคม-มกราคม) ถ้าฟ้าแดงปลาทุจะเข้ามาถึงหาด เรียกว่าปลาดากเหงือก ปลาจะชุกมากถึงขนาด กระโดดขึ้นบนฝั่ง

3.3 เกี่ยวกับทิศทางเดินเรือ

สมัยที่ยังไม่มีเข็มทิศ ชาวประมงต้องอาศัยการสังเกต ดวงดาวเป็นเครื่องหมายในการเดินทาง

หมวดที่ 4 ความเชื่อเกี่ยวกับยากกลางบ้าน

1. ถ้าถูกแมงกะพรุน ให้เอาใบผักบุ้งขึ้นชายทะเล หรือผักบุ้งขึ้น กลางนา มาตำแล้วทาที่แผล (ผักบุ้งขึ้น ใบกลมกว่าผักบุ้งธรรมดา) หรือบางคนใช้น้ำส้มสายชูราดที่บาดแผลก็ได้
2. ถ้าถูกปลาดุกยัก ใช้หัวหอมฝาน แปะลงที่แผลแล้วบีบน้ำมะนาว ช่วยบรรเทาอาการปวด ถ้าแพ้มาก ๆ ให้ผ่าแผลและดูดเลือดออกด้วย

หมวดที่ 5 ความเชื่อเกี่ยวกับข้อห้ามต่าง ๆ

1. ก่อนวันออกเรือห้ามพูดเป็นกลาง เช่น "วันนี้ท่าจะมีลมจัด คงไม่ได้ปลา" "วันนี้จะเอาปลามาสักเข่ง" หรือ "เตรียมต้ำน้ำพริกไว้จะเอาปลา มาแกง" การพูดเป็นกลางเช่นนี้ เชื่อว่าจะทำให้จับปลาไม่ได้เลย
2. ห้ามพูดถึง พราย ลม ปลาวาฬ จะเป็นไปตามปาก
3. ห้ามร้องไห้ ร้องเทศน์ ในเรือ
4. ห้ามพูดคำหยาบ

5. ห้ามทะเลาะกันในเรือ
6. ห้ามทำสิ่งแปลก ๆ ที่เห็น เช่น ลูกไฟลอยขึ้นมาจากทะเล ถ้าทำก็จะวิ่งเข้าหาเรือทันที เพราะพวกนี้เป็นพราาย
7. ห้ามดื่มเหล้าก่อนออกเรือ
8. ห้ามสวมรองเท้าลงเรือ เพราะรองเท้าเป็นของต่ำ สกปรก
9. ห้ามผู้หญิงลงเรือ
10. ห้ามร่วมเพศในเรือ
11. ห้ามนำศพลงเรือ หากจำเป็นต้องบอกแม่ย่านางก่อน โดยมีเครื่องเช่น ไข่ และจุดธูปบอก เมื่อนำศพขึ้นแล้วต้องทำบุญเรือ ถ้าเป็นการนำกระดูก หรือเข้าไปทิ้ง ต้องมาผูกผ้าแดงอีกครั้ง เป็นการขอบคุณแม่ย่านาง
12. ห้ามเหยียบโขนเรือ เพราะเป็นการเหยียบแม่ย่านางจะทำให้หาปลาไม่ได้
13. ห้ามตัดโขนเรือ ถือว่าเป็นการตัดหัวแม่ย่านาง
14. ห้ามนำโขนเรือมาก่อไฟ ถึงแม้จะผูกพันแล้วก็ตาม มิฉะนั้นจะมีอันเป็นไป เช่น เป็นง่อย หรือมีเหตุถึงตาย
15. วันพระงดออกเรือหาปลา เป็นการหยุดทำบาป
16. ห้ามฆ่าและกินปลาโลมา เต่า กระ จะทำให้เสื่อม และเป็นบาปมาก โดยเฉพาะปลาโลมา ซึ่งชาวประมงเชื่อว่าเป็นเจ้าแห่งทะเล และคอยช่วยเหลือคน
17. ถ้าออกเรือไปพบตัวเทรา (เห-รา)¹ ห้ามทำ จะขัดลาภไม่เป็นมงคล

¹ เทราเป็นสัตว์น้ำคล้ายแมงดาทะเล ขนาดใหญ่มาก บางตัวขนาดเท่ากระดิ่ง หลังเป็นพู มีขนตามริมกระดองและหาง กินเบือเม่า

18. ถ้าพบสัตว์ใหญ่กลางทะเล แล้วไม่ทำร้าย จะมีโชคดี แต่ถ้าทำร้ายจะได้ทุกข์ ไม่ได้ลาภผล

19. ผลไม้ที่ใช้ เช่น หน่อห่ามใช้มั่งคุดกับละมุด ถือว่าไม่เจริญ เพราะเสียงคำว่าคุด และมุด มีความหมายไม่ดี

หมวดที่ 6 ความเชื่อเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติต่าง ๆ

1. ถ้าเป็นคนจิตใจดี มีศีลธรรม ไม่โลภ ออกเรือเที่ยวไหนก็จะได้ปลาทุกครั้ง เพราะท้องทะเลมีทรัพย์สินสมบัติมากมายเก็บเท่าไรก็ไม่หมด

2. เวลาที่เหมาะสมจะออกหาปลา ลงเรือ วางอวนเคย คือ หน้าสารท และหลังสารท (เดือนสิบ)

3. ถ้ามีคนเหยียบบิบนเรือ ต้องพรมน้ำมันต์แก้เสนียด

4. ออกทะเลพบปลาใหญ่ ต้องขันไก่ (ทำเสียงไก่ขัน) ปลาจะนึกว่าถึงฝั่งแล้ว ก็จะหนีไป

5. ถ้าพบศพกลางทะเล และศพนั้นอยากให้เก็บเข้าขึ้นมา เรือจะเข้าไปหาศพนั้นเอง ก่อนเก็บศพขึ้นเรือต้องจุดธูปบอกแม่ย่านาง และหากตรวจสอบชুবน้ำไปปิดบิบนเรือเสียก่อนเพื่อไม่ให้แม่ย่านางเห็นศพ เมื่อกลับถึงฝั่ง ก็ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ศพนั้น จะทำให้ทำมาหากินดี ร่ำรวยได้

6. ถ้ากระโหลกศีรษะคนติดอวนขึ้นมา จะนำกระโหลกนั้นมาทำบุญกรวดน้ำ อุทิศส่วนกุศลให้เจ้าของกระโหลก อาจทำหิ้งบูชากระโหลกนั้นไว้ประจำเรือ จะทำให้ร่ำรวย เจริญรุ่งเรือง จับปลาได้มาก ถ้าโยนทิ้งไปจะโชคร้ายในการประกอบอาชีพ ชาวประมงถือว่ากระโหลกนั้นมาขอที่พึ่ง มาขอความช่วยเหลือ จึงต้องเมตตาผู้มาพึ่ง

ผลการรวบรวมและจำแนกประเภทพิธีกรรมในการประกอบอาชีพของ
ชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออกในอดีต

พิธีกรรมที่ชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออกเชื่อถือและปฏิบัติ ตั้งแต่ก่อน
พ.ศ. 2520 จำแนกได้เป็น 2 ประเภท ตามรายละเอียด ดังนี้

1. พิธีกรรมส่วนบุคคล เป็นพิธีกรรมที่บุคคลกระทำเพื่อหวังผลด้าน
จิตใจ โดยเฉพาะความรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย ได้แก่

1.1 การต่อเรือและเชิญแม่ย่านางประจำเรือ

เรือเป็นพาหนะสำคัญที่จะนำชาวประมงออกสู่ท้องทะเล
อันเป็นแหล่งทำมาหากิน แต่ท้องทะเลก็เป็นแหล่งของภัยอันตรายที่มองไม่เห็น และ
คาดล่วงหน้าได้ยาก ดังนั้น ในการต่อเรือนอกจากจะตระเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ และ
ทำการต่อเรือตามกระบวนการวิชาช่างแล้ว ชาวประมงยังมีพิธีกรรมระหว่างขั้นตอน
ต่าง ๆ ในการต่อเรือด้วย ชาวประมงเชื่อว่าพิธีกรรมเหล่านี้จะช่วยให้เกิดสิริมงคล
แก่เรือ และเจ้าของเรือ เป็นผลให้ทำมาหากินได้ลาภได้ผลดี และมีความปลอดภัย

1.1.1 อุปกรณ์สำคัญที่ใช้ในการต่อเรือ

ก. ไม้ สำหรับประกอบโครงเรือ และส่วนต่าง ๆ
ของเรือต้องใช้ไม้เนื้อแข็ง สมัยโบราณนิยมใช้ไม้ตะเคียน ปัจจุบันอาจใช้ไม้ประดู่
เต็ง รัง มะค่าโมง เพราะไม้ตะเคียนหายาก และมีราคาแพง

ข. เครื่องมือต่าง ๆ สำหรับเลื่อยไม้ ไล่ไม้
เจาะไม้ และวัดขนาด เช่น เลื่อย มีด ขวาน ฝอย สิ่ว ม้อน สวาน แม่แรง ไม้ฉาก
ไม้หมอน ไซ เชือก เป็นต้น

ค. หมันและชัน หมัน คือ ต้ายดิบ หรือป่าน ที่ใช้
อุดบริเวณที่เป็นร่องเป็นรูให้แน่น เรียกว่า ตอกหมัน ชัน คือ ยางไม้สำหรับ
ยาเรือใช้ผสมกับน้ำมันยาง และปูน เพื่อทา หรือยา ส่วนที่ตอกหมันแล้ว เรียกว่า
ยาชัน

ง. น้ำมันยาง และสี สำหรับทาบบริเวณตัวเรือ และท้องเรือเพื่อกันเพรียง¹ และเพื่อความสวยงาม

1.1.2 ขั้นตอนการต่อเรือ²

ก. วางกระดูกงู คือการวางไม้ที่ทอดยาวตลอดลำเรือ สำหรับตั้งกง กระดูกงูเปรียบเหมือนกระดูกสันหลังของคน จึงต้องวางให้ตรงไม่เอนเอน ด้วยวิธีวางกระดูกงูบนไม้หมอน และขึงเชือกเป็นแนว

ข. ขึ้นโชน โชนคือไม้ที่เสริมเป็นหัวเรือให้เชิดขึ้น นำโชนมาประกอบเข้ากับกระดูกงู

ค. ตั้งหลักทรีพี้ หรือ ทวนท้าย ยึดติดกับกระดูกงู

ง. วางกงตั้งคือไม้รูปโค้ง ส่วนล่างยึดติดกับกระดูกงู ส่วนบนกว้างออกตามขนาดความกว้างของเรือ กงเรือเปรียบเหมือนซี่โครงของคน

จ. วางกงตามยาว หรือตะเข้ เพื่อตรึงกงตั้งให้แน่นหนาขึ้น

ฉ. ขึ้นกระดานเรือ หรือราโท เริ่มจากข้างล่างขึ้นข้างบน เหมือนการทำฝาผนังบ้าน

ช. ติดกราบอ่อน คือส่วนที่อยู่เหนือราโท

ซ. ติดกงดาตฟ้า คือไม้ซี่กวางพาดตามขวาง

บริเวณหัวเรือ

ณ. ใส้เพดานเรือ คือแผ่นไม้วางทับกงดาตฟ้า เมื่อใส้เพดานเรือแล้วจะเหมือนนอกชานบ้าน

¹ สัตว์น้ำไม่มีกระดูกสันหลัง เปลือกคล้ายหอย ตัวเล็ก ๆ ยาว ๆ ปากแข็ง ชอบเกาะท้องเรือ

² ดูภาคผนวก ค ภาพที่ 1-6

ญ. ทำแกงเรือ ลักษณะเป็นห้อง มีประตู หน้าต่าง

ฎ. ดอกหมัน เพื่ออุดช่อง หรือรูต่าง ๆ ไม่ให้รั่ว

โดยใช้ต้ายดิบ หรือป่าน ยัดเข้าไปให้แน่น

ฉ. ยาชัน ใช้น้ำมันยาง ผสมกับชัน และปูน ทาทับ

บนหมัน

ซ. ทาน้ำมันยาง ทั่วหัวลำเรือ

ท. ทาสีให้ทั่วลำเรือ

1.1.3 พิธีกรรมในการต่อเรือและเชิญแม่ย่านาง

ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่า เรือเป็นพาหนะสำคัญที่จะนำชาวประมงออกสู่ทะเล เพื่อหาปลาเพื่อเลี้ยงชีพหรือเพื่อขาย แต่ชาวประมงไม่อาจทราบได้เลยว่าจะประสบผลดังความต้องการหรือไม่ และยังอาจได้รับอันตรายจากคลื่นใหญ่ ลมแรง หรือเหตุอื่นได้อีก ชาวประมงในสมัยโบราณจึงต้องสร้างสิ่งยึดเหนี่ยวเพื่อกำลังใจ เกิดเป็นพิธีกรรมในการต่อเรือ และเชิญแม่ย่านางประจำเรือ กระทำระหว่างขั้นตอนต่าง ๆ ในการต่อเรือและเมื่อต่อเรือเสร็จเรียบร้อยแล้วจะนำลงจากคานเพื่อนำไปใช้ ดังนี้

ก. การขึ้นโขน หรือการยกโขน จะต้องให้พระสงฆ์ หมอมนต์ หรือแม่ชี ผู้มีความรู้ทางโหราศาสตร์เป็นผู้หาฤกษ์ยามให้ว่าเวลาใดเป็นเวลาดีสำหรับการขึ้นโขนเรือลำนั้น ส่วนมากผู้หาฤกษ์ยามจะนำวันเดือนปีเกิด หรือดวงของเจ้าของเรือมาคำนวณด้วย เมื่อใกล้เวลาฤกษ์จะทำพิธีเช่นไหว้ โดยนำโขนมาผูกผ้าแพรสีต่าง ๆ คล้องพวงมาลัย และปิดทอง ผ้าแพรที่ผูกจะใช้สีใดนั้น จะดูให้สัมพันธ์กับเจ้าของเรือ ถ้าออกเรือแล้วทำมาหากินดีมีลาภก็จะใช้สีนั้นตลอดไป แต่ถ้าไม่ดี ก็อาจเปลี่ยนสีผ้าแพรได้ภายหลัง นำอาหารที่เตรียมไว้เป็นเครื่องเซ่นซึ่งประกอบด้วย ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว ขนมเปียะ หมูเบ็ด ไก่ พร้อมทั้งดอกไม้ ธูปเทียน (บางรายไม่ใช้เทียน และบางรายเพิ่มผ้าแดง ผ้าขาว กระดาษเงิน กระดาษทองด้วย) มาทำพิธี จัดเครื่องเซ่นเป็น 2 ที่ สำหรับ

ไหว้เจ้าที่ และไหว้แม่ย่านาง ผู้ทำพิธีตั้งนิมสามจบ สวดบทชุมนุมเทวดา ต่อด้วยบท
ทำขวัญจนจบ นำน้ำมนต์จากวัดมาประพรมที่โขน ถึงเวลาฤกษ์จึงขึ้นโขน

ข. การประจุโขน หรือลงลูกประสักลูกแรก ลูก
ประสักคือหมุดสำหรับตรึงไม้เข้าด้วยกันต่างตะปู สมัยโบราณลูกประสักลูกแรกที่จะลง
นั้นเป็นหมุดเหล็ก ผู้ทำพิธีซึ่งเรียกว่าหมอหรือหมอมนต์ จะตอกลูกประสักนี้เพื่อตรึงโขน
เข้ากับกระดูก หมอจะว่าคาถา 1 ครั้ง ตอกหมุด 1 ครั้ง ทำจนครบ 3 ครั้ง คาถา
ที่ว่านั้นมิบสวดขยันโตะ และคาถापิตทวารทั้งเก้า เป็นต้น ขณะทำพิธีห้ามคนเดินผ่าน
บริเวณพิธี หากผู้ใดเดินผ่านเมื่อตายไปจะต้องไปเป็นแม่ย่านางประจำเรือตลอดไป
ดังนั้นแม่ย่านางจึงอาจเป็นหญิงสาว หญิงชรา ผู้ชาย หรือเด็กก็ได้

ค. การวางกงเรือ ส่วนของกงที่จะต่อเข้ากับ
กระดูก เรียกว่า ดินหงส์ ต้องพรมน้ำมนต์ เพราะถ้าต่อไม่ดีจะมีอันตราย
นอกจากนี้กระดูกจะแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนหัว ส่วนกลาง และส่วนท้าย ต้อง
วางกง 3 ตัวแรกตามส่วนดังกล่าว เรียกว่า กงครุ การวางกงต้องวางไม่ให้
ทับศูนย์ สมัยโบราณ คำนวณโดยการใช้สตางค์แดง ถ้าวางกงทับศูนย์จะมีอันเป็นไป
โดยแก้ไขไม่ได้ เช่น เคยมีผู้ทำเรือแล้ววางกงทับศูนย์ ทำให้ภรรยาเป็นอัมพาต
แม้จะเรือกงทั้ง ภรรยาก็ไม่หายจากอัมพาต นอกจากนี้ต้องระวังไม่ให้กงเรือทับตาไม้
อีกด้วย

ง. การขึ้นกระดานเรือ เมื่อจะเริ่มขึ้นกระดาน
เรือ จะนำของมีค่า เช่น เงิน ทอง นางกวัก บรรจุไว้ใต้ท้องเรือ เป็นการเอา
เคล็ดว่าเรือจะนำไปพบความร่ำรวย หรือกวักเงินกวักทองมาเข้าเรือ

จ. การยกเรือ หรือนำเรือลงจากคาน ต้องดูฤกษ์
ยาม และทำพิธีเหมือนการขึ้นโขน ตั้งเครื่องสังเวย ธิญ์เชิญแม่ย่านางมารับเครื่อง
สังเวย แล้วทำพิธีเจิมหัวเรือ ใช้นิ้วหัวแม่มือขวาแตะแป๊ะเจิม เจิมที่หัวเรือ 3 จุด
แก้ม 2 ข้าง ข้างละ 3 จุด (เจิมจุดบนก่อน แล้วลงมาจุดล่างซ้ายและล่างขวา)
เจิมแก่ง หน้าต่างแก่ง ทางซ้ายและขวาของแก่ง จากนั้นกล่าวบททำขวัญเชิญ
แม่ย่านางประทับเรือ และบทเรียกลาม บางรายจะไหว้ขุนระวางและพ่อกง หรือ

กงท้ายด้วย (โบราณใช้ระวางวิดน้ำออกจากเรือ ปัจจุบันใช้เครื่องสูบน้ำ) โดยจัด
เครื่องสังเวทเป็น 3 ที่ สำหรับ แม่ย่านาง (หัวเรือ) ขุนระวาง (กลางเรือ)
และพ่อกงหรือกงท้าย (ท้ายเรือ) แล้วกล่าวคำเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งสามนี้มาสถิต
ประจำเรือ และให้ลาก ให้ออกเรือแล้วคลาดอันตรายและสิ่งเลวร้ายทั้งปวง
ตลอดจนขอให้จับปลาได้มาก ๆ เมื่อเสร็จพิธีแล้วต้องออกเรือทันที จะไกลหรือใกล้
เพียงใดก็ต้องออก และต้องเอาปลากลับมาให้ได้ จะมากหรือน้อยเพียงใดก็ต้องนำ
กลับมา ทั้งนี้เพื่อเป็นเคล็ด

บทท้าววิธ ธิญเชิญแม่ย่านาง

"ขอเชิญครูเรือ พ่อศรีมหุสภ ให้นำท่านมาประทับอย่าตกเนื้อตกใจ เรือเกิด
ชนหินชนผา มาขอให้วิญญาณของท่านเสด็จมาอยู่ที่ครูเรือตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป และ
ขอเชิญวิญญาณแม่ย่านางศุภคติ ที่ท่านตกเนื้อตกใจที่วิญญาณของท่านหลบหลีกไปที่อื่น
ที่ใด ขอเชิญวิญญาณของท่าน เสด็จมาประทับอยู่หัวเรือ อย่าตกเนื้อตกใจ และ
ขอเชิญวิญญาณแม่ย่านางพญชชนะที่วิญญาณของท่านตกเนื้อตกใจ ถูกชนหินชนผาหรือ
ถูกชนมา ขอเชิญวิญญาณของท่านเสด็จมาอยู่ยังหัวเรือ อย่าตกเนื้อตกใจ อยู่เป็นที่
ทางตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป และขอเชิญวิญญาณของแม่ย่านางเจิม วิญญาณของท่าน
ตกเนื้อตกใจ สะดุ้ง ผวา ถูกชนหินชนผามา ขอวิญญาณของท่านเสด็จมาอยู่ยัง
กราบซ้ายและกราบขวา และขอเชิญวิญญาณของท่านจงคุ้มเกรงรักษาตลอดเครื่อง
คร่าวหน้าไปถึงจุดหมายปลายทาง นำเอาลาภโชคผลากสุดแต่แต่เถ้าแก่ และได้ก่ง
จะนำสิ่งหนึ่งสิ่งใด ขอให้ท่านคลี่ใจได้สิ่งนั้น ตามปรารถนาทุกสิ่งทุกอย่างทุกประการ
และขอเชิญวิญญาณของแม่ย่านางระวาง คุณาก คุณทอง คุณเงิน เชิญวิญญาณของท่าน
เสด็จมาอยู่ยังที่ยังทางยังระวาง อย่าตกเนื้อตกใจ สะดุ้ง ผวา ขอเชิญวิญญาณ
ของท่านนำเอาลาภ โชคผลาก ทุกสิ่งทุกอย่างทุกประการ ที่ได้ก่งเรือ เถ้าแก่เรือ จะต้องการ
สิ่งหนึ่งสิ่งใด ขอให้ได้สิ่งนั้นสมความมุ่งมาตปรารถนา ทุกสิ่งทุกอย่างทุกประการ
ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไปเถิด"

บททำขวัญ เรียงกลา

"ขอให้แม่ย่านางทั้งหมดช่วยกันทุกแรง แล้วแต่เฝ้าแก่และไต่ก้งที่น้ำเรือไป ขอให้หน้าไปพบเอกลาภ โชคลาภต่าง ๆ นานา เช่นว่าเราต้องการได้ปลากุ้ง หมึก ให้แม่ย่านางนำไป พร้อมทั้งฝากแก่เจ้าที่ แม่ธรณี ท้าวนาครา เจ้าทะเล ให้ควบคุมแม่ย่านางเรือไปได้เอกลาภ โชคลาภ ตลอดภัยอันตรายเหตุร้ายอย่าได้เกิดในทะเล ขอให้เจ้าที่ เจ้าธรณี ท้าวนาครา เจ้าทะเล พัดพาไปให้หมด อย่าให้มีสิ่งอันตราย"

1.2 พิธีไหว้เรื่อน้ำแรก

เรือโดยทั่วไป จะออกหาปลาเดือนละประมาณ 22-25 วัน เรียกว่า "น้ำ" คือน้ำหนึ่งมี 22 วัน หรือ 25 วัน นอกนั้นเป็นวันหยุด วันแรกที่ออกเรือเรียกว่า น้ำแรก มักจะตรงกับวันแรม 4-6 ค่ำ

ก่อนออกเรื่อน้ำแรก จะมีพิธีไหว้แม่ย่านางเพื่อเป็นสิริมงคล และเป็นขวัญกำลังใจ ไต่ก้งจะเป็นผู้ทำพิธีในเวลาบ่ายถึงเย็น โดยจัดเตรียมเครื่อง เช่นไหว้ ประกอบด้วย หัวหมู ไก่ ผลไม้ต่าง ๆ เช่น กล้วย ส้ม มะพร้าวอ่อน ขนมน เช่น ขนมน้ำผึ้ง ขนมน้ำพุ ดอกไม้กำใหญ่ รูป 9 ดอก ประทัด ตั้งเครื่องเช่นไหว้ที่บริเวณหัวเรือ ดอกไม้กำใหญ่ผูกติดไว้กับโขน ไต่ก้งจุดรูป 9 ดอกนำไปปักที่เครื่อง เช่นไหว้อย่างละดอก เหลือไว้ 1 ดอก สำหรับปักที่หัวเรือ แล้วบอกกล่าวแม่ย่านาง ขอความคุ้มครอง ขอลาภผล เพื่อให้ปลอดภัย และได้ปลามากตามต้องการ รोजนรูปหมดดอกจึงลาของไหว้ (คือถอนเครื่องเช่นไหว้กลับ อาจพนมมือทองคาถาบทเดียวกับการลาสำหรับพระพุทธรูป เสลิ่ง มังคลา ยาจามิ) ตั้งรูปออกจากเครื่องเช่นไหว้ นำไปรวมกันไว้ที่โขนเรือ จุดประทัด น้ำน้ำมะพร้าวมารดที่โขนและเสากระโดง เปรียบเหมือนการรดน้ำมนต์ แบ่งของเช่นไหว้อย่างละเล็กละน้อยมาวางไว้ใกล้โขน เพื่อถวายแม่ย่านาง แบ่งอีกส่วนหนึ่งทิ้งลงน้ำ ถวายแม่คงคา ขึ้นสุดท้ายน้ำกระดาศเงินกระดาศทองมาเผา โขนทิ้งลงทะเล เป็นอันเสร็จพิธี

1.3 พิธีไหว้แม่ย่านาง

นอกจากการทำพิธีไหว้เรือ่น้ำแรกแล้ว ชาวประมงยังมีพิธีไหว้แม่ย่านางตามวาระต่าง ๆ ดังนี้

1. ทุกครั้งที่จะออกเรือ
2. ทุกวันพระ บางรายไหว้เฉพาะวันขึ้น 15 ค่ำ
3. วันตรุษจีน
4. วันไหล คือวันสงกรานต์ของชาวประมง ซึ่งมักจะจัดหลัง

วันที่ 13 เมษายน ประมาณ 5-10 วัน (ส่วนมากจัดวันที่ 19 เมษายน)

ไต้ก๋ง จะเป็นผู้ทำพิธีไหว้ ในเวลาเช้า โดยมีเครื่องสังเวย และวิธีการคล้ายพิธีไหว้เรือ่น้ำแรก แต่อาจลดหย่อนหรือย่อลงบ้างตามความเหมาะสม

1.4 พิธีทำบุญเรือ

เมื่อชาวประมงประสบปัญหาในการประกอบอาชีพ เกิดเหตุเภทภัย หากินไม่ราบรื่น เช่น เครื่องเรือเสียหาย ทุ่น อวน เครื่องมือในการจับปลาขาดเสียหายบ่อย หรือคนในเรือมีอันเป็นไป เจ็บป่วย หรือประสบอันตรายอยู่เสมอ ชาวประมงจะหาทางขจัดความชั่วร้ายเหล่านี้ ซึ่งเชื่อว่าเกิดจากอำนาจลึกลับ วิญญาณ หรือผีร้ายมารบกวน โดยจัดพิธีทำบุญเรือ

พิธีนี้เป็นพิธีทางพุทธศาสนา คล้ายการทำบุญบ้าน เจ้าของเรือ จะกำหนดวันทำบุญ ซึ่งอาจคำนวณโดยอาศัยดวงของเจ้าของเรือ แล้วนิมนต์พระสงฆ์ 9 รูป มาทำพิธี

ในบริเวณพิธี (ถ้าเป็นเรือใหญ่ ทำในเรือ ถ้าเป็นเรือเล็ก ทำที่บริเวณสะพานท่าเรือที่เรือนั้นทอดสมออยู่) จัดโต๊ะหมู่บูชา จัดสถานที่ให้พระสงฆ์นั่งต่อจากโต๊ะหมู่บูชา ล้อมสวดสัจจาจากพระพุทธรูปรอบลำเรือ พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ นิมนต์พระสงฆ์ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ เพื่อความเป็นสิริมงคล ป้องกันภูตผีปีศาจ และภัยอันตรายต่าง ๆ

1.5 พิธีบ้นโป๊ะ

เมื่อชาวประมงจะลงโป๊ะ หรือบ้นโป๊ะกลางทะเลเพื่อจับปลา จะต้องทำพิธีเช่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งถือว่าเป็นเจ้ากลางทะเล คือ เจ้าทะเล และผู้คุ้มครองโป๊ะ คือ ตาปู่

1.5.1 ขั้นตอนในการบ้นโป๊ะ¹

- ก. บักเสาประโคน
- ข. บักประตูลเสา 2 เสา
- ค. บักเสาตาปู่
- ง. ลงเอ็นนอก เอ็นใน
- จ. ลงเสาคาน
- ฉ. ลงเผือกล้อมโป๊ะ

1.5.2 พิธีกรรมในการบ้นโป๊ะ

ก. การเช่นไหว้เสาตาปู่ ชาวประมงถือว่าเสาตาปู่เป็นเสาที่สำคัญที่สุด ก่อนบักเสานี้จึงต้องทำพิธีเช่นไหว้โดยเตรียมเครื่องไหว้ไปกับเรือ หมูหั่ว เบ็ด ไก่ ผลไม้ต่าง ๆ ขนมเปียะ ฐูป กระดาษเงิน กระดาษทอง ประทัด จัดเครื่องเช่นไหว้ไว้ที่บริเวณหัวเรือ จุดฐูปบอกกล่าวตาปู่เพื่อขอมที่ลงเสา เผากระดาษเงิน กระดาษทอง และจุดประทัด

ข. การลงเผือก เมื่อจะลงเผือกต้องจุดประทัดบอกเจ้าทะเล ซึ่งเป็นเจ้าที่ เพื่อขอมที่ท่ามาหากิน

2. พิธีกรรมของสังคม เป็นพิธีกรรมเพื่อสร้างความเป็นกลุ่มเป็นพวกทำให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขบนพื้นฐาน ความคิด ความเชื่อ และการแสดงออกอย่างเดียวกัน ได้แก่

¹ ดูภาคผนวก ค ภาพที่ 13

2.1 พิธีฉลองเจ้าพ่อเจ้าแม่ต่าง ๆ

ชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออกมีความเคารพนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เรียกว่าเจ้าพ่อ หรือเจ้าแม่ประจำท้องถิ่น เช่น

1. เจ้าพ่อแสน ต.บางปลาสร้อย อ.เมือง ชลบุรี
2. เจ้าแม่สามมุข ต.อ่างศิลา อ.เมือง ชลบุรี
3. เจ้าพ่อสุวรรณลอยล่อง ต.แสนสุข อ.เมือง ชลบุรี
4. เจ้าพ่อเขาใหญ่ กิ่ง อ.เกาะสีชัง ชลบุรี
5. เจ้าพ่อปะ เกาะไผ่ อ.ศรีราชา ชลบุรี
6. กรมหลวงชุมพรฯ หรือเสด็จเตี้ย อ.สัตหีบ ชลบุรี
7. หลวงพ่อกำ ต.แสมสาร อ.สัตหีบ ชลบุรี
8. เจ้าพ่ออำมา ต.แสมสาร อ.สัตหีบ ชลบุรี
9. เจ้าแม่ทับทิม เกาะเสม็ด ต.เพ อ.เมือง ระยอง
10. เจ้าพ่อสำรวจนาวา ต.เพ อ.เมือง ระยอง
11. แม่รำพึง อ.เมือง ระยอง
12. เจ้าพ่อสระบาป จันทบุรี
13. เจ้าพ่อปูนเท่างง ต.เกาะเปริด ตราด
14. เจ้าพ่อเกาะช้าง ตราด

นอกจากนี้ยังมีศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่เล็ก ๆ ตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลอีกจำนวนมาก

ชาวประมงถือว่าเจ้าพ่อ เจ้าแม่เหล่านี้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถดลบันดาลสิ่งดีเลวให้แก่ผู้คนได้ ดังนั้นก่อนออกเรือไต่กิ่งจึงมักบอกกล่าวเจ้าพ่อเจ้าแม่ให้ช่วยเหลือให้ปลอดภัยและได้สัตว์น้ำมาก ๆ และหากพบภัยอันตราย เช่น พายุใหญ่กลางทะเล ก็จะยกมือไหว้ นึกถึงเจ้าพ่อเจ้าแม่ขอให้ช่วย และอาจบนบานว่าหากรอดพ้นอันตราย หรือได้ปลามาก ๆ จะถวายข้าวของเครื่องเซ่นไหว้เป็นที่พอใจของเจ้าพ่อเจ้าแม่ ซึ่งขอบข้าวของเครื่องเซ่นต่างกันไป เช่น เจ้าแม่สามมุข ขอบว่าว กรมหลวงชุมพรฯ ขอบปิ่น หรือ ประทัด เป็นต้น

นอกจากนี้เมื่อครบปี ชาวประมงจะช่วยกันจัดงานฉลองใหญ่ให้กับเจ้าพ่อเจ้าแม่ บางแห่งจัดถึง 7 วัน 7 คืน ส่วนมากจะมีพิธีสงฆ์เพื่อได้ทำบุญร่วมกันอาจมีพิธีแบบจีนถ้าเป็นศาลเจ้าจีน มีมหรสพเฉลิมฉลองเป็นการสนุกด้วยกันด้วย

2.2 พิธีกองข้าว

ชาวประมงจะทำพิธีกองข้าวเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผีไม่มีญาติ โดยเฉพาะผีที่ตายในทะเล และเพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกจากหมู่บ้าน ส่วนมากจะทำพิธีนี้หลังวันสงกรานต์ประมาณ 7 วัน สถานที่ทำพิธีมักเป็นบริเวณสี่แยก ลานชุมชนของชาวบ้าน หาดทรายชายทะเล

ชาวบ้านจะนิมนต์พระสงฆ์ 9 รูป มาสวดมนต์เย็น และรับถวายภัตตาหารเช้าในวันรุ่งขึ้นที่บริเวณพิธี เวลาเย็นจะนำอาหารใส่ปืนโตมาตัดแบ่งใส่กระทงเล็ก ๆ เป็นเครื่องเช่นหัวผี จุดธูปเชิญผีมากินเครื่องเช่น ถ้าอยู่ชายทะเลจะเชิญผีทะเลกินด้วย อาหารที่เหลือจะนำมาแบ่งปันกันกิน ห้ามนำอาหารเหลือกลับบ้านเป็นอันขาด

บางแห่งจะปั้นตุ๊กตาทรายเป็นตุ๊กตาเพศชายชื่อไอ้แมม และตุ๊กตาเพศหญิงชื่อไอ้หมอก ทั้งสองตัวใช้แทนภูตผีปีศาจที่ต้องการขับไล่ ให้ชาวบ้านใช้ไม้ตี และไชโยโห่ร้องที่ขับไล่ผีชั่วร้ายออกจากหมู่บ้านได้สำเร็จ

บทที่ 4

ความเชื่อและพิธีกรรม ของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออกในปัจจุบัน

เพื่อให้ทราบว่าชาวประมงในปัจจุบัน ยังคงมีความเชื่อถือและปฏิบัติตามพิธีกรรมที่เคยเชื่อถือและปฏิบัติกันมาในอดีตหรือไม่ มากน้อยเพียงใด จึงนำข้อมูลที่รวบรวมได้ตามรายละเอียดในบทที่ 3 มาสร้างเป็นแบบสอบถาม¹ แล้วนำไปสัมภาษณ์และสังเกตพฤติกรรมของชาวประมง 124 คน² ใน 5 ตำบลชายทะเลตะวันออก³ ซึ่งเป็นแหล่งประมงแหล่งใหญ่ และตั้งอยู่ห่างกันประมาณ 100 กิโลเมตร จากนั้นนำมาวิเคราะห์ และเสนอผลเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ความเชื่อ นำข้อมูลมาคำนวณหาค่าร้อยละ⁴ และจำแนกความเชื่อ ดังนี้

- 1.1 ความเชื่อที่มีผู้เชื่อถือ ร้อยละ 100 ถือว่าเป็นความเชื่อที่ชาวประมงทุกคนเชื่อถือ
- 1.2 ความเชื่อที่มีผู้เชื่อถือ ร้อยละ 81-99 และผู้ไม่เชื่อร้อยละ 1-20 ถือว่าเป็นความเชื่อที่ชาวประมงเกือบทั้งหมดเชื่อถือ
- 1.3 ความเชื่อที่มีผู้เชื่อถือ ร้อยละ 61-80 และมีผู้ไม่เชื่อร้อยละ 21-40 ถือว่าเป็นความเชื่อที่ชาวประมงส่วนมากเชื่อถือ

¹ รายละเอียดในภาคผนวก ข

² รายละเอียดในภาคผนวก ก ตาราง 1

³ รายละเอียดในภาคผนวก ก ตาราง 2

⁴ รายละเอียดในภาคผนวก ก ตาราง 3

1.4 ความเชื่อที่มีผู้เชื่อถือ ร้อยละ 41-60 และมีผู้ไม่เชื่อร้อยละ 41-60 ถือว่าเป็นความเชื่อที่ชาวประมงเชื่อและไม่เชื่อในอัตราเท่า ๆ กัน

1.5 ความเชื่อที่มีผู้เชื่อถือ ร้อยละ 21-40 และมีผู้ไม่เชื่อร้อยละ 61-80 ถือว่าเป็นความเชื่อที่ชาวประมงส่วนมาก ไม่เชื่อถือ

1.6 ความเชื่อที่มีผู้เชื่อถือ ร้อยละ 1-20 และมีผู้ไม่เชื่อร้อยละ 81-99 ถือว่าเป็นความเชื่อที่ชาวประมงเกือบทั้งหมดไม่เชื่อถือ

1.7 ความเชื่อที่มีผู้ไม่เชื่อถือ ร้อยละ 100 ถือว่าเป็นความเชื่อที่ชาวประมงทุกคนไม่เชื่อถือ

ตอนที่ 2 พิธีกรรม นำข้อมูลมาประกอบการสังเกตแล้วสรุปแนวปฏิบัติในพิธีกรรมต่าง ๆ

ตอนที่ 1 ความเชื่อ

หมวดที่ 1 ความเชื่อเกี่ยวกับเรือและอุปกรณ์ในเรือ

1. "ไม้ตะเคียนเป็นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ต้องเคารพเกรงกลัว"

ชาวประมงส่วนมากไม่เชื่อเรื่องนี้ แต่ยอมรับว่าไม้ตะเคียนเป็นไม้เนื้อแข็ง หนา อายุการใช้งานยืนนานนับสิบปี การบำรุงรักษาน้อย ทำให้นิยมใช้ไม้ตะเคียนต่อเรือ มีเพียงส่วนน้อย ซึ่งมักเป็นลูกเรือที่เชื่อว่า ไม้ตะเคียนศักดิ์สิทธิ์ มีเจ้าแม่สถิตอยู่

2. "ถ้าใช้ไม้ที่มีตาไม้ ต้องให้ตาไม้อยู่พ่น้ำหรือหัวเรือ และห้ามตอกลูกประสักถูกตาไม้"

ชาวประมงส่วนมากเชื่อเรื่องนี้ และเป็นการเชื่ออย่างมีเหตุผล คือ ไม้ที่มีตาไม้จะผุง่ายกว่าส่วนอื่น จึงควรให้อยู่เหนือน้ำ ตาไม้นี้จะแตกง่ายจึงไม่ควรตอกลูกประสักลงไป มีชาวประมงเพียงส่วนน้อยในกลุ่มนี้ที่เชื่อเพราะเกรงจะมีผลให้เรือแตกกลางทะเล

3. "การใส่กงเรือต้องนับเงิน ทอง เหล็ก ตะกั่ว ไปที่ละกง ถ้ากงสุดท้ายตกคำว่า เงิน หรือทอง จะดี"

ชาวประมงส่วนมากไม่เชื่อเรื่องนี้ ถึงแม้จะเคยได้ยินคำบอกกล่าวมาจากพ่อแม่บ้างแล้วก็ตาม เพราะปัจจุบันไม่ได้ต่อเรือเอง ปลอยให้เป็นที่ของช่าง เวลาไปซื้อเรือเพียงดูลักษณะเรือ และไม่ให้ตีก็ใช้ได้แล้ว มีชาวประมงเพียงส่วนน้อย ซึ่งมักจะเป็นเจ้าของเรือ และได้งั่ง ที่ยังเชื่อว่าการนับกงเรือเช่นนี้เป็นการเอาเคล็ดทำให้เกิดสิริมงคล และโชคลาภ

4. "ขนาดของเรือต้องให้มีเศษเป็นศอก เป็นคืบ"

ชาวประมงส่วนมากเชื่อเรื่องนี้ โดยให้เหตุผลว่าเป็นการเพิ่มพูนขึ้น และเรือในปัจจุบันจะมีขนาดที่มีเศษเสมอ เช่น 10 วา 2 ศอก, 12 วา 1 ศอก ชาวประมงบางคนบอกว่าไม่เชื่อเรื่องนี้ แต่เรือของเขาก็มีขนาดเป็นเศษ

5. "สีของผ้าผูกหัวเรือ ต้องให้ผู้รู้แนะนำ และจำนวนผ้าควรเป็นจำนวนคี่"

ชาวประมงส่วนมากเชื่อเรื่องนี้ เพราะต้องการให้สีของผ้าผูกโจนลก กับเจ้าของเรือและได้งั่ง ถูกใจแม่ย่านาง เป็นสิริมงคล สำหรับสีผ้านั้นเปลี่ยนได้โดยสังเกตว่าผูกผ้าสีใดแล้วได้ลาภผลดีก็ผูกสีนั้นต่อไป หากไม่ได้ผลดีก็จะเปลี่ยนทั้งนี้จำนวนสีและจำนวนผืนผ้ามักเป็น 3, 5 หรือ 7

6. "การตั้งชื่อเรือต้องดูดวงเจ้าของเรือด้วย"

ชาวประมงที่เชื่อ และไม่เชื่อเรื่องนี้มีอัตราเท่า ๆ กัน ผู้ที่เชื่อให้เหตุผลว่า จะทำให้เกิดสิริมงคล หากินคล่อง ผู้ที่ไม่เชื่อก็มักจะตั้งชื่อเรือตามชื่อตัว ชื่อลูก นามสกุล หรือชื่อท้องถิ่น

อย่างไรก็ตามการตั้งชื่อโดยทั่วไป จะใช้คำที่มีความหมายในทางเจริญรุ่งเรืองและโชคลาภแทบทั้งสิ้น เช่น ทรัพย์ประเสริฐ รุ่งวัฒนา กุญชรโชค ศิริมงคล เจริญชัยวาริ จีรวัดน์ ทวีวัฒนา เป็นต้น ที่ตั้งชื่อตามนามสกุล ชื่อตัว ชื่อลูก หรือชื่อท้องถิ่น เช่น ป. โชคชัย อนิสว โชคภักทริน โชคศุภศิริ ทราายสมุทร ป่าแปด สิงห์อำนาจ สิงห์ทอง สิงห์มรกต (3 ชื่อสุดท้ายเป็นเรือที่ตำบลแหลมสิงห์ จันทบุรี)

7. "การออกเดินเรือควรรทำตามตำราเทพจร"

ชาวประมงส่วนมากไม่เชื่อเรื่องนี้ แต่จะออกเรือเมื่อพร้อมและสะดวก เช่น สภาพดีนฟ้าอากาศ น้ำทะเล และเวลาเอื้ออำนวย เพราะปัจจุบันมีเครื่องมือที่ใช้เทคโนโลยีสูง เข้าช่วย แต่ยอมรับว่าถ้าเป็นการออกเรือครั้งแรกของเรือลำนั้นต้องอาศัยฤกษ์ยามบ้างเหมือนกันเพื่อให้เกิดสิริมงคล และเป็นกำลังใจ

8. "การซื้อเรือควรรทำตามตำราซื้อเรือ"

ชาวประมงส่วนมากเชื่อเรื่องนี้ โดยเฉพาะเจ้าของเรือและไต้ก๋ง เพราะทำให้มีความมั่นใจมากขึ้น อย่างไรก็ตามเจ้าของเรือ จะคำนึงถึงความพร้อมด้านต่าง ๆ ก่อนการทำตามตำรา เช่น การมีเงินทองเพียงพอ เรือใช้ไม้ดี ฝีมือการต่อเรือดี เป็นต้น

9. "ถ้าเรือไปชนอะไร ต้องหาหมอมนต์มาทำพิธีเช่นไหว้"

ชาวประมงส่วนมากเชื่อเรื่องนี้ เมื่อเรือเกิดอุบัติเหตุ จะนำมาซ่อมแซม จนอยู่ในสภาพดี แล้วทำพิธีเช่นไหว้ เพื่อสะเดาะเคราะห์และรับขวัญแม่ย่านาง เนื่องจากเชื่อว่าอุบัติเหตุนั้นไม่น่าเกิด เมื่อเกิดแสดงว่าเคราะห์ร้ายและแม่ย่านางจะตกใจ

10. "ไต้แห อวนไหม ให้นำเอาเลือดไก่ทา"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดไม่เชื่อเรื่องนี้ เพราะเห็นว่าไม่มีเหตุผล ไม่เคยเห็นใครทำ และไม่เคยทำเองด้วย เจ้าของเรือคนหนึ่งเล่าว่า เคยเห็นการกระทำอย่างนี้ตั้งแต่วัยเด็ก เลือดไก่ที่จะนำมาทาแห และอวน ต้องเป็นเลือดสด ๆ ผู้ทำพิธีจะมัดคอไก่ทั้งเป็นแล้วเขี่ยเอาเลือดมาทาแหและอวน เขาารู้สึกว่าเป็นบาปมากกว่าที่จะเป็นโชคลาภ

หมวดที่ 2 ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เครื่องราง ของขลัง

1. "แม่ย่านางเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเรือ"

ชาวประมงทุกคนเชื่อถือเรื่องนี้อย่างเหนียวแน่นด้วยเหตุผลต่าง ๆ กัน เช่น แม่ย่านางมีความศักดิ์สิทธิ์ช่วยคุ้มครองเรือ และคนในเรือเคยไหว้และอธิษฐาน

ขออะไรบางอย่าง แม่นางสามารถลบน้ำตาลให้ได้จริงตามที่ขอ เคยฝันเห็น และบางคนเคยเห็นด้วยตาตัวเอง

ชาวประมงทั่วไปจึงให้ความเคารพแม่นางอย่างสูงด้วยการ เช่นไหว้เป็นประจำ สม่่าเสมอ คัดเลือกสิ่งของดี ๆ มาใช้ เช่นไหว้ ไม่เหยียบ โขนเรือ ซึ่งเชื่อว่าเป็นที่สิงสถิตของแม่นาง และไม่กล่าวถึงแม่นางในเชิงลบหลู่เป็นอันขาด

2. "เจ้าทะเล หรือพ่อปู่เป็นเจ้าที่ท้องทะเล"

ชาวประมงส่วนมากโดย เฉพาะ เจ้าของ เรือและได้กั้ง เชื่อ เรื่องนี้ ด้วยเหตุผลว่า สถานที่ต่าง ๆ ย่อมมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง และคนเก่าแก่บอกเล่า สืบกันมาว่าทะเลมีความศักดิ์สิทธิ์จึงยังมีการ เช่นไหว้ หรือจตุรูปบอกกล่าวขอล่ามผล และความปลอดภัย จากพ่อปู่กันอยู่

3. "ตาปู่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำโป๊ะ"

ชาวประมงส่วนมากไม่เชื่อ เรื่องนี้ เพราะไม่เคยทราบเนื่องจาก ปัจจุบันเกือบจะไม่มีการทำโป๊ะกันแล้ว แต่สำหรับผู้ที่เคยทำโป๊ะ กล่าวว่า ถ้ามีโป๊ะ ก็ต้องไหว้ตาปู่ประจำโป๊ะ

4. "ตาบดและเกาะต่าง ๆ จะมีเจ้าพ่อ เจ้าแม่ ซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดเชื่อ เรื่องนี้ โดยเฉพาะได้กั้งทุกคนยังคงเชื่อ เรื่องนี้อย่างเหนียวแน่น ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดให้เหตุผลว่า สามารถอธิษฐานขอความ คุ้มครองจากเจ้าพ่อเจ้าแม่ได้ ปัจจุบันจะมีศาลทั้งใหญ่ เล็ก เป็นที่สถิต ของเจ้าพ่อ เจ้าแม่ อยู่เป็นระยะ ๆ ตามชายฝั่ง และเกาะต่าง ๆ เวลาชาวประมงทำพิธี เช่นไหว้แม่นางประจำเรือก็จะรำลึกถึงเจ้าพ่อเจ้าแม่เหล่านี้ ขอให้ช่วยคุ้มครอง ป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ด้วย ชาวประมงบางคนเล่าว่าเคยออกเรือและถูกพายุใหญ่ เขาได้หันหน้าเข้าหาฝั่ง แล้วพนมมือไหว้บนบานให้เจ้าแม่ช่วย ปรากฏว่าพายุเบาลง เมื่อกลับถึงฝั่ง จึงนำของที่บนไว้ไปถวายเจ้าแม่

5. "ปลาใหญ่เป็นปลาของเจ้าพ่อเจ้าแม่ จึงห้ามทำร้าย"

ชาวประมงที่เชื่อและไม่เชื่อเรื่องนี้มีอัตราเท่า ๆ กัน ผู้ที่ไม่เชื่อส่วนมากเป็นลูกเรือที่อยู่ในตำบลแหลมงอบ จังหวัดตราด โดยให้เหตุผลว่าที่คนโบราณเชื่ออย่างนี้เพราะสมัยก่อนเรือหาปลามีขนาดเล็ก และขาดอุปกรณ์ จึงไม่สามารถจับปลาขนาดใหญ่ได้ มีหน้าซำเมื่อพบปลาใหญ่จึงต้องหนีอีกด้วย เพราะปลาอาจพาดเอาเป็นอันตรายได้ แต่สมัยนี้ปลายังใหญ่ยิ่งดี จับมาขายได้เงินมาก แต่ผู้ที่เชื่อเรื่องนี้ กล่าวว่าไม่ควรทำร้ายและกินปลาใหญ่ เพราะเป็นปลาเจ้า ชาวประมงคนหนึ่งกล่าวว่า ถึงจับมาได้ ถ้านำมาทำเป็นอาหารก็กินไม่ได้เพราะเนื้อปลาจะละลายเป็นน้ำไปหมด

6. "เงือกน้ำมีจริง เป็นเทวดารักษาท้องทะเล"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดไม่เชื่อเรื่องนี้ บางคนอธิบายว่าเงือกคือปลาพญอนั้นเอง นับว่าเป็นการอธิบายโดยใช้ความรู้ใหม่

7. "แห อวน มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เรียกว่าท้าวพันตา พญาพันวัง จึงห้ามข้าม"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดไม่เชื่อเรื่องนี้ เพราะแห และอวนเป็นเครื่องมือทำมาหากิน ต้องนำมาใช้ และข้ามหรือเหยียบกันอยู่เป็นประจำ ผู้ที่เชื่อเรื่องนี้กล่าวว่า หากจำเป็นต้องข้ามหรือเหยียบให้ยกมือไหว้เสียก่อน

8. "เวลานอนใช้ แห อวน คลุมเท้ากันผีได้"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดไม่เชื่อเรื่องนี้ เพราะคิดว่าไม่มีเหตุผล และในเรือมีแม่ย่านางคุ้มครองอยู่แล้ว จึงไม่มีผี

9. "ผูกผ้าแดงที่หูอวน ช่วยเรียกปลา"

ชาวประมงที่เชื่อและไม่เชื่อเรื่องนี้มีอัตราเท่า ๆ กัน ผู้ที่เชื่อกล่าวว่าเป็นการทำตามอย่างโบราณ จะทำให้ได้ปลามากและอวนไม่ขาด แต่ปัจจุบันร้านขายอวนจะนำผ้าแดงที่เข้าพิธีกรรมมาแล้ว ผูกไว้ให้ ผู้ที่ไม่เชื่อให้เหตุผลว่างมงาย และบางคนบอกว่าไม่เคยรู้เรื่องนี้มาก่อน

10. "เศษแห อวน ทำตะกรุดผูกเอวป้องกันภัยได้"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดไม่เชื่อเรื่องนี้ เพราะไม่เคยเห็นมีใครทำ
บางคนบอกว่าหอยปลัติกไว้ที่เอาไว้แล้วปลอดภัย

11. "ตะไคร้ 3 ต้น เอายอดปักลงดิน ทำให้ฝนไม่ตก"

ชาวประมงส่วนมากไม่เชื่อเรื่องนี้ เพราะไม่เคยเห็น และไม่เคยทำ
ผู้ที่เชื่ออธิบายเพิ่มเติมว่าต้องให้แม่มาย หรือคนที่เป็นลูกโทนเป็นผู้ปักตะไคร้ จะได้
ผลแน่นอน

12. "คนมีลายกันหอยไต้้นวี่ กลั่นใจชี้ตัดลมวงวงได้"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดไม่เชื่อเรื่องนี้ เพราะรู้ว่าลมวงหรือ
พายุหมุนเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ไม่มีอะไรจะไปตัดได้ มีวิธีเดียวที่ปลอดภัย คือ
ต้องวิ่งเรือหนี

13. "ยันต์พระสังข์ เรียมมนต์ ช่วยเรียกปลาได้"

ชาวประมงส่วนมากไม่เชื่อเรื่องนี้ แต่เชื่อว่าการที่จะจับปลาได้มาก
ขึ้นอยู่กับความสามารถของคนในเรือ และประสิทธิภาพของเครื่องมือ อย่างไรก็ตาม
จากการสังเกตพบว่า เรือส่วนมากจะมีผ้ายันต์ติดอยู่

14. "น้ำไหลแรง หมุนวน จะเกิดพายุ"

ชาวประมงส่วนมากไม่เชื่อเรื่องนี้ เพราะคิดว่าความผันกับผลของ
การหาปลาไม่น่าจะสัมพันธ์กัน

หมวดที่ 3 ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ

1. "ก่อนออกทะเล 2-3 วัน นอนเอาหูแนบแผ่นดิน ถ้าได้ยินเสียง
ติ๊งติ๊ง คึกคึกมาแต่ไกล แสดงว่าจะเกิดคลื่นใหญ่"

ชาวประมงส่วนใหญ่ไม่เชื่อเรื่องนี้ โดยมีเหตุผลว่า ไม่เคยทราบ
วิธีการเช่นนี้มาก่อน ไม่เคยทำ และใช้อุปกรณ์ที่มีเทคโนโลยีสูงจะทราบแน่นอนกว่า
อย่างไรก็ตามผู้ที่บอกว่าเชื่อเรื่องนี้เกือบทุกคนก็ไม่เคยปฏิบัติ เพราะมีเครื่องมือ
ทันสมัยให้ใช้ได้ผลดีกว่า

2./ "ฟ้าแดงเป็นลา จะเกิดลมร้ายในทะเล"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดเชื่อเรื่องนี้ เพราะเป็นปรากฏการณ์ที่เกิด

ขึ้นจริง ส่วนใหญ่เคยพบด้วยตัวเอง และอธิบายเพิ่มเติมว่าลักษณะดังกล่าวเป็นการเตือนภัยล่วงหน้าว่าจะเกิดพายุที่เรียกว่า "อุกาฟ้าเหลือง"

3. "ฟ้าร้องเสียงหนัก ๆ ลึก ๆ จะเกิดลมจัด"

ชาวประมงส่วนมากเชื่อเรื่องนี้ โดยเฉพาะผู้ที่เป็นเจ้าของเรือเกือบทั้งหมดเชื่อเพราะเคยประสบด้วยตัวเอง แต่ผู้ที่ไม่เชื่อกล่าวว่า เป็นเรื่องที่ไม่แน่นอน สภาพอากาศย่อมเปลี่ยนแปลงได้เสมอ

4. "น้ำไหลแรง หมุนวน จะเกิดพายุ"

ชาวประมงส่วนมากเชื่อเรื่องนี้ เพราะเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเคยพบด้วยตัวเอง เป็นการสนับสนุนคำกล่าวที่ว่า "น้ำมาก่อนลม"

5. "หิ้งห้อยขึ้นจากดินมาก ตัวบุงทะเลขึ้นมาก ลูกเต่า ปูม้า ปูแป้นลอยขึ้นเหนือน้ำ จะเกิดพายุใหญ่ คลื่นใหญ่"

ชาวประมงที่เชื่อและไม่เชื่อเรื่องนี้มีอัตราเท่า ๆ กัน ผู้ที่เชื่อให้เหตุผลว่า เชื่อเพราะเคยพบเหตุการณ์เช่นนี้จริง และอธิบายเพิ่มเติมว่าแม้แต่แมลงสาบบนบกก็วิ่งออกจากรู ก่อนเกิดพายุและคลื่นใหญ่ ผู้ที่ไม่เชื่อส่วนมากเป็นลูกเรือ ให้เหตุผลว่า ไม่เคยเห็น

6. "นกแขวกร้องต่ำ (บินต่ำแล้วส่งเสียงร้อง) ลมจะพัดจัด"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดไม่เชื่อเรื่องนี้ เพราะไม่เคยพบเหตุการณ์ดังกล่าว

7. "ขี้ลม (ปูเมม) ขึ้นตั้งคิ้ว ผัดตีนออกมา (ด้านข้างใกล้ทะเลแผ่ออกกว้าง) คิ้วต่ำลง (ปูเมมกดตัวต่ำลง) ลมจะแรงมาก"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดเชื่อเรื่องนี้ เพราะเป็นเรื่องจริงที่เคยพบด้วยตนเอง

8. "ลมวงง เป็นผีพราย (พรายลม)"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดไม่เชื่อเรื่องนี้ แต่เชื่อว่าลมวงง หรือพายุหมุนเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ และยังกล่าวด้วยผีไม่มีจริง ส่วนผู้ที่เชื่อก็ให้เหตุผลว่า เชื่อเพราะคนเก่าแก่บอกเล่าต่อกันมาเท่านั้น

9. "คนที่โดนลมงวงเป็นคนเคราะห์ร้าย หมดอายุ"

ชาวประมงที่เชื่อและไม่เชื่อเรื่องนี้มีอัตราเท่า ๆ กัน ผู้ที่ไม่เชื่อให้เหตุผลว่า ไม่เชื่อเรื่องเคราะห์ และดวง ผู้ที่เชื่อให้เหตุผลว่า คนที่เดินเรือไปพบลมงวงกลางทะเล มักหนีไม่พ้น เรืออัปปาง เอาชีวิตไม่รอด จึงเชื่อว่าเคราะห์ร้าย และหมดอายุ

10. "ตัดลมงวงได้โดยไข่มืด จักรนารายณ์ (เสวียนหม้อข้าวแบบไม่มีหู) และแว่นตาพระอินทร์ (เสวียนหม้อข้าวแบบมีหู 2 หู)"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดไม่เชื่อเรื่องนี้ เพราะคิดว่าลมพายุเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ ไม่มีอะไรจะไปตัดได้ อีกส่วนหนึ่งไม่เชื่อเพราะไม่เคยรู้ ไม่เคยเห็น สำหรับผู้ที่เชื่อนั้นมีเหตุผลว่าคนเก่าแก่บอกมา และเคยเห็นคนเก่าแก่ทำได้ผลจริง

11. "ยิงปืนไล่ลมงวงได้"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดไม่เชื่อเรื่องนี้ ด้วยเหตุผลเช่นเกี่ยวกับข้อ 10

12. "พรายอากาศซึ่งเป็นดวงไฟ มีเสียงดัง เป็นผีแบก ถ้าเกาะเสากระโดง ลงระวางเรือ เรือจะจม"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดไม่เชื่อเรื่องนี้เพราะไม่เชื่อเรื่องผี แต่เชื่อว่าเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติไม่ใช่ผีแต่อย่างใด ผู้ที่เชื่อมีเหตุผลว่าคนเก่าแก่บอกเล่ากันมา และมีผู้ที่เชื่อคนหนึ่งให้เหตุผลว่าที่เรือจมนั้น เพราะการที่จะเกิดพรายอากาศได้ต้องมีลมจัด ฝนแรงมาก เรียกว่าระเหยฝน คนในเรือจะหลบพายุรวมกันทำให้เรือหนักไปด้านใดด้านหนึ่ง เรืออาจจมได้

13. "ใช้หนังหมู มันหมู กันพรายอากาศได้"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดไม่เชื่อเรื่องนี้ ด้วยเหตุผลคือ ไม่เคยเห็น ไม่เคยทำ และไม่เคยมารู้มาก่อน ผู้ที่เชื่อ เชื่อเพราะเคยได้ยินมา แต่ก็ไม่เคยทำเช่นเดียวกัน

14. "ใช้ข้าวสาร เกลือ น้ำมันต์ ไล่พรายอากาศได้"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดไม่เชื่อเรื่องนี้ เพราะไม่เคยทำ ไม่เคยเห็น ไม่เคยรู้มาก่อน และไม่เชื่อเรื่องผี

15. "แก๊ฟ้าไล่ผีพรายได้"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดไม่เชื่อเรื่องนี้ เพราะเหตุผลเดียวกับข้อ 14 แต่เมื่อถามว่า ถ้าพบเหตุการณ์จริง ๆ และหมดทางแก้ปัญหาจะยอมแก๊ฟ้าหรือไม่ ได้รับคำตอบว่า คงทำ

16. "น้ำเป็นสีแดง สุกเหมือนไฟ ร้อน เป็นเมือกเหนียว จะไม่มีปลา"

ชาวประมงเกือบทั้งหมด เชื่อเรื่องนี้ โดยอธิบายว่า น้ำดังกล่าวเป็นน้ำเสีย ถ้าอยู่ใกล้ฝั่งเป็นบริเวณที่น้ำจืดพบกับน้ำเค็ม ถ้าเป็นน้ำลึกเป็นบริเวณที่ลมตีคลื่นลงกันทะเลจึงไม่มีปลา มีเพียงลูกเรือกลุ่มเล็ก ๆ ที่ไม่เชื่อเรื่องนี้ โดยกล่าวว่า ไม่เคยเห็น

17. "กองหินใต้น้ำบอกแหล่งปลาได้"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดเชื่อเรื่องนี้ เพราะเป็นความจริง และให้คำอธิบายเพิ่มเติมว่า บริเวณกองหินใต้น้ำเป็นแหล่งที่ปลาชอบมาวางไข่ หรือพักอาศัย อยู่เป็นฝูง เนื่องจากเย็นสบายและมีตติขิตปลอดภัยดี ในสมัยก่อนชาวประมงจะจับปลาที่บริเวณกองหินใต้น้ำไม่ได้ เพราะอวนจะไปเกี่ยวแก่งหินจนขาด แต่ปัจจุบันนี้ชาวประมงจะใช้เรือวางอวน ล้อมหิน แล้วให้ประดาน้ำดำลงไปรวบเอาตีนอวนเข้ามาชนกัน ปลาจะติดอยู่ในอวน บางลำก็ใช้การปั่นไฟ ส่องแสงสว่างทำให้อวนว่ายออกจากกองหินไปหาแสงไฟ ก็จะจับปลาได้เช่นกัน

18. "น้ำเป็นสีแดง มัน คล้ายลูกหว่า วางอวนเคย จะได้เคยมาก"

ชาวประมงที่เชื่อและไม่เชื่อเรื่องนี้มีอัตราเท่า ๆ กัน ผู้ที่ไม่เชื่อให้เหตุผลว่า เป็นเพราะไม่เคยวางอวนเคย ส่วนผู้ที่เชื่อเป็นเพราะเป็นความจริง เนื่องจากเคยมีสีแดง และตัวเป็นมัน จึงทำให้น้ำบริเวณนั้นเป็นสีแดง และดูเป็นมันไปด้วย

19. "เวลาเย็น ฟ้าเป็นสีแดง ปลาทุเข้าโปะะ"

ชาวประมงที่เชื่อและไม่เชื่อเรื่องนี้มีอัตราเท่า ๆ กัน ผู้ที่เชื่อ

เป็นเพราะคนเก่าแก่บอกเล่าต่อกันมา และเคยพบด้วยตัวเอง มีคำอธิบายเพิ่มเติมด้วยว่า ลักษณะดังกล่าวเรียกว่าตะวันเหลือง อากาศและผิวน้ำจะเย็น ปลาชอบลอยขึ้นสู่น้ำ ปลาจึงเข้าโปะมาก และอีกคำอธิบายหนึ่ง บอกว่า ลักษณะดังกล่าวเรียกว่า น้ำขุดตะวันแดง ปลาชอบขึ้นมาเล่น จึงเข้าโปะ ผู้ที่ไม่เชื่อส่วนมากเป็นลูกเรือที่ไม่เคยทำโปะ จึงไม่ทราบข้อมูลดังกล่าว

20. "การเดินเรือต้องอาศัยดวงดาว"

ชาวประมงส่วนมากไม่เชื่อเรื่องนี้ เพราะจะใช้เข็มทิศและเรดาร์บอกทิศทาง การเดินเรือ ใช้สังกะสีไฟกระโจมที่ชายฝั่งบอกทิศทางของเกาะและชายฝั่ง บางคนกล่าวว่า เป็นเรื่องเชย ล้าสมัยถ้าจะอาศัยดวงดาวบอกทิศทาง ผู้ที่เชื่อเรื่องนี้กล่าวว่า ยังมีประโยชน์ ถ้าดวงดาวเป็น จะใช้ประกอบเข็มทิศได้ดี หรือใช้แทนเข็มทิศถ้าเข็มทิศเสีย

หมวดที่ 4 ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน

1. "ถูกแมงกะพรุน ใช้ผักบุ้งที่ขึ้นตามชายทะเลตำแล้วทาแผล"

ชาวประมงที่เชื่อและไม่เชื่อ เรื่องนี้มีอัตราเท่า ๆ กัน ผู้ที่ไม่เชื่อให้เหตุผลว่า เคยทำแล้วไม่ได้ผล ไปหาแพทย์แผนปัจจุบันดีกว่า และมีบางส่วนบอกว่าไม่เคยทราบเรื่องนี้

2. "ถูกแมงกะพรุน ใช้น้ำส้มสายชูราดแผล"

ชาวประมงส่วนมากเชื่อเรื่องนี้ เพราะเคยทำแล้วได้ผล น้ำส้มจะกัดเมือกแมงกะพรุนให้หมดไป ไม่แสบ ไม่คัน ไม่เป็นแผล ผู้ที่ไม่เชื่อให้เหตุผลเช่นเดียวกับข้อ 1

3. "ถูกปลาดุกยัก ใช้หัวหอมฝานแปะแผล แล้วบีบมะนาวช่วยบรรเทาปวด"

ชาวประมงส่วนมากเชื่อเรื่องนี้ เพราะเคยทำได้ผลมาแล้วเชื่อว่าเป็นการขับพิษและแก้อักเสบได้ ผู้ที่ไม่เชื่อให้เหตุผลเช่นเดียวกับข้อ 1

หมวดที่ 5 ความเชื่อเกี่ยวกับข้อห้ามต่าง ๆ

1. "ก่อนออกเรือห้ามพูดเป็นกลาง"

ชาวประมงส่วนมากเชื่อเรื่องนี้ ด้วยเหตุผลว่าคนเก่าแก่บอกต่อกันมา ถ้าพูดเป็นกลางจะไม่ใช่สิริมงคล ชัดโชคลาง แต่ก็มิได้เชื่อเรื่องบางส่วนบอกว่าพูดเสมอไม่เห็นมีผลอะไร

2. "ห้ามร้องแหล ร้องเทศน์ในเรือ"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดไม่เชื่อเรื่องนี้ เพราะไม่รู้ข้อห้ามนี้ และเคยร้องด้วยตัวเองแต่ไม่เห็นมีผลร้ายอะไร ผู้ที่เชื่อกล่าวว่าเชื่อตามโบราณ และการร้องแหล ร้องเทศน์ มักเป็นเรื่องทางศาสนา ชัดกับออกจับสัตว์น้ำ ซึ่งเป็นการฆ่าสัตว์

3. "ห้ามพูดคำหยาบ ห้ามทะเลาะกันในเรือ"

ชาวประมงส่วนมากเชื่อเรื่องนี้ ด้วยเหตุผลว่า เป็นการสร้างความสามัคคี และหากพูดคำหยาบ หรือทะเลาะกันจะเป็นการไม่เคารพแม่ย่านาง บางคนกล่าวว่า พูดคำหยาบได้แต่ห้ามทะเลาะกัน ถ้ามีการทะเลาะชกต่อยกัน เจ้าของเรืออาจเลิกจ้าง เพราะเกรงปัญหาท่ามกลางทะเล แต่บางรายจะปรับเงินจากคู่วิวาทมาซื้อของไหว้แม่ย่านางเป็นการขอขมา และให้สัญญาว่าจะไม่ทะเลาะวิวาทกันอีก

4. "ห้ามทักสิ่งแปลก ๆ ที่ปรากฏให้เห็น"

ชาวประมงส่วนมากไม่เชื่อเรื่องนี้ เพราะเห็นว่าไม่มีเหตุผลและเคยทำแต่ไม่เห็นมีผลร้ายอะไร ผู้ที่เชื่อมีเหตุผลว่า เป็นกลางไม่ดี

5. "ห้ามตีหมเหล็กก่อนออกเรือ"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดไม่เชื่อเรื่องนี้ โดยเฉพาะลูกเรือจะตีหมทั้งก่อนออกเรือ และขณะเดินเรือ (ว่างจากงาน) จนถึงเป็นเรื่องปกติ ผู้ที่เชื่อให้เหตุผลว่า ถ้าตีหมจนเมาเป็นอันตรายถึงชีวิตได้

6. "ห้ามสวมรองเท้าลงเรือ"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดไม่เชื่อเรื่องนี้ เพราะสวมอยู่เป็นประจำ ผู้ที่เชื่อและไม่สวมรองเท้าลงเรือมีเพียงจำนวนน้อยมาก และเป็นเพียงเรือบางลำ

เท่านั้น เช่นเรืออวนล้อมที่บริเวณปากน้ำประแสร์ จะห้ามสวมรองเท้าลงเรือเด็ดขาด เพราะถือเคล็ดว่า การออกเดินเรือเป็นเวลานานต้องเลี้ยงดวง จึงแสดงความเคารพแม่ย่านางโดยการไม่สวมรองเท้าลงเรือ แม่ย่านางจะได้พึงพอใจ และให้ความคุ้มครอง

7. "ห้ามผู้หญิงลงเรือ"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดไม่เชื่อเรื่องนี้ เพราะปัจจุบันนี้มีผู้หญิงลงเรือเพื่อช่วยงานในเรือ เป็นไต๋ก๋ง และเป็นเถ้าแก่ (เจ้าของเรือ) เป็นจำนวนมาก แต่ก็ยังมีข้อแม้ว่า ถ้าเป็นผู้หญิงไม่ดี (หมายถึงโสเภณี) จะห้ามลง แต่ยังมีเรือบางลำที่ห้ามผู้หญิงลงไปในเรือ เพราะเกรงแม่ย่านางจะไม่พอใจ หรือเป็นการลบหลู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเรือ

8. "ห้ามร่วมเพศในเรือ"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดเชื่อเรื่องนี้ ด้วยเหตุผลว่าเป็นการไม่สมควร เป็นอัปมงคล ลบหลู่แม่ย่านาง แม่ย่าจะโกรธและหากินไม่ขึ้น

9. "ห้ามนำศพลงเรือ"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดเชื่อเรื่องนี้ เพราะเป็นอัปมงคล แต่หากจำเป็นจริง ๆ ให้จุดธูปบอกแม่ย่านางเสียก่อน

10. "ห้ามเหยียบโขนเรือ"

ชาวประมงทุกคนเชื่อเรื่องนี้เป็นอย่างเหนียวแน่น เพราะโขนเรือเป็นที่สถิตของแม่ย่านางอันศักดิ์สิทธิ์ หากเหยียบโขนจะเป็นการลบหลู่แม่ย่านาง ทำให้หากินไม่ขึ้น

11. "ห้ามตัดโขนเรือ"

ชาวประมงส่วนมากเชื่อเรื่องนี้ เพราะถือว่าโขนเรือเป็นที่สถิตของแม่ย่านาง ดังนั้นถึงแม้โขนเรือจะเก่าอย่างไรก็ตาม ก็จะไม่ตัดทิ้งเป็นอันขาด แต่จะถอดไปวางไว้ อาจเป็นไม้ต้นไม้อื่นก็ได้ แต่ถ้าโขนเรือหักจะเปลี่ยนเลยไม่หาไม้มาต่อ ผู้ที่ไม่เชื่อกล่าวว่า ตัดได้ แต่ต้องให้หมอลี หรือ ผู้รู้มาทำพิธีเสียก่อน

12. "ห้ามนำไขนเรือไปก่อไฟ"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดเชื่อเรื่องนี้ ด้วยเหตุผลเช่นเดียวกับข้อ 11

13. "วันพระห้ามออกเรือ"

ชาวประมงส่วนมากไม่เชื่อเรื่องนี้ ด้วยเหตุผลว่า ถ้าไม่ออกเรือก็ไม่ได้อะไร ต้องแบ่งกันทานหากิน หากเรือพร้อมคนพร้อมก็ออกได้ แต่มีข้อแม้ว่า เรือใหม่ที่เพิ่งลงจากคาน หรือเรือซ่อมลงจากคาน จะไม่ออกหากินครั้งแรกในวันพระ ผู้ที่เชื่อเรื่องนี้มักเป็นผู้ที่อยู่กับเรือใหญ่ ซึ่งออกเรือครั้งละนาน ๆ อาจนานถึง 10-20 วัน จะไม่ออกเรือในวันพระ

14. "ห้ามฆ่าและกินปลาโลมา เต่า กระ"

ชาวประมงที่เชื่อและไม่เชื่อเรื่องนี้มีอัตราเท่า ๆ กัน ผู้ที่เชื่อมีเหตุผลว่า ปลาโลมาเป็นเพื่อนและผู้ช่วยของชาวประมง เต่าและกระเป็นเจ้าทะเล เป็นสัตว์ใหญ่มีอายุยืน จึงไม่ควรทำร้าย ถ้าจับได้จะปล่อยไป บางคนบอกว่า ผูกผ้าแดงก่อนปล่อยไปด้วยซ้ำ ผู้ที่ไม่เชื่อมีเหตุผลว่า ไม่มีผลร้ายจากการกระทำ และบางทีสัตว์เหล่านั้นจะกัดตอวนขาด จึงต้องทำร้าย หรือฆ่ามันเสียก่อน

15. "พบสัตว์ใหญ่ในทะเลห้ามฆ่า"

ชาวประมงส่วนมากเชื่อเรื่องนี้ เพราะถ้าสัตว์นั้นบาดเจ็บ อาจทำร้ายคนได้ นอกจากนี้ยังเป็นการอนุรักษ์สัตว์ไว้ด้วย บางคนบอกว่าไม่ทำร้าย เพราะเป็นปลาเจ้า ผู้ไม่เชื่อบอกว่า สัตว์ใหญ่แค่ไหนก็จับได้ ทำร้ายได้ เอามาขายได้เงินดีด้วย

16. "ห้ามใช้มังคุด ละมุด เช่นไหว้ศักดิ์สิทธิ์"

ชาวประมงที่เชื่อและไม่เชื่อเรื่องนี้มีอัตราเท่า ๆ กัน ผู้ที่เชื่อมักเป็นชาวประมง ในจังหวัดชลบุรี โดยมีเหตุผลว่า ชื่อของผลไม้เหล่านั้นไม่เป็นมงคล คือ คุด (ไม่ออกงาม) และมุด (ต่ำลง) และให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า พุทรา (พุท-ชา, ชา หมายถึง เล็กๆ ชบ-ชา) และลาจสาต (สาต หมายถึง ใช้แรงเทบองจากตัว) ก็ไม่นิยม ส่วนผู้ที่ไม่เชื่อกล่าวว่า ใช้ผลไม้อะไรก็ได้ตามฤดูกาล

หมวดที่ 6 ความเชื่อเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติต่าง ๆ

1. "ถ้าจิตใจดี มีศีลธรรม ไม่โลภ ออกเรือทุกครั้งจะได้ปลาตามต้องการ"

ชาวประมงส่วนใหญ่ไม่เชื่อเรื่องนี้ โดยให้เหตุผลว่า ปัจจุบันนี้การทำมาหากินต้องแข่งกัน แย่งกัน ทุกคนต่างก็อยากได้ปลามาก ๆ และการจะได้ปลาหรือไม่ ขึ้นอยู่กับเครื่องมือ ไม่ใช่จิตใจ แต่ผู้ที่เชื่อเรื่องนี้ให้เหตุผลว่า เชื่ออย่างนี้แล้ว ทำให้สบายใจ จิตใจดีก็ทำงานดี เป็นสิริมงคลแก่ตัว

2. "ถ้ามีคนเหยียบโขนเรือ ต้องพรมน้ำมนต์แก้เสนียด"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดเชื่อเรื่องนี้ เพราะถือว่าการเหยียบโขนเรือเป็นการลบหลู่แม่ย่านาง อาจทำให้แม่ย่านางโกรธ จึงต้องทำพิธีเป็นการเรียกขวัญแม่ย่านาง เป็นสิริมงคล ถ้าไม่ทำจะโชคร้าย หากินไม่ขึ้น แต่ปัจจุบันอาจทำเพียงให้ผู้ที่เหยียบจูดูไปไหว้ขอมาแม่ย่านางเท่านั้น

3. "พบปลาใหญ่ ให้ขันเสียงไก่ (ทำเสียงไก่ขัน) ปลาจะได้หนีไป"

ชาวประมงทุกคนไม่เชื่อเรื่องนี้ เพราะคิดว่าไม่มีเหตุผลและไม่น่าเป็นไปได้ และบางส่วนไม่เคยรู้เรื่องนี้มาก่อน

4. "พบศพกลางทะเล ก่อนเก็บศพต้องบอกแม่ย่านาง ถึงฝั่งแล้วทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ศพนั้น"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดเชื่อเรื่องนี้ และเชื่อกันว่าหากทำเช่นนั้นจะได้บุญแรง ทำให้มีโชคลาภ ร่ำรวย จึงปฏิบัติตามความเชื่อนี้เสมอ บางคนบอกว่าศพวิ่งตามเรือแสดงว่าอยากให้เราช่วยเก็บเข้าฝั่งมีน้อยคนมากที่ไม่ช่วยเก็บศพ เช่น เรือขายออกซึ่งต้องอยู่กลางทะเลอีกนานวัน และผู้ที่ไม่อยากยุ่งยากในการแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจให้มาชันสูตรศพ และสอบสวนข้อเท็จจริง

5. "พบกระโหลกศีรษะมนุษย์ในทะเลให้นำขึ้นมาทำบุญ กรวดน้ำ และนำไปบูชา"

ชาวประมงเกือบทั้งหมดเชื่อเรื่องนี้ เพราะถือว่าเป็นการนำโชคมาให้ และจะปฏิบัติตามความเชื่อนี้เสมอ มีเรือหลายลำนำกระโหลกศีรษะที่ทำบุญให้แล้ว มาตั้งบูชาในเรือ

การจำแนกความเชื่อตามคำร้อยละของความเชื่อถือ

เมื่อนำผลการวิเคราะห์ความเชื่อมาจัดกลุ่มตามคำร้อยละของความเชื่อถือ
จะจัดได้ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ความเชื่อที่ชาวประมงทุกคนเชื่อถือ

- 1.1 แม่นางเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเรือ
- 1.2 ห้ามเหยียบโขนเรือ

กลุ่มที่ 2 ความเชื่อที่ชาวประมงเกือบทั้งหมดเชื่อถือ

- 2.1 ตาบลและเกาะต่าง ๆ จะมีเจ้าพ่อ เจ้าแม่ ซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์
- 2.2 ห้ามแดงเป็นลาจะเกิดลมร้ายในทะเล
- 2.3 ขี้ลมตั้งคิ้ว แผลดินออกมาก คิ้วต่ำลง ลมจะแรงมาก
- 2.4 น้ำเป็นสีแดง สุกเหมือนไฟ ร้อน เป็นเมือกเหนียว จะไม่มีปลา
- 2.5 กองหินใต้น้ำบอกแหล่งปลาได้
- 2.6 ห้ามรวมเพศในเรือ
- 2.7 ห้ามนำศพลงเรือ
- 2.8 ห้ามนำโขนเรือไปก่อไฟ
- 2.9 ถ้ามีคนเหยียบโขนเรือ ต้องพรมน้ำมนต์แก้เสนียด
- 2.10 พบศพกลางทะเล ก่อนเก็บศพต้องบอกแม่นาง ถึงฝั่งแล้ว
ทำบุญอุทิศส่วนกุศล ให้ศพนั้น
- 2.11 พบกะโหลกศีรษะมนุษย์ในทะเล ให้นำขึ้นมาทำบุญกรวดน้ำ

บูชา

กลุ่มที่ 3 ความเชื่อที่ชาวประมงส่วนมากเชื่อถือ

- 3.1 ถ้าใช้ไม้ที่มีตาไม้ ต้องให้ตาไม้อยู่พ่นน้ำ หรืออยู่ที่หัวเรือ และห้ามตอกลูกประสักถูกตาไม้
- 3.2 ขนาดของเรือต้องให้มีเศษเป็น คอก, คีบ
- 3.3 ลีของผ้าผูกหัวเรือต้องให้ผู้รู้แนะนำ และจำนวนผ้าควรเป็นจำนวนคี่
- 3.4 การซื้อเรือควรทำตามตำราซื้อเรือ
- 3.5 ถ้าเรือไปชนอะไร ต้องหาหมอมนต์มาทำพิธีเช่นไหว้
- 3.6 เจ้าทะเลหรือพ่อปู่เป็นเจ้าที่ท้องทะเล
- 3.7 ฟ้ำร้องเสียงหนัก ๆ ลึก ๆ จะเกิดพายุ
- 3.8 น้ำไหลแรง หมุนวน จะเกิดพายุ
- 3.9 ถูกแมงกะพรุน ใช้น้ำส้มสายชูราดที่แผล
- 3.10 ถูกปลาตุ๊กก ใช้หัวหอมฝานแปะแผล แล้วบีบมะนาว ช่วยบรรเทาอาการปวด
- 3.11 ก่อนออกเรือ ห้ามพูดเป็นลาง
- 3.12 ห้ามพูดคำหยาบ ห้ามทะเลาะกันในเรือ
- 3.13 ห้ามตัดโยนเรือ
- 3.14 พบสัตว์ใหญ่ห้ามทำร้าย

กลุ่มที่ 4 ความเชื่อที่อัตราชาวประมงที่เชื่อและไม่เชื่อเท่า ๆ กัน

- 4.1 การตั้งชื่อเรือต้องดูดวงเจ้าของเรือด้วย
- 4.2 ปลาใหญ่เป็นปลาของเจ้าพ่อ เจ้าแม่ จึงห้ามทำร้าย
- 4.3 ผูกผ้าแดงที่หูอวน ช่วยเรียกปลา
- 4.4 หิ้งห้อยขึ้นจากดินมาก ตัวบุงทะเลขึ้นมาก ลูกเต่า ปูม้า ปูแป้น ลอยขึ้นเหนือน้ำ จะเกิดพายุใหญ่ คลื่นใหญ่
- 4.5 คนที่โตนลมวงเป็นคนเคราะห์ร้าย หมุดอายุ
- 4.6 น้ำเป็นสีแดง มัน คล้ายลูกหว้า วางอวนเคยจะได้เคยมาก

- 4.7 เวลาเย็น พ้าเป็นสีแดง ปลาทุเข้าโปะะ
- 4.8 ถูกแมงกะพรุน ใช้ผักบุงที่ขึ้นตามชายทะเลดำแล้วทาที่แผล
- 4.9 ห้ามฆ่าและกินปลาโลมา เต่า กระ
- 4.10 ห้ามใช้มังคุด ละมุด เช่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์

กลุ่มที่ 5 ความเชื่อที่ชาวประมงส่วนมากไม่เชื่อถือ

- 5.1 ไม้ตะเคียนเป็นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ต้องเคารพเกรงกลัว
- 5.2 การใส่กงเรือต้องนับเงิน ทอง เหล็ก ตะกั่ว ไปที่ละกง ถ้ากงสุดท้ายตกเงินหรือทองจะดี
- 5.3 การออกเดินเรือควรทำตามตำราเทพจร
- 5.4 ตาปูเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำโปะะ
- 5.5 ตะไคร้ 3 ต้น เอายอดปักลงดิน ทำให้ฝนไม่ตก
- 5.6 ยันต์พระสังข์เรียกมนต์ ช่วยเรียกปลาได้
- 5.7 หากฝันก่อนออกทะเล มีผลถึงการหาปลา
- 5.8 ก่อนออกทะเล 2-3 วัน นอนเอาหูแนบแผ่นดิน หากได้ยินเสียงตึงตัง คึกคัก มาแต่ไกล แสดงว่าจะเกิดคลื่นใหญ่ ลมแรง
- 5.9 การเดินเรือต้องอาศัยดูดาว
- 5.10 ห้ามหักสิ่งแปลก ๆ ที่ปรากฏให้เห็น
- 5.11 วันพระห้ามออกเรือ
- 5.12 ถ้ามีจิตใจดี มีศีลธรรม ไม่โลภ ออกเรือทุกครั้งจะได้ปลาตามต้องการ

กลุ่มที่ 6 ความเชื่อที่ชาวประมงเกือบทั้งหมดไม่เชื่อถือ

- 6.1 ไตแห อวนใหม่ ให้เอาเลือดไก่ทา
- 6.2 เจือกน้ำมีจริง เป็นเทวดารักษาท้องทะเล
- 6.3 แห อวน มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เรียกว่าท้าวพันตา พญาพันวัง

- 6.4 เวลานอนใช้แห อวน คลุมเท้ากันผีได้
- 6.5 เศษแห อวน ทำตะกรุดผูกเอว ป้องกันภัยได้
- 6.6 คนมีลายกันหอยไต้ไต้วี่ กลิ่นใจขี้ตดดมวงได้
- 6.7 นกแขวกร้องดำ (บินดำแล้วร้อง) ลมจะพัดจัด
- 6.8 ลมวงเป็นผีพราย (พรายลม)
- 6.9 ตดดมวงได้โดยใช้มีด จักรนารายณ์ แวนตาพระอินทร์ และ

ทองคำต่าง ๆ

- 6.10 ยิงปืนไล่ลมวงได้
- 6.11 พรายอากาศซึ่งเป็นดวงไฟ มีเสียงดัง เป็นผีแบก ถ้ำเกาะ
เสากระโดง ลงระวางเรือ เรือจะจม
- 6.12 ใช้หนังหมู น้ำมันหมู กันพรายอากาศได้
- 6.13 ใช้ข้าวสาร เกลือ น้ำมันต์ ไล่พรายอากาศได้
- 6.14 แก้วไล่ผีพรายได้
- 6.15 ห้ามร้องไห้ ร้องเทศน์ในเรือ
- 6.16 ห้ามตีมเหล็กก่อนออกเรือ
- 6.17 ห้ามสวมรองเท้าลงเรือ
- 6.18 ห้ามผู้หญิงลงเรือ

กลุ่มที่ 7 ความเชื่อที่ไม่มีชาวประมงคนใดเชื่อเลย ได้แก่พบปลาใหญ่
ให้ขึ้นเสียงไก่ (ปลาจะได้หนีไปหางเรือ)

ตอนที่ 2 พิธีกรรม

1. พิธีกรรมส่วนบุคคล

1.1 พิธีกรรมในการต่อเรือและเชิญแม่ย่านาง

1.1.1 การขึ้นโขน ชาวประมงทั่วไปจะไม่ทำพิธีนี้แต่มอบให้

เป็นภาระของช่างต่อเรือ ช่างต่อเรือยังให้ความสำคัญกับพิธีนี้อยู่ แต่จะลดความ
ซับซ้อนของพิธีกรรมลง

1.1.2 การลงลูกประสักลูกแรก ปฏิบัติเช่นเดียวกับการขึ้นโขน

1.1.3 การวางกงเรือ ปฏิบัติเช่นเดียวกับการขึ้นโขน และมีการ
นำเครื่องมือที่ทันสมัยมาใช้มากขึ้น

1.1.4 การขึ้นกระดานเรือ การนำของมีค่าเช่นเงิน ทอง
นางกวัก บรรจุไว้ที่ใต้หัวเรือ มีน้อยลง

1.1.5 การยกเรือ หรือนำเรือลงจากคาน ชาวประมง
ยังให้ความสำคัญกับพิธีนี้ และพยายามทำพิธีให้ครบถ้วนที่สุด

1.2 พิธีไหว้เรื่อน้ำแรก

ชาวประมงในปัจจุบันยังคงให้ความสำคัญ และกระทำพิธีนี้
เช่นเดียวกับในอดีต

1.3 พิธีไหว้แม่ย่านาง

ชาวประมงในปัจจุบันยังคงกระทำพิธีนี้ เช่นเดียวกับในอดีต
มีลดน้อยลงบ้างในเรื่องการไหว้ทุกวันพระ เพราะบางคนจะไหว้เฉพาะวันพระใหญ่
(ขึ้น และ แรม 15 ค่ำ) เท่านั้น

1.4 พิธีทำบุญเรือ

ชาวประมงในปัจจุบันยังคงกระทำพิธีนี้ เช่นเดียวกับในอดีต

1.5 พิธีขึ้นโป๊ะ

ปัจจุบันไม่มีการทำพิธีนี้ เพราะเลิกใช้โป๊ะจับปลา

2. พิธีกรรมของสังคม

2.1 พิธีฉลองเจ้าพ่อเจ้าแม่ต่าง ๆ

ชาวประมงในปัจจุบันกระทำพิธีนี้ เช่นเดียวกับในอดีต แต่เน้น
เรื่องความบันเทิงมากขึ้น

2.2 พิธีกองข้าว

พิธีนี้ยังคงทำกันอยู่ในจังหวัดชลบุรี รายละเอียดต่าง ๆ
ไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก

**ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความเชื่อและพิธีกรรม
และอิทธิพลของความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อการประกอบอาชีพประมง**

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความเชื่อและพิธีกรรม และอิทธิพลของความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อการประกอบอาชีพประมงปรากฏผลดังนี้

1. ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความเชื่อและพิธีกรรม

1.1 ปัจจัยที่ธำรงรักษาความเชื่อและพิธีกรรม

1.1.1 การยึดมั่นตามคำบอกเล่าของคนรุ่นก่อน

การถ่ายทอดความเชื่อและพิธีกรรมนั้นอาศัยวาจาหรือการบอกเล่าสืบต่อกันในครอบครัวหรือโดยผู้รู้ของชุมชนเป็นสำคัญ การรับการถ่ายทอดจึงรับอย่างสม่ำเสมอและไม่เป็นทางการ นับว่าเป็นวิธีสืบทอดและปลูกฝังที่ได้ผลดีมาก ประกอบกับสังคมไทยเป็นสังคมที่ให้เกิดเกียรติ ยกย่อง และเชื่อฟังผู้อาวุโสมาแต่เดิม ดังนั้นถึงแม้สภาพสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปมาก แต่หากคนในสังคมยังยึดมั่นตามคำบอกเล่าของคนรุ่นก่อน ความเชื่อและพิธีกรรมก็จะธำรงอยู่ได้ ดังที่ปรากฏในการให้เหตุผลถึงการเชื่อถือเรื่องต่าง ๆ และประกอบพิธีกรรมบางพิธีว่า เชื่อและทำตามคำบอกเล่าของคนเก่าคนแก่

1.1.2 การสนองความต้องการจำเป็น (Need) ของคน

นักจิตวิทยาเชื่อว่ามนุษย์แต่ละคนมีความต้องการจำเป็น 3 ประเภท คือ ความต้องการจำเป็นทางกาย เช่น น้ำ อากาศ อาหาร ความต้องการจำเป็นทางใจ เช่น ความรัก ความปลอดภัย และความต้องการจำเป็นทางสังคม เช่น การยกย่องนับถือ การเป็นพวกเดียวกัน ความต้องการจำเป็นเหล่านี้ควบคุมการดำเนินชีวิตหรือมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์เป็นอย่างมาก (เดโช สวานานนท์. 2512 : 505-506) ชาวประมงก็มีความต้องการ

จำเป็นดังกล่าวเช่นเดียวกัน และต้องการตอบสนองความต้องการจำเป็นตามวิถีของมนุษย์ ความเชื่อและพิธีกรรมส่วนหนึ่งจึงเข้ามามีบทบาท คือ

ก. เสริมสร้างความมั่นใจว่าจะปลอดภัย มีโชค เกิดสิริมงคล อันเป็นการสนองความต้องการจำเป็นทางใจ เช่น การเซ่นไหว้ แม่ย่านาง จะทำให้แม่ย่านางช่วยปกป้องคุ้มครองให้พ้นภัยอันตราย และบันดาลให้ได้รับลาภผล เป็นต้น

ข. เสริมสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นพวก อันเป็นการสนองความต้องการจำเป็นทางสังคม เช่น การร่วมทำพิธีกองข้าว พิธีทำบุญให้ศพที่นำขึ้นมาจากทะเล ทำให้รู้สึกว่าตนเป็นคนกลุ่มเดียวกัน มีวิถีชีวิตคล้ายคลึงกัน มีความเข้าใจและยอมรับกัน

ความเชื่อและพิธีกรรมที่สามารถสนองความต้องการจำเป็นของชาวประมง ย่อมคงอยู่กับชาวประมงได้ตลอดไป

1.1.3 ผลของการปฏิบัติตามความเชื่อและพิธีกรรม

ความเชื่อทุกข้อและพิธีกรรมทุกพิธีจะบอกผลในทางที่เป็นคุณหากเชื่อถือและปฏิบัติตาม และผลในทางที่เป็นโทษหากไม่เชื่อถือและไม่ปฏิบัติตาม ชาวประมงจำนวนมากที่เชื่อถือและปฏิบัติตามความเชื่อและพิธีกรรม เพราะเคยได้รับผลดีจากการปฏิบัตินั้น เช่น เชื่อในการบนบาน บอกกล่าวขอให้เจ้าแม่ที่ศักดิ์สิทธิ์ช่วยคุ้มครองจากภัยพายุร้ายกลางทะเล เพราะเคยปลอดภัยเมื่อประสบเหตุดังกล่าวแล้วขอให้เจ้าแม่ช่วย นอกจากนี้ผลที่ผู้อื่นเคยได้รับและนำมาบอกกล่าวก็ทำให้มีผู้เชื่อถือและปฏิบัติตามได้ด้วย เช่น เชื่อว่าคนที่วางกองเรือทับศูนย์ ทำให้ภรรยาต้องเป็นอัมพาต เพราะเคยพบว่ามิช่างทำเรือคนหนึ่งเป็นอย่างนั้นจริง ๆ

ความเชื่อและพิธีกรรมที่ปรากฏผลแก่คนจำนวนมาก จึงเป็นที่เชื่อถ้อยึดมั่น และปฏิบัติตามทำให้ไม่สูญไป

1.1.4 ความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง

ความเชื่อและพิธีกรรมส่วนมากที่ธำรงอยู่คู่สังคมชาวประมง เป็นความเชื่อและพิธีกรรมที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ชาวประมงสามารถพบได้ด้วยตัวเองว่าเป็นเช่นนั้นจริง เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ ซึ่งเกิดจากการสังสมประสบการณ์อันยาวนานแล้วบอกเล่าสืบต่อกันมา

1.1.5 ความเป็นเหตุเป็นผลที่แฝงไว้

ความเชื่อและพิธีกรรมส่วนหนึ่งมักอ้างถึงความศักดิ์สิทธิ์ ความเป็นสิริมงคล ความเป็นเสนียด ซึ่งเป็นนามธรรม และดูหมิ่นยากที่จะเป็นจริงได้ แต่หากพิจารณาให้ถ่องแท้จะพบเหตุผลแฝงอยู่ เช่น ความเชื่อว่า ห้ามพูดลวงหน้าก่อนออกเรือว่า จะได้ปลาเท่านั้นเท่านั้นหรือให้เตรียมต้ำน้ำพริกไว้จะเอาปลามาให้แกง ถือว่าเป็นกลางไม่ดี จะทำให้ไม่ได้ปลา เหตุผลที่แฝงไว้คือ ไม่ต้องการให้คาดหวังมากเกินไปอาจผิดหวัง เพราะเอาแน่กับทะเลไม่ได้ หรือความเชื่อว่าห้ามทะเลาะกันในเรื่องถือว่าเป็นเสนียด เหตุผลที่แฝงไว้คือต้องการสร้างความรัก ความสามัคคี นั้นเอง

หากชาวประมงสามารถเข้าใจเหตุผลที่แฝงไว้ในความเชื่อและพิธีกรรมก็จะยึดมั่นและปฏิบัติตามเสมอ

1.2 ปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรม

1.2.1 ความทันสมัยของเรือประมง¹

เมื่อประมาณ 50-90 ปีที่แล้ว ชาวประมงใช้เรือแจว หางสัตว์น้ำชายฝั่ง และเรือใบสำหรับออกทะเล ขนาดของเรือไม่ใหญ่นักคือ ยาวประมาณ 5-6 เมตร กว้างประมาณ 1.5-2 เมตร การออกเรือหางสัตว์น้ำจึงเป็นการเดินทางที่เสี่ยงอันตราย ผากชีวิตไว้กับธรรมชาติ คือ ฝน คลื่น ลม และ

¹ ดูภาคผนวก ค ภาพที่ 8-11

ความคงทนแข็งแรงของร่างกาย รวมทั้งความเฉลียวฉลาดมีไหวพริบอย่างแท้จริง
ต่อมาเมื่อประมาณ 40 ปีที่แล้ว หลังสงครามโลก
ครั้งที่ 2 ชาวประมงบางคนเริ่มใช้เรือยนต์ โดยไปหาซื้อเรือและเครื่องยนต์เก่า ๆ
ของญี่ปุ่นที่แพ้สงครามจากกรุงเทพ ขนาดของเรือเริ่มใหญ่ขึ้นคือ ยาวประมาณ 18-20
เมตร

ปัจจุบันเรือประมงมีขนาดใหญ่ ประมาณ 20-40 เมตร
ออกเดินทะเลด้วยเครื่องยนต์ที่มีกำลังแรง คุณภาพสูง อัตราการเสี่ยงอันตรายจาก
ธรรมชาติจึงน้อยลง ทำให้ความยึดมั่น เชื้อถือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ โชคกลาง ของปลั่ง
ลดน้อยลงไป

1.2.2 เทคโนโลยีที่ช่วยในการทำประมง

การทำประมงเมื่อราว 30 ปีที่แล้วขึ้นไปไม่มี
เทคโนโลยีเข้าช่วย ใต้กั้งหรือผู้ควบคุมเรือจึงต้องมีความสามารถสูงในด้านการ
ใช้ใบเรือและหางเสือ ต้องทราบทิศทางและความเร็วของลม ทั้งลมประจำฤดูกาล
และลมที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน เพื่อจะเลือกใช้ขนาดของใบได้อย่างเหมาะสม ทำ
ให้ปลอดภัย ด้านการสังเกตและจดจำตำแหน่งของดวงดาวบนท้องฟ้าเพื่อใช้เป็น
จุดกำหนดทิศทางเดินเรือในเวลากลางคืน ด้านการสังเกตเครื่องหมายบนบก
เช่น ภูเขา ต้นไม้ เพื่อกำหนดจุดหมายที่จะเดินทางไปและกลับ ด้านการสังเกต
ลักษณะและสีของน้ำเพื่อทราบที่อยู่ของฝูงปลาและความผิดปกติของท้องทะเล
และอากาศ เพราะ "น้ำมาก่อนลม" หมายความว่า หากท้องน้ำเป็นคลื่นปั่นป่วน
แสดงว่ากำลังจะเกิดพายุใหญ่โดยเฉพาะหากเป็นเรืออวนล้อม ใต้กั้งจะต้องอยู่
ประจำบนเสากระโดง ซึ่งสูงจากหลังคาเรือประมาณ 3 เมตร

ปัจจุบันมีเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาอำนวยความสะดวก
ความสะดวกและความปลอดภัยให้ชาวประมงเป็นอย่างมาก จนกระทั่งผู้ควบคุมเรือ
และลูกเรือเกือบจะไม่ต้องมีความสามารถอย่างชาวประมงในอดีตเลย เทคโนโลยี
เหล่านี้ได้แก่

ก. ซาวเดอร์ (Sounder) เป็นเครื่องมือวัดความลึกของน้ำ สามารถวัดความลึกของน้ำได้ในรัศมี 15 องศา จากตำแหน่งของเรือ

ข. วิทยุสื่อสาร เป็นเครื่องมือติดต่อสื่อสารกับเรือลำอื่น หรือสถานที่ที่มีเครื่องรับ-ส่งวิทยุ ในระยะห่างประมาณ 100 กิโลเมตร หรือนอกหน้านั้น นอกจากนี้ยังมีเครื่องรับวิทยุสำหรับฟังข่าวสารต่าง ๆ โดยเฉพาะข่าวพยากรณ์อากาศของกรมอุตุนิยมวิทยา

ค. โซนาร์ (Sonar) เป็นเครื่องมือตรวจหาฝูงปลา หรือสัตว์น้ำอื่นในทะเล ใช้ระบบคลื่นเสียง สามารถกวาดเป็นวงกลมรัศมีประมาณ 500 เมตรจากตำแหน่งของเรือ หากพบฝูงปลาหรือสัตว์น้ำอื่นจะมีเสียงสัญญาณให้ทราบ

ง. เรดาร์ (Radar) เป็นเครื่องมือตรวจหาตำแหน่งของสิ่งต่าง ๆ เช่น เกาะ ชายฝั่ง หรือเรือลำอื่น ๆ และยังใช้ตรวจสอบสภาพอากาศได้ด้วย ปัจจุบัน เรือใหญ่ ๆ บางลำจะใช้เรดาร์ที่ควบคุมด้วยระบบคอมพิวเตอร์

จ. เครื่องปั่นไฟ เป็นเครื่องมือให้กระแสไฟฟ้าสำหรับให้แสงสว่างแก่หลอดไฟฟ้าแรงสูงจำนวนมากเพื่อส่องหาฝูงปลาในเวลากลางคืน และใช้หลอกฝูงปลาให้คิดว่าเป็นแสงจันทร์จะได้ขึ้นมาสูบน้ำ

ฉ. เข็มทิศ เป็นเครื่องมือบอกทิศทางเพื่อให้เดินทางไปยังทิศทางที่ต้องการได้อย่างถูกต้อง

ความทันสมัยเหล่านี้เป็นผลให้ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ ลิงศักดิ์สิทธิ์ โชคกลาง บ่อห้าม และข้อควรปฏิบัติลดน้อยลง

1.2.3 เครื่องมือจับสัตว์น้ำ¹

ในสมัยที่ชาวประมงยังใช้เรือแจวหาปลาชายฝั่งจะ

¹ ดูภาคผนวก ค ภาพที่ 12

ใช้เครื่องมือสำคัญ 3 ชนิดคือ อวนเบ็น ละมู และแห ซึ่งก็สามารถช่วยให้จับสัตว์น้ำชายฝั่งได้มากเพราะเวลานั้น ปลา กุ้ง หมึก ปู ยังชุกชุมและมีขนาดใหญ่ ชาวประมงอายุ 80 ปี เล่าว่า เพียงเดินลงทะเลตื้น ๆ ก็จะสามารถจับได้ด้วยมือเปล่า

ต่อมาเมื่อใช้เรือใบออกจับสัตว์น้ำห่างฝั่งทะเลออกไป จะใช้ลอบ เบ็ด (ทั้งเบ็ดราวและเบ็ดลาก) อวน (อวนลาก อวนรุน อวนล้อม อวนลอย) และโป๊ะ เป็นสำคัญ

ปัจจุบันชาวประมงชายฝั่งตะวันออกใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำถึง 171 ชนิด (ยกเว้น โป๊ะ ซึ่งเลิกทำเพราะต้องลงทุนสูงและรอให้ปลาว่ายเข้ามาหาเอง) มีทั้งประเภทดักและลวงสัตว์น้ำให้เข้าไปรวมกันในที่จำกัดแล้วจับด้วยเครื่องมือ (เช่น โพงพาง ลอบ) ประเภทล่อให้ติดเบ็ดหรือกับดัก (เช่น เบ็ด ลอบ เชงเลง) ประเภทล่าจับ (เช่น แห อวน) ประเภทขุด เก็บว ลาก แชะ สับ (เช่น คราด ตะกั่ว) ประเภทล่อแล้วจับ (เช่น จัน แร้ว) ประเภทดักจับ (เช่น อีฉูด ร้านปลากระบอก) และประเภทล่อให้ตกใจจนถูกจับ (เช่น เรือผีหลอก) (ประมง ศิริพันธ์แก้ว. 2524 : 41-45)

เครื่องมือเหล่านี้หลายชนิดมีความสามารถจับสัตว์น้ำสูงมาก ช่วยให้ชาวประมงได้สัตว์น้ำมากตามต้องการ ทำให้ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และข้อห้ามต่าง ๆ ลดลง

1.2.4 ความมุ่งหมายในการประกอบอาชีพ

ในอดีตชาวประมงออกหาสัตว์น้ำจากทะเลเพื่อใช้บริโภคออกไปครั้งหนึ่งก็หวังจะหาสัตว์น้ำให้พอกินได้หลาย ๆ วัน อาจมีเหลือขายให้ผู้อื่นบ้าง จึงเป็นการทำหาหากินด้วยร่างกายอย่างแท้จริง

ปัจจุบันชาวประมงออกหาสัตว์น้ำเพื่อนำมาจำหน่ายให้ได้เงินไปใช้ในการดำรงชีวิต รวมทั้งยังต้องการให้ได้กำไรจากการลงทุนด้วย ชาวประมงอาชีพ

จึงใช้แรงงานหรือทุนทรัพย์แทนแรงงานและเกิดมีชาวประมงรับจ้าง ซึ่งมาจากต่างถิ่นเพื่อรับจ้างเป็นลูกเรือ ใช้แรงงานแลกกับเงินเพื่อนำไปจับจ่ายใช้สอยในการดำรงชีวิต ทำให้ความเชื่อถือเรื่องข้อควรปฏิบัติและข้อห้ามต่าง ๆ ลดน้อยลง

1.2.5 เวลาและระยะทางในการเดินเรือ

ในช่วงเวลาที่ยังใช้เรือใบ และไม่มีเทคโนโลยีเข้าช่วยชาวประมงจะออกเดินเรือในช่วงหัวค่ำและกลับเข้าฝั่งเวลาเช้ามืดและไปไม่ไกลจากฝั่งมากนัก ชาวประมงบางคนอาจออกเดินทางจากชายฝั่งบางแสน ตำบลแสนสุข อําเภอมือเมือง ชลบุรี เพื่อไปหาปลาบริเวณกองหินใต้น้ำใกล้เกาะสีชัง ต้องออกจากฝั่งตั้งแต่เช้ามืด ใช้เวลา 2 ชั่วโมง จึงถึงเกาะสีชัง และจะไปได้เดือนละไม่เกิน 1 ครั้ง เพราะใช้เรือใบต้องแล่นเรือให้ก้าวตามลม

ปัจจุบันมีการเดินเรือโดยใช้ช่วงเวลาที่ต่าง ๆ กันไป ตั้งแต่ 1 คืนจนถึงเกือบ 1 เดือน และระยะทางตั้งแต่ใกล้ชายฝั่งทะเลไทยไปจนถึงน่านน้ำทะเลสากล ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของเรือ วิธีการจับปลา และเทคโนโลยีในเรือ ทำให้ไม่ต้องอาศัยความเชื่อที่มีผลด้านความมั่นใจมากนัก

1.2.6 จำนวนประชากรและจำนวนเรือ

ในอดีตประชากรที่อาศัยอยู่ในบริเวณชายฝั่งทะเลและประกอบอาชีพประมงยังมีไม่มาก จำนวนเรือจึงไม่มากตามไปด้วย และลักษณะสังคมยังเป็นแบบสังคมชนบทอย่างแท้จริง การปฏิบัติและสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมยังมีสูงมาก

ปัจจุบันประชากรที่อาศัยอยู่ในบริเวณชายฝั่งทะเลและประกอบอาชีพประมงมีมากขึ้น จำนวนเรือจึงมีมากขึ้นตามไปด้วย มีการแข่งขันกันทั้งในด้านขนาดของเรือ เทคโนโลยีในเรือ และการออกหาแหล่งสัตว์น้ำที่ห่างไกลออกไปทุกที ทำให้ความเชื่อเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติและข้อห้ามต่าง ๆ เสื่อมคลายลง

1.2.7 บุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรือประมง

บุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรือประมงมี 3 กลุ่ม คือ

ก. เจ้าของเรือ

ข. ไต่ก่ง หรือผู้ควบคุมเรือ

ค. ลูกเรือ

ในช่วงเวลาประมาณ 20-30 ปีที่แล้วขึ้นไป

ชาวประมงจะเป็นเจ้าของเรือ และออกเดินเรือคือ ทำหน้าที่ไต่ก่งด้วยตนเอง ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการเดินเรือและจับสัตว์น้ำได้มาจากการเรียนรู้จากพ่อแม่ และปฏิบัติด้วยตนเองจนชำนาญ เรียกได้ว่าซึบซึบเข้าไปในสายเลือด หรือหากครอบครัวไม่มีเรือประมง ก็ต้องไปขอฝากตัวกับเจ้าของเรือลำใดลำหนึ่งเพื่อเป็นลูกเรือ รับผิดชอบทำงานทุกอย่าง เข้าของเรือจะอบรม สั่งสอน ใช้งาน และดูว่ากล่าวอย่างไรก็ได้ลูกเรือจะต้องอดทนเพราะต้องการความรู้ และอาชีพ ทั้งสองฝ่ายจึงมีความผูกพันกันมาก

ปัจจุบัน การทำงานของคนทั้ง 3 กลุ่ม แยกจากกัน อย่างค่อนข้างชัดเจน คือ

ก. เจ้าของเรือ เป็นนายทุน มีเรือ และมีเงินจ้างผู้อื่นให้ออกเรือแทนตน เจ้าของเรือมักเป็นคนในท้องที่ ส่วนมากจะมีเรือคนละหลาย ๆ ลำ และไม่ออกเดินเรือด้วยตนเอง (มีเจ้าของเรือน้อยรายมากที่ออกเรือเอง ซึ่งมักจะเป็นเรือเล็ก) เจ้าของเรือจึงทำหน้าที่เป็นเจ้าของกิจการบริหารงานให้ดำเนินไปด้วยดีและมีกำไร

ข. ไต่ก่ง เป็นผู้ควบคุมเรือที่ลูกเรือจะต้องเชื่อฟัง ส่วนมากจะเป็นไต่ก่งรับจ้าง ไต่เต้ามาจากการเป็นลูกเรือ (ผลการสำรวจพบว่า ไต่ก่งที่เป็นคนในท้องที่และคนจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจำนวนเท่า ๆ กัน) นอกจากไต่ก่งแล้วเรือแต่ละลำจะมีผู้ช่วยไต่ก่ง เรียกว่า มีอรอง 1 คน เพื่อช่วยการทำงานของไต่ก่ง เช่น ผลัดกันดูแลเรือคนละครึ่งคืน

ค. ลูกเรือ ทำหน้าที่ปฏิบัติงานต่าง ๆ ในเรือ ถ้าเป็นเรือใหญ่จะแบ่งหน้าที่กันชัดเจน เช่น คุมเครื่องยนต์ ลงและยกอวน ทำอาหาร เป็นต้น ลูกเรือกว่าร้อยละเก้าสิบเป็นเด็กหนุ่มจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากบ้านเดิมมารับจ้างเป็นอาชีพ เรือบางลำมีลูกเรือกว่า

20 คน ล้วนแต่มาจากจังหวัดร้อยเอ็ด สิ่งที่น่าสนใจคือ เด็กหนุ่มเหล่านี้จะรักสนุก เฮฮา สู้บู้หรี ตีมสุรา และสิ่งที่เจ้าของเรือให้ข้อสังเกตคือ ไม่ค่อยขยัน ไม่ประหยัด เจ้าของเรือคนหนึ่งกล่าวว่า "สมอถึงดิน ดินถึงฝั่ง ตัดเครื่องบั้ง หลังถึงพื้น" หมายความว่าชอบเที่ยวเตร่และไม่ขยัน ลูกเรือที่ทำงานอยู่อาจลาออกไปทำที่อื่น เพราะเรือจำนวนมากขาดลูกเรือ บางคนก็กลับไปทำนาที่บ้านเกิด เสร็จงานมาก็มารับจ้างเป็นลูกเรือ

ลูกเรือในปัจจุบันฝึกงานเพียง 3-5 วัน ก็ปฏิบัติงาน ได้ค่อนข้างคล่องเพราะไม่ต้องอาศัยความชำนาญที่ "ซึมซับอยู่ในสายเลือด" มีอุปกรณ์และเทคโนโลยีต่าง ๆ อำนวยความสะดวกมากอยู่แล้ว ความผูกพันระหว่างเจ้าของเรือกับลูกเรือจึงน้อยลงมาก ปัจจัยนี้ทำให้ความเชื่อเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติและข้อห้ามต่าง ๆ เสื่อมคลายลง

1.2.8 กระบวนการคิดแบบวิทยาศาสตร์

ในอดีตความรู้ที่ถ่ายทอดกันมา มักมีพื้นฐานมาจาก ความรู้สึก จินตนาการ และโหราศาสตร์ ทำให้ค่อนข้างขาดเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์

ปัจจุบันความรู้และวิทยาการทางวิทยาศาสตร์เผยแพร่ไปมาก ชาวประมงถึงแม้จะมีพื้นฐานการศึกษาน้อย แต่ก็ได้รับอิทธิพลจากกระบวนการคิดแบบวิทยาศาสตร์เป็นอย่างมาก จึงมักจะเชื่อเฉพาะสิ่งที่พิสูจน์ได้ หรือมีเหตุผลเท่านั้นทำให้ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โชคกลาง ของขลัง ภูตผี ลดน้อยลง

1.2.9 ความเปลี่ยนแปลงค่านิยมในสังคม

สังคมของชาวประมงในอดีตมีลักษณะคล้ายคลึงกับสังคมชนบททั่วไป คือ ให้ความสำคัญกับคุณค่าทางจิตใจ คุณธรรมและจริยธรรมเป็นสิ่งที่ปลูกฝังให้ยึดถือกันทั่วไป สังคมจึงค่อนข้างสงบ คนอยู่ร่วมกันด้วยความสุข ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรโดยไม่ยั้งคิด

ปัจจุบันสังคมเปลี่ยนแปลงไป ค่านิยมสำคัญของสังคม เปลี่ยนเป็นวัตถุนิยม ให้ความสำคัญกับวัตถุและเงินตรามากขึ้น ความเชื่อและพิธีกรรมที่ขัดแย้งกับค่านิยมนี้จึงสูญสลายไป

2. อิทธิพลของความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อการประกอบอาชีพประมง

2.1 อิทธิพลต่อความคิดและจิตใจของชาวประมง

ความคิดและจิตใจ เป็นปัจจัยสำคัญที่มนุษย์ใช้ในการตัดสินใจ ความคิดที่มนุษย์มีต่อสิ่งต่าง ๆ ทั้งด้านดี (เห็นด้วย ยอมรับ) และด้านไม่ดี (ไม่เห็นด้วย ไม่ยอมรับ) นำไปสู่การมีอารมณ์และความรู้สึก (รัก โกรธ เกลียด กลัว) คือ สภาพของจิตใจ และผลสุดท้ายคือแสดงออกเป็นพฤติกรรม

อิทธิพลของความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อความคิดและจิตใจของชาวประมง มีดังนี้

2.1.1 ทำให้ยอมรับอำนาจลึกลับ สิ่งเหนือธรรมชาติ

ภูตผีปีศาจ ตามแนวทางของลัทธิวิญญาณนิยม (Animism) ได้แก่

- ก. ความศักดิ์สิทธิ์ของแม่น้ำนาง
- ข. ความศักดิ์สิทธิ์ของ เจ้าพ่อ เจ้าแม่ประจำท้องถิ่นต่าง ๆ
- ค. ความเกรงกลัวอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์
- ง. ความเกรงกลัวภัยจากภูตผี วิญญาณ เช่น ผีแบกพรายลม พรายอากาศ
- จ. ความเกรงกลัวภัยจากสิ่งที่ผิดปกติธรรมดา เช่น ปลาที่มีขนาดใหญ่มาก ลูกไฟที่ลอยขึ้นจากทะเล
- ฉ. ความขลังของเครื่องราง ของขลัง เช่น ขี้ผึ้งยันต์
- ช. ความขลังของพิธีกรรมในการต่อเรือ
- ซ. การเป็นที่พึ่งทางใจของหมอมนต์
- ฅ. ความเป็นสิริมงคลจากการปฏิบัติตามความเชื่อและพิธีกรรม

ญ. ความเป็นเสนียดจากการไม่ปฏิบัติตามความเชื่อ
และพิธีกรรม

2.1.2 ทำให้อยอมรับแนวคิดทางพุทธศาสนา ได้แก่

- ก. บุญและบาป อันเป็นผลของการทำดีและทำชั่ว เช่น การช่วยเก็บศพจากทะเล นำมาทำบุญอุทิศส่วนกุศล
- ข. ไฉไลภ ตั้งที่ปรากฏในความเชื่อว่าเป็นผู้มีจิตใจดีมีศีลธรรม ไฉไลภ ออกเรือทุกครั้งจะได้ปลาตามต้องการ
- ค. ความกตัญญู ตั้งปรากฏในความเชื่อว่าเป็นผู้ทำร้ายปลาโลมา เพราะเป็นเพื่อนและคอยช่วยเหลือชาวประมง
- ง. ความสำคัญของพระสงฆ์ ในฐานะเป็นที่พึ่งทางใจและผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
- จ. ความสำคัญของวันพระ ซึ่งเป็นวันที่ควรงดทำบาป

2.1.3 ทำให้อยอมรับคติทางไสยศาสตร์ ซึ่งเป็นของ

ลัทธิพราหมณ์ ได้แก่

- ก. ความสำคัญของฤกษ์ยามในการทำกิจกรรมต่าง ๆ
- ข. ความสำคัญของดวง
- ค. ความขลังของเวทมนต์คาถาในการตัดและไล่ลมงวง
- ง. ความขลังของเวทมนต์คาถาในการทำพิธีกรรมต่าง ๆ
- จ. ความจำเป็นในการเลือกผ้าผูกหัวเรือ
- ฉ. ความจำเป็นในการตั้งชื่อเรือให้เหมาะสม

2.2 อิทธิพลต่อพฤติกรรมของชาวประมง

พฤติกรรม เป็นสิ่งที่มนุษย์กระทำหรือแสดงออก โดยมีพื้นฐานมาจากความคิดและจิตใจ ชาวประมงจะมีพฤติกรรมสนองตามความเชื่อและพิธีกรรมที่เชื่อถือโดยไม่ขัดแย้ง ได้แก่

2.2.1 มีอากัปกิริยา และวาทะที่แสดงความเคารพ ยำเกรง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย โดยเฉพาะต่อแม่ย่านาง และโขนเรือ

2.2.2 เช่นไหว้แม่ย่านางอย่างสม่ำเสมอ

2.2.3 ผู้ที่อยู่เรือใหญ่ จะไม่เริ่มออกเดินทางในวันพระ

2.2.4 พยายามหาวิธีจับสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่บริเวณกองหินใต้น้ำ เพราะบริเวณดังกล่าวจะมีสัตว์น้ำชุกชุม

2.2.5 พยายามไม่ขัดแย้งกันในระหว่างลูกเรือ อันจะนำไปสู่การทะเลาะวิวาทขณะเดินเรือ

2.2.6 เก็บศพที่พบในทะเล นามาทำบุญ กรวดน้ำ อุทิศส่วนกุศลไปให้

2.2.7 ปฐมพยาบาลตนเอง เมื่อได้รับบาดเจ็บจากแมงกะพรุน และปลาตูก ด้วยตำรายาพื้นฐาน

2.2.8 สังเกตปรากฏการณ์ธรรมชาติ ประกอบกับการใช้เครื่องมือที่ทันสมัย

2.2.9 ไม่มีพฤติกรรมทางเพศในเรือ

2.2.10 เปลี่ยนสีผ้าผูกโขนเรือ ถ้าหากกินไม่ขึ้น

2.2.11 เข้าร่วมพิธีกรรมที่เป็นพิธีของส่วนรวม คือ พิธีกองข้าว และพิธีฉลองเจ้าพ่อเจ้าแม่ต่าง ๆ ประจำปี

2.3 อิทธิพลที่ทำให้เกิดมโนทัศน์ของที่เกี่ยวข้องกับการประมง

ความเชื่อและพิธีกรรมส่วนมากจะอยู่ในรูปของนามธรรม ทำให้เข้าใจและเข้าถึงได้ยาก ทั้งยังเสื่อมคลายได้ง่ายอีกด้วย จึงต้องแปลให้

เป็นรูปธรรม คือ วัตถุประสงค์ของต่าง ๆ ในการประกอบอาชีพประมงมีวัตถุประสงค์ที่เกิดจากอิทธิพลของความเชื่อและพิธีกรรม ดังนี้

2.3.1 ศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่ประจำถิ่น ซึ่งตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งและหันหน้าออกสู่ท้องทะเล

2.3.2 เครื่องเซ่นสังเวยตามที่เจ้าพ่อเจ้าแม่แต่ละศาลพึงพอใจ เพื่อบูชาหรือบนบาน

2.3.3 เครื่องเซ่นสังเวยอย่างเต็มความสามารถที่จะจัดหาได้ เพื่อบูชาแม่ย่านางประจำเรือ

2.3.4 ผ้าแพรสีต่าง ๆ ผูกโบนเรือ

2.3.5 ยันต์ ดัดไว้ที่เก๋งเรือ

2.3.6 ผ้าแดงผูกที่หัววน

2.3.7 เรือที่มีขนาดเป็นพิเศษของวา เช่น 10 วา 2 คอก เป็นต้น

2.3.8 การปั้นรูปไอ้เมฆไอ้หมอก แทนความชั่วร้าย

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อรวบรวมและจำแนกประเภทความเชื่อและพิธีกรรมของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออกในอดีต
2. เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออกในปัจจุบัน
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ช่วยธำรงรักษาและเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออก
4. เพื่อศึกษาอิทธิพลของความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อการประกอบอาชีพประมง

วิธีดำเนินการค้นคว้า

1. ผู้ศึกษาค้นคว้าได้ออกสำรวจและรวบรวมความเชื่อและพิธีกรรมที่ชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออกเคยเชื่อถือและปฏิบัติ ตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. 2520 ขึ้นไป โดยรวบรวมข้อมูลจากตำบลที่ตั้งอยู่บนชายฝั่งทะเลตะวันออก 7 ตำบล ตั้งแต่ตำบลอ่างศิลา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ถึงตำบลเกาะเสม็ด อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี ใช้เวลารวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนมกราคม - ธันวาคม พ.ศ. 2532 วิธีการรวบรวมข้อมูลใช้วิธีสัมภาษณ์จากปากคำของวิทยากร 20 คน แล้วบันทึกไว้ด้วยแถบบันทึกเสียง
2. ถอดคำสัมภาษณ์จากแถบบันทึกเสียง จัดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
3. ค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมของชาวประมงที่มีผู้เคยรวบรวมได้ นำมาผนวกกับข้อมูลที่ได้จากการถอดคำสัมภาษณ์ตามข้อ 2 แล้วจัดจำแนกประเภทของข้อมูลเป็นหมวดหมู่

4. นำข้อมูลตามข้อ 3 มาสร้างเป็นแบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์
นำไปสัมภาษณ์วิทยากรที่เป็นชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออกที่อาศัยอยู่ในตำบล
อ่างศิลา อำเภอเมือง ชลบุรี ตำบลบางเสร่ อำเภอสัตหีบ ชลบุรี ตำบลเพ
อำเภอเมืองระยอง ตำบลแหลมสิงห์ อำเภอแหลมสิงห์ จันทบุรี และตำบลแหลมงอบ
อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด ซึ่งเป็นแหล่งประมงใหญ่ และอยู่ห่างกันประมาณ
100 กิโลเมตร จำนวนวิทยากร 124 คน โดยใช้เวลาดังแต่เดือนมีนาคม -
พฤษภาคม 2533

5. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถามมาวิเคราะห์ดังนี้

- 5.1 ความเชื่อและพิธีกรรมที่ชาวประมงในปัจจุบันยังคงเชื่อถือ
และปฏิบัติตาม
- 5.2 ปัจจัยที่ธำรงรักษาและเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรม
ของชาวประมง
- 5.3 อิทธิพลของความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อการประกอบอาชีพ
ประมง

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

1. ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออกในอดีต
(ก่อน พ.ศ. 2520 ขึ้นไป)

1.1 ความเชื่อ รวบรวมได้ทั้งสิ้น 84 ข้อ จำแนกได้เป็น 6
หมวด คือ

หมวดที่ 1 ความเชื่อเกี่ยวกับเรือและอุปกรณ์ในเรือ 12 ข้อ
ประกอบด้วยความเชื่อเรื่องไม้ที่นำมาต่อเรือ ขึ้นตอนบางขึ้นตอนในการต่อเรือ
ผ้าผูกหัวเรือ ชื่อเรือ การยกเดินเรือ การซื้อเรือ แหและอวน

หมวดที่ 2 ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เครื่องราง ของ

หลัง 30 ข้อ ประกอบด้วยความเชื่อเรื่องแม่ย่านาง เจ้าที่ เจ้าพ่อเจ้าแม่ ข้อผี ผีพราย ยันต์ ความฝัน

หมวดที่ 3 ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ 15 ข้อ ประกอบด้วยความเชื่อเรื่องลมฟ้าอากาศ ที่อยู่ของสัตว์น้ำและทิศทางการเดินเรือ

หมวดที่ 4 ความเชื่อเกี่ยวกับยากกลางบ้าน 2 ข้อ ประกอบด้วยความเชื่อเรื่องยากกลางบ้าน รักษาบาดแผลจากแมงกะพรุนและปลาตุก

หมวดที่ 5 ความเชื่อเกี่ยวกับข้อห้ามต่าง ๆ 19 ข้อ ประกอบด้วยข้อห้ามเรื่อง การพูด การร้องเล่น การตีมีสสุรา โขนเรือ เพศหญิง ผลไม้เช่นไหว้

หมวดที่ 6 ความเชื่อเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติต่าง ๆ 6 ข้อ ประกอบด้วยข้อปฏิบัติด้านการจับสัตว์น้ำ การไล่ปลาใหญ่ การเก็บศพ และกะโหลกศีรษะกลางทะเล

1.2 พิธีกรรม รวบรวมได้ 2 ประเภท คือ

1.2.1 พิธีกรรมส่วนบุคคล ได้แก่ พิธีกรรมในการต่อเรือ และเชิญแม่ย่านางประจำเรือ พิธีไหว้เรื่อน้ำแรก พิธีไหว้แม่ย่านาง พิธีทำบุญเรือ และพิธีบั้งไฟ

1.2.2 พิธีกรรมของสังคม ได้แก่ พิธีฉลองเจ้าพ่อเจ้าแม่ต่าง ๆ และพิธีกองข้าว

2. ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออกในปัจจุบัน

2.1 ความเชื่อ

2.1.1 ความเชื่อที่ชาวประมงทุกคนเชื่อถือ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องแม่ย่านาง และการห้ามเหยียบโขนเรือ

2.1.2 ความเชื่อที่ชาวประมงเกือบทั้งหมดเชื่อถือ ได้แก่ ความเชื่อบางประการเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ที่เกี่ยวข้องกับแม่ย่านางคือโขนเรือ ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำท้องถิ่น และ ความเชื่อเรื่องการเก็บศพและกะโหลกศีรษะในทะเล

2.1.3 ความเชื่อที่ชาวประมงส่วนมากเชื่อดี ส่วนมากเป็น ความเชื่อเกี่ยวกับเรือ คือ ไม้ที่ใช้ต่อเรือ ขนาดของเรือ ผ้าผูกหัวเรือ การซื้อเรือ นอกนั้นเป็นความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ ยากกลางบ้าน และข้อห้ามบาง ประการ

2.1.4 ความเชื่อที่อัตราชาวประมงที่เชื่อดีและไม่เชื่อดี เท่า ๆ กัน ส่วนมากเป็นความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติและข้อห้ามบาง ประการ

2.1.5 ความเชื่อที่ชาวประมงส่วนมากไม่เชื่อดี ส่วนมาก เป็นความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง นอกนั้นเป็นข้อห้ามและข้อปฏิบัติบางประการ

2.1.6 ความเชื่อที่ชาวประมงเกือบทั้งหมดไม่เชื่อดี ส่วนมาก เป็นความเชื่อเรื่องเครื่องราง ของขลัง ภูตผีปิศาจ และข้อห้ามบางประการ

2.1.7 ความเชื่อที่ไม่มีชาวประมงคนใดเชื่อดีเลย ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติเรื่อง พบปลาใหญ่ให้ขันเสียงไก่ เพื่อไล่ปลาให้หนี ไปห่างเรือ

2.2 พิธีกรรม

2.2.1 พิธีกรรมเกี่ยวกับการต่อเรือเป็นหน้าที่ของช่างต่อเรือ

2.2.2 พิธีกรรมที่ชาวประมงทุกคนยังเชื่อดีและปฏิบัติ คือ การไหว้เรื่อน้ำแรก การไหว้แม่ย่านาง พิธีฉลองเจ้าพ่อเจ้าแม่

2.2.3 พิธีกรรมที่ชาวประมงส่วนมากยังเชื่อดีและปฏิบัติคือ พิธีทำบุญเรือและพิธีกองข้าว

2.2.4 พิธีกรรมที่ยังมีชาวประมงเชื่อดี แต่ไม่มีการปฏิบัติ คือ พิธีบั้งไฟ

3. ปัจจัยที่ธำรงรักษาความเชื่อและพิธีกรรม

3.1 การยึดมั่นตามคำบอกเล่าของคนรุ่นก่อน ชาวประมงจำนวนมาก ให้เหตุผลในการเชื่อถือสิ่งต่าง ๆ ว่า ทำตามคำบอกเล่าของคนเก่าคนแก่ ดังนั้นหากยังมีค่านิยมในการเชื่อฟังและยึดมั่นคำบอกเล่าของคนรุ่นก่อน ความเชื่อและพิธีกรรมก็จะคงอยู่ตลอดไป

3.2 การสนองความต้องการจำเป็น (Need) ของคน ความเชื่อและพิธีกรรมที่สามารถสนองความต้องการจำเป็นของคนในด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม จะธำรงอยู่ได้

3.3 ผลของการปฏิบัติตามความเชื่อและพิธีกรรม ความเชื่อและพิธีกรรมที่ก่อให้เกิดผลในทางที่เป็นคุณและโทษ ซึ่งมีผู้เคยได้รับผลนั้นจริงจะธำรงอยู่ได้

3.4 ความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ความเชื่อและพิธีกรรมจำนวนมากธำรงอยู่ได้เพราะสอดคล้องกับสภาพเป็นจริง พิสูจน์ได้ สมเหตุสมผล

3.5 ความเป็นเหตุเป็นผลที่แฝงไว้ ความเชื่อและพิธีกรรมบางส่วนแฝงความเป็นเหตุเป็นผลไว้ในเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ ของขลัง ลีลามงคล และเสนียด เมื่อพิจารณาถ่องแท้จะพบว่ามีความสอดคล้องที่นายอมรับแฝงอยู่ ความเชื่อและพิธีกรรมที่มีลักษณะเช่นนี้ จะธำรงอยู่ได้

4. ปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรม

4.1 เรือและอุปกรณ์การเดินเรือ เรือที่มีขนาดใหญ่ขึ้นมาก มีเครื่องยนต์ที่มีกำลังและคุณภาพสูง ช่วยลดอัตราการเสียชีวิตจากภัยในท้องทะเล มีผลให้ความเชื่อที่เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์โชคลาง ของขลัง ซึ่งช่วยสร้างความมั่นใจลดน้อยลง

4.2 เทคโนโลยีที่ช่วยในการทำประมง ชาวประมงในปัจจุบันมีเทคโนโลยีทันสมัยเข้าช่วยจำนวนมาก เช่น ชาวเดอว์วัดความลึกของน้ำ วิทยุสื่อสารสำหรับติดต่อระหว่างเรือในทะเล โชนาร์ตรวจหาฝูงปลา เรดาร์ตรวจหาตำแหน่ง

ของสิ่งต่าง ๆ เครื่องปั้นไฟ สร้างกระแสไฟฟ้า เข็มทิศ บอทิศทาง ทำให้ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ โชคกลาง ข้อห้าม และข้อควรปฏิบัติลดน้อยลง

4.3 เครื่องมือจับสัตว์น้ำ ชาวประมงในปัจจุบันมีเครื่องมือทันสมัยจำนวนมาก ช่วยให้การจับสัตว์น้ำทำได้สะดวกขึ้น ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ปรากฏการณ์ธรรมชาติ ข้อห้ามต่าง ๆ จึงลดลง

4.4 ความมุ่งหมายในการประกอบอาชีพ ปัจจุบันอาชีพประมงมีลักษณะเป็นธุรกิจ และอุตสาหกรรม ทำให้ความเชื่อเรื่องข้อควรปฏิบัติและข้อห้ามต่าง ๆ ลดน้อยลง

4.5 เวลาและระยะทางในการเดินเรือ ชาวประมงในปัจจุบันออกเรือสู่ท้องทะเลโดยใช้เวลานานกว่าในอดีต แต่เนื่องจากมีเทคโนโลยีเข้าช่วยมาก จึงไม่จำเป็นต้องเชื่อถือสิ่งที่มีผลด้านความมั่นใจมากนัก

4.6 จำนวนประชากรและจำนวนเรือ จำนวนประชากรและเรือที่มากขึ้น ต้องแข่งขันกันทำมาหากิน ทำให้ความเชื่อเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติและข้อห้ามต่าง ๆ เลื่อมคลายลง

4.7 บุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรือประมง ปัจจุบันส่วนมากเจ้าของเรือ ทำหน้าที่นายทุนและผู้บริหารงาน ได้จ้างรับจ้างควบคุมเรือ ลูกเรือรับจ้างทำงานในเรือ ลูกเรือส่วนมากเป็นคนต่างถิ่นเข้ามาจ้างทำงานในระยะเวลานั้น ๆ ทำให้ขาดความผูกพันระหว่างบุคคล และระหว่างบุคคลกับงาน ความเชื่อเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติและข้อห้ามต่าง ๆ จึงเลื่อมคลายลง

4.8 กระบวนการคิดแบบวิทยาศาสตร์ ชาวประมงในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์ จึงมีบางส่วนที่จะเชื่อเฉพาะสิ่งที่พิสูจน์ได้หรือมีเหตุผล ทำให้ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โชคกลาง ของขลัง ภูตผี ลดน้อยลง

4.9 ความเปลี่ยนแปลงค่านิยมในสังคม สังคมปัจจุบันมีลักษณะเป็นสังคมวัตถุนิยม ความเชื่อที่มีลักษณะเป็นจิตนิยม จึงสูญสลายไป

5. อิทธิพลของความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อการประกอบอาชีพประมง

5.1 อิทธิพลต่อความคิดและจิตใจของชาวประมง ความเชื่อและพิธีกรรมทำให้ชาวประมงยอมรับอำนาจลึกลับตามแนวลัทธิวิญญาณนิยม แนวคิดทางพุทธศาสนา และคติทางไสยศาสตร์ ซึ่งเป็นของลัทธิพราหมณ์

5.2 อิทธิพลต่อพฤติกรรมของชาวประมง ความเชื่อและพิธีกรรมทำให้ชาวประมงปฏิบัติตนตามที่เชื่อถือโดยไม่ขัดแย้ง

5.3 อิทธิพลที่ทำให้เกิดมีวัตถุสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับการประมง วัตถุสิ่งของจะช่วยแปลสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมขึ้น เช่น ศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่ และการผูกผ้าสีที่โชนเรือ เป็นต้น

อภิปรายผล

1. ความเชื่อในการประกอบอาชีพของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออกมีที่มาจากความกลัวและความไม่รู้ และจากความเฉลียวฉลาดที่จะใช้ความเชื่อเป็นเครื่องมือกำกับพฤติกรรมของบุคคลและเป็นกรอบของสังคม

1.1 ความเชื่อที่เกิดจากความกลัวและความไม่รู้ เช่น ความเชื่อเรื่องการเดินเรือตามตำราเทพจร ความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อเจ้าแม่ในท้องถิ่นต่าง ๆ ความเชื่อเรื่องห้ามทุกสิ่งแปลก ๆ ที่พบเห็น ล้วนเป็นความเชื่อที่เกิดจากความกลัวภัยในท้องทะเล ความเชื่อเรื่องเงือกน้ำ ความเชื่อเรื่องผีพราย ผีแบก พรายลม พรายอากาศ ความเชื่อเรื่องการใช้เวทมนต์คาถาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตัดลมวง ล้วนเกิดจากความไม่รู้

ความเชื่อเหล่านี้เกิดขึ้นเพื่อเป็นกำลังใจ สร้างความเชื่อมั่นในการประกอบอาชีพ เพื่อความอยู่รอดของชีวิต เป็นความเชื่อที่น่าจะเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการประกอบอาชีพประมงเลยทีเดียว

1.2 ความเชื่อที่เกิดจากความเฉลียวฉลาด เช่น ความเชื่อเรื่องห้ามพูดคำหยาบ ห้ามทะเลาะวิวาทกันในเรือ ห้ามดื่มเหล้าก่อนออกเรือ ห้ามร่วมเพศในเรือ เพราะจะเป็นเสนียด ล้วนเป็นความเชื่อที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือกำกับ

พฤติกรรมของบุคคลให้ปฏิบัติตนในทางที่ดีงามและเหมาะสมในการประกอบอาชีพร่วมกับผู้อื่น ความเชื่อ เรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของแม่ย่านาง และความเชื่ออื่นที่เกี่ยวข้องกับแม่ย่านาง เป็นความเชื่อที่กำกับพฤติกรรมของบุคคลโดยอ้างว่าอยู่ในการรับรู้ของแม่ย่านางตลอดเวลา แท้ที่จริงแล้วแต่ละคนคือผู้ที่ควบคุมตนเองได้ ความเชื่อเรื่องความมีจิตใจดี ไม่โลภ จะช่วยให้ได้ปลาทุกเที่ยว ความเชื่อเรื่องการช่วยเก็บศพในทะเลขึ้นฝั่งเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ศพนั้น เป็นความเชื่อที่เป็นกรอบของสังคม ทำให้คนมีจิตใจตรงงาม อยู่ร่วมกันด้วยความเห็นอกเห็นใจ และไม่มุ่งแต่ประโยชน์ส่วนตน ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ เป็นความเชื่อที่เกิดจากการสังเกตลองผิดลองถูก และสะสมไว้ด้วยเวลายาวนาน เกิดเป็นความรู้ที่ผ่านการพิสูจน์มาแล้วสามารถนำไปปฏิบัติให้ได้ผลจริง

ความเชื่อเหล่านี้ได้ทำหน้าที่สมดังที่ผู้สร้างตั้งความมุ่งหมายไว้มาเป็นเวลานาน ช่วยเหลือสังคมชาวประมงมีความสุข ปลอดภัย และคนในสังคมรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน มีพื้นฐานในการประพฤติปฏิบัติเหมือนกัน

2. พิธีกรรมของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออก ล้วนเป็นวิธีการที่สร้างขึ้นเพื่อความอยู่รอด โดยเน้นเรื่องของจิตใจและมีการแสดงออกด้วยสัญลักษณ์ เช่น พิธีกรรมในการต่อเรือ การเชิญแม่ย่านางประจำเรือ ยกเรือลงจากคานและไหว้แม่ย่านางเป็นประจำ เป็นการกระทำโดยคาดหวังว่าจะช่วยให้มีโชคผลมาก ท้ามาค้าขึ้นซึ่งมีผลต่อการดำรงชีวิต พิธีเหล่านี้มีผลต่อจิตใจของผู้เข้าร่วมพิธีทุกคน ทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่าจะปลอดภัย และมีโชคผลมาก โดยแสดงออกเป็นสัญลักษณ์ เช่น ผ้าสีต่าง ๆ ที่ผูกหัวเรือ พวงมาลัยคล้องหัวเรือ เครื่องเซ่นไหว้ เป็นต้น พิธีกองข้าวเป็นพิธีเพื่อความมั่นใจว่าจะมีความสุขและปลอดภัย แสดงออกเป็นสัญลักษณ์คือ การปั้นตุ๊กตาทรายที่สมมติว่าเป็น ภูตผีปิศาจ

พิธีกรรมเหล่านี้ชาวประมงยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านาน ถึงแม้สังคมจะเปลี่ยนแปลงอย่างไรก็ตาม พิธีกรรมเหล่านี้กลับเปลี่ยนแปลงน้อยมาก และการยึดถือปฏิบัติตามพิธีกรรมก็ยังคล้ายคลึงกับในอดีตเป็นอย่างมาก

3. เป็นที่น่าสังเกตว่าความเชื่อและพิธีกรรมใดที่เกี่ยวข้องกับแม่ย่านาง จะคงอยู่อย่างเหนียวแน่น ดังเช่นความเชื่อเรื่องแม่ย่านางเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเรือ และห้ามเหยียบโขนเรือ ซึ่งเป็นที่สถิตของแม่ย่านาง ชาวประมงทุกคนในปัจจุบันยังเชื่อถือไม่เสื่อมคลาย ความเชื่ออื่น ๆ ที่เกี่ยวกับแม่ย่านางชาวประมงเกือบทั้งหมด หรือส่วนมากยังคงเชื่อถือ ไม่มีความเชื่อเกี่ยวกับแม่ย่านางข้อใดเลยที่คนเชื่อกับไม่เชื่อกำกั้นกัน หรือส่วนมากไม่เชื่อ ในส่วนของพิธีกรรม พิธีใดที่เกี่ยวข้องกับแม่ย่านาง ผู้ทำพิธีจะพยายามทำอย่างดีที่สุดเพื่อให้แม่ย่านางพอใจ

ที่เป็นเช่นนี้ น่าจะเป็นเพราะ แม่ย่านางเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ใกล้ตัว ชาวประมงมากที่สุด เพราะสิ่งสถิตอยู่ประจำเรือ มีการบอกเล่าเกี่ยวกับแม่ย่านาง สืบต่อกันมาไม่ขาดช่วง และการทำให้แม่ย่านางพอใจนั้นล้วนเป็นการทำความดีทั้งสิ้น เช่น ไม่ทะเลาะวิวาทกัน ไม่ทำให้เรือสกปรก ไม่นำผู้หญิงมารวมเพศในเรือ ไม่เหยียบโขนเรือ (การเหยียบโขนเรือเป็นการเสี่ยงอันตราย อาจพลัดตกลงไปในทะเลได้) ผลที่เกิดจากการกระทำเหล่านี้จึงส่งผลในทางดี เป็นเหตุให้กล่าวขานกันได้ว่า เพราะแม่ย่านางบันดาลให้เป็นไป

แม้ในระยะแรกความเชื่อเรื่องแม่ย่านางอาจเกิดจากความกลัวภัย ก็จริงอยู่ แต่ต่อมากความเชื่อเรื่องนี้ได้แฝงเหตุผลที่ชาญฉลาดเอาไว้ด้วย นั่นคือ ให้ปฏิบัติสิ่งที่ดีงามที่ควรกระทำ

4. พิธีกรรมที่มีคุณค่าต่อสังคม คือ พิธีกองข้าว เพราะช่วยให้คนได้มาพบปะกัน มีกิจกรรมอย่างเดียวกัน คือ ทำบุญ ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ รับประทานอาหารร่วมกัน อุทิศส่วนกุศลให้ผีไม่มีญาติเหมือนกัน และอาจมีการเล่นรื่นเริงร่วมกันด้วย นอกจากนี้ยังเป็นพิธีที่ฝึกจิตใจให้มีเมตตาแก่ผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากกว่าตน คือ บรรดาผีไม่มีญาติทั้งหลาย อันอาจมีผลถึงการคำนึงถึงบุคคลในสังคมที่ด้อยโอกาสกว่าตนได้ด้วย

5. ความเชื่อที่สร้างขึ้นเพราะความเฉลียวฉลาดของคนรุ่นก่อน เพื่อให้ทำหน้าที่กำกับพฤติกรรมของคน และเป็นกรอบปฏิบัติของสังคม นับเป็นความเชื่อที่มีคุณค่ายิ่ง ถึงแม้สังคมจะเปลี่ยนแปลงไปมาก แต่ความเชื่อเหล่านี้ก็ยังทรงคุณค่าและ

น่าจะได้มีการเผยแพร่ให้แพร่หลาย เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจและเป็นกรอบอันดีงามของพฤติกรรมของคน เช่น

5.1 ความเชื่อที่ว่าถ้าจิตใจดีมีศีลธรรม ไม่โลภ ออกเรือเที่ยวไหน ก็จะได้ปลาทุกครั้ง เพราะท้องทะเลมีทรัพย์สมบัติมากมาย เก็บเท่าไรก็ไม่หมด ความเชื่อนี้ส่งเสริมให้เป็นคนรู้จักพอ ไม่เห็นแก่ตัว และยังช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำอีกด้วย เมื่อชาวประมงในปัจจุบันส่วนมากไม่เชื่อถือเรื่องนี้ผลก็คือ การแข่งขันกันอย่างงัดแงะกัน ใช้อุปกรณ์ที่จับได้แม้แต่ปลาขนาดเล็กมากเพื่อนำไปจำหน่ายให้ได้เงินทองมาจับจ่ายใช้สอยและเก็บสะสมจะได้ร่ำรวยกว่าคนอื่น อันเป็นความคิดและการกระทำที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดเชิงวัตถุนิยม สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาคือ สัตว์น้ำที่เคยมีชุกชุมกลับมีจำนวนลดน้อยลงทุกที เพราะเติบโตไม่ทันให้ชาวประมงจับ ชาวประมงหลายคนพูดว่า เตี้ยวันอะไร ๆ ก็หายไปหมด เป็นคำพูดที่สะท้อนสภาพของอาชีพประมงได้เป็นอย่างดี ดังนั้นชาวประมงในปัจจุบันจึงต้องเดินเรือไปยังทะเลลึก ถึงน่านน้ำของประเทศอื่น บางครั้งถูกจับเพราะละเมิดน่านน้ำ

5.2 ความเชื่อที่ว่า ห้ามตีแม่เหล็กก่อนออกเรือ ห้ามพูดคำหยาบ ห้ามทะเลาะวิวาทกันในเรือ ความเชื่อนี้เป็นความเชื่อที่ทำให้ผู้ปฏิบัติมีสติและมีความปรองดองสามัคคีกัน ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งสำคัญในการประกอบอาชีพประมง สติจะทำให้มีความระมัดระวัง รอบคอบ ช่างสังเกต และแก้ปัญหาได้ดี ความปรองดองสามัคคีจะช่วยให้คนหมู่มาทำงานร่วมกันด้วยน้ำใจ ความเข้าใจ ความเสียสละ ชาวประมงที่กำลังปฏิบัติงานจำเป็นต้องมีคุณสมบัติทั้งสองนี้เพื่อความปลอดภัย และความสำเร็จในการทำงาน

5.3 ความเชื่อที่ว่า พบปลาใหญ่ห้ามทำร้ายและห้ามทำร้ายปลาโลมา เต่า กระ ความเชื่อทั้งสองนี้เป็นความเชื่อที่ช่วยอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำขนาดใหญ่ที่หายาก เมื่อชาวประมงหย่อนความเชื่อถือเรื่องนี้ลง ผลก็คือ เต่า กระ กำลังจะสูญพันธุ์เพราะโตไม่ทันให้คนจับไปฆ่า ปลาโลมามีจำนวนน้อยลงมาก และปลาขนาดใหญ่แทบจะไม่หลงเหลืออยู่ในทะเล ถ้ากินได้ ชาวประมงจะจับขึ้นมากินและจำหน่ายจนหมด

5.4 ความเชื่อที่ว่า วันพระควรงดออกหาปลา เป็นความเชื่อที่แสดงความเมตตาแก่สัตว์ ช่วยให้งดทำบาปเพื่อความสบายใจ และเปิดโอกาสให้ได้ทำบุญกุศลในวันสำคัญทางศาสนา ชาวประมงที่สูงอายุยอมรับว่ามีความรู้สึกเกี่ยวกับบาปบุญคุณโทษที่ได้รับจากการจับสัตว์น้ำอยู่เหมือนกัน แต่พยายามคิดว่าเป็นการกระทำไปตามอาชีพและหาเวลาทำบุญไว้มาก ๆ หากมีการเผยแพร่และฟื้นฟูความเชื่อนี้ขึ้นอีก น่าจะเป็นผลดีต่อชาวประมงโดยทั่วไป

5.5 ความเชื่อที่ว่า ถ้าพบศพกลางทะเล ให้ช่วยเก็บศพขึ้นเรือนำมาเข้าฝั่ง ถึงฝั่งแล้วทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ศพนั้น นับว่าเป็นความเชื่อที่ส่งเสริมคุณธรรมด้านความเมตตาและการประกอบกุศลกรรม แต่ชาวประมงส่วนหนึ่งในปัจจุบันจะไม่กระทำตามความเชื่อดังกล่าว เพราะอยู่ในเรือขากออกที่ต้องอยู่กลางทะเลอีกนาน และบางคนไม่ต้องการยุ่งยากในการแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจให้มาชันสูตรศพ และสอบสวนข้อเท็จจริง อาจต้องไปเป็นพยาน เสียเวลาทำมาหากิน

5.6 ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน โดยเฉพาะยากลางบ้านที่สามารถใช้ปฐมพยาบาลเมื่อเกิดบาดเจ็บ เพราะแมงกะพรุนและปลาตุ๊ก ซึ่งเกิดขึ้นเสมอ ๆ หากชาวประมงรู้จักและใช้ยากลางบ้านที่หาง่าย อยู่ใกล้ตัว ราคาถูก และได้ผลดีก็จะช่วยให้รักษาตัวเองและคนใกล้เคียงได้ในยามฉุกเฉินและไม่ต้องสิ้นเปลืองเงินทองอีกด้วย

5.7 ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ ซึ่งมีอยู่มากมาย ทั้งเรื่องของน้ำ ลม ฝน ทิศทาง แหล่งสัตว์น้ำ เป็นความเชื่อที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์มาเป็นเวลานาน สามารถพิสูจน์ได้ ถึงแม้ในปัจจุบันชาวประมงจะมีเทคโนโลยีต่าง ๆ ช่วยอำนวยความสะดวกสบายและความปลอดภัยอยู่มาก แต่ถ้าสามารถนำความรู้จากความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์มาผสมผสานกับเทคโนโลยีก็จะทำให้ช่วยตัวเองได้มากขึ้น

6. มีความเชื่อบางประการที่เคยมีบทบาทในการสร้างความเชื่อมั่นให้ชาวประมงในอดีต แต่เมื่อวิทยาการเจริญก้าวหน้าขึ้น ผู้คนเชื่อถือสิ่งที่เป็นเหตุเป็นผลมากขึ้น ความเชื่อเหล่านี้จะเลือนคลายลง จนกระทั่งแทบจะไม่มีชาวประมงทราบ

และปฏิบัติตาม ในกรณีเช่นนี้ แสดงว่าความเชื่อเหล่านี้ต้องสูญหายไปอย่างแน่นอน เช่น

6.1 ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เครื่องราง ของขลัง เช่น ตำราเทพจร การใช้เลือดไก่ทาแหวนใหม่ ขี้บระดูผี ผีแบก ผีพราย พรายลม พรายอากาศ

6.2 ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติในส่วนที่เป็นการใช้ เวทมนต์ คาถา ของขลัง เช่น การตัดลมวง การใช้หนังหมูไล่พรายอากาศ

7. มีความเชื่อหลายประการที่มีแนวคิดคล้ายกับความเชื่อของคนไทยทั่วไป เช่น

7.1 ความเชื่อเรื่องเสียงของคำ ชาวประมงไม่ใช้มัจจุต ละครุด พุทรา และล้างลาด เป็นเครื่องเช่นไหว้ เพราะเสียง คุต มุต ซา ลาด ให้ ความหมายที่ไม่ดี เช่นเดียวกับที่คนไทยทั่วไปไม่ปลูกต้นโศกไว้ในบ้าน เพราะเสียง ของคำมีความหมายไม่ดี แต่จะปลูก มะยม มะขาม ขนุน เพราะเสียงของคำคล้าย คำว่า นิยม เกรงขาม และอุดหนุน คนไทยให้ความสนใจเรื่องเสียงของคำมาก ใน พิธีแต่งงานก็จะใช้อาหารที่มีชื่อเป็นมงคล เช่น ทองหยอด ฝอยทอง ทำบุญบ้านใช้ขนม ถ้วยฟู เป็นต้น

7.2 ความเชื่อเรื่องการไม่ทักสิ่งของแปลก ๆ ที่พบเห็น ชาวประมง ไม่ทัก ลูกไฟที่ลอยขึ้นจากทะเลหรือสัตว์ใหญ่ผิดปกติที่ได้พบ คนไทยโดยทั่วไปเชื่อ เรื่อง การไม่ทักอุกาบาตที่ตกลงมาจากท้องฟ้า ไม่ทักเสียงแปลก ๆ ที่ได้ยินในเวลากลางคืน

7.3 ความเชื่อเรื่องตัวเลขที่เป็นเศษ ชาวประมงเชื่อว่าขนาดของ เรือควรมีเศษเพิ่มขึ้นจากจำนวนเต็มเป็น สอก หรือ คีบ เช่น 10 วา 2 สอก ถือว่า เศษที่เกินไปนั้นเป็นการเพิ่มพูนขึ้น คนไทยทั่วไปเชื่อว่าการนำเงินสินสอดจากฝ่ายชาย มามอบให้ฝ่ายหญิงในพิธีแต่งงานนั้นต้องให้มีจำนวนเกินกว่าที่ฝ่ายหญิง เรียกร้องเล็กน้อย ถือเป็นการเพิ่มพูนงอกงาม

7.4 ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม ชาวประมงมีตำราเทพจรสำหรับ เดินเรือตามวันดี หลีกเลียงวันร้าย คนไทยทั่วไปมีฤกษ์ยามในการปลูก เรือตามวันดี วันร้าย และยามอุบากองสำหรับ เดินทางในยามที่ดีของแต่ละวัน

7.5 ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวประมงเชื่อเรื่องแม่ย่านาง ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเรือ พอปู่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เจ้าที่ท้องทะเล คนไทยทั่วไปเชื่อเรื่องผีเรือนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านเรือน แม่โพสพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำต้นข้าว แม่คงคา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำท้องน้ำ นางไม้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำต้นไม้

7.6 ความเชื่อเรื่องความสำคัญของวันพระว่าเป็นวันที่ต้องงดทำบาปทุกอย่าง ชาวประมงจะไม่ออกเรือในวันพระ เช่นเดียวกับที่ชาวนาจะหยุดไถนาในวันพระเพื่อให้ควายได้พัก

7.7 ข้อห้ามบางประการสามารถปฏิบัติได้ถ้ามีการแก้เคล็ด ชาวประมงเชื่อว่าห้ามนำศพลงเรือ แต่ก็ทำได้ถ้าจตุรบุบอกแม่ย่านางเสียก่อน ห้ามตัดโคนเรือ แต่ถ้าจะทำได้ต้องให้หมอมนต์มาทำพิธี คนไทยทั่วไปเชื่อว่า ห้ามผู้หญิงหิ้วม เวลากลางคืน แต่ถ้าจะทำได้กรีดหัวเสียก่อนเป็นการแก้เคล็ด

8. เนื่องจากชายฝั่งทะเลตะวันออกของไทยมีชาวจีนที่อพยพจากประเทศจีน มาขึ้นฝั่งบริเวณนี้ ตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ ชาวจีนเหล่านี้อาศัยทำมาหากินและมีครอบครัวเป็นหลักแหล่งอยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้พิธีกรรมของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออกมีลักษณะผสมผสานระหว่างไทยกับจีนอยู่มาก เช่น ในพิธียกเรือลงจากคาน มีการสวดมนต์และประพรมน้ำมนต์อย่างไทย มีการเซ่นไหว้ด้วยหัวหมู เป็ดไก่ เผากระดาษเงิน กระดาษทองและจุดประทัดแบบจีน แต่เครื่องเซ่นไหว้ที่ขาดไม่ได้คือ ขนมต้มขาว ขนมต้มแดง ซึ่งเป็นธรรมเนียมแบบไทย การผสมผสานนี้เป็นไปอย่างกลมกลืน

9. สภาพสังคมชายฝั่งทะเลตะวันออกในปัจจุบันซึ่งเป็นแหล่งธุรกิจและอุตสาหกรรม ทำให้มีคนต่างถิ่นอพยพเข้ามาทำมาหากินในบริเวณนี้เป็นจำนวนมาก อาชีพประมงเป็นอาชีพหนึ่งที่มีคนต่างถิ่นโดยเฉพาะเด็กหนุ่มจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ยึดเป็นอาชีพเลี้ยงตัว คนกลุ่มนี้จะเรียนรู้เฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานเป็นสำคัญ เรื่องของความเชื่อและพิธีกรรมด้านนอกเหนือจากเรื่องแม่ย่านางแล้ว เกือบจะไม่ให้ความสำคัญหรือไม่มีความรู้เลยทีเดียว

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.1 ศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัด สถาบันการศึกษาและสมาคม ประมงในจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรีและตราด ควรหาวิธีที่จะธำรง รักษาและเผยแพร่ ความเชื่อและพิธีกรรมที่มีคุณค่าแก่สังคมชาวประมง 5 ลำดับแรก คือ

1.1.1 ความเชื่อเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติคือ ถ้าเป็นคนจิตใจดี มีศีลธรรม ไม่โลภ ออกเรือเที่ยวไหนจะได้ปลาทุกครั้ง

1.1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คือ แม่นานาง โดยเฉพาะประเด็นการประพาศปฏิบัติให้แม่นานางพอใจ ได้แก่ ไม่ทะเลาะวิวาท กัน ไม่ดื่มสุราก่อนออกเรือ ไม่นำผู้หญิงไปร่วมเพศในเรือ และการรักษาเรือให้ สะอาดเสมอ

1.1.3 พิธีกองข้าว ซึ่งเป็นพิธีที่มีคุณค่าต่อจิตใจของบุคคล และการรวมกลุ่มเป็นสังคม

1.1.4 ความเชื่อเรื่องห้ามทำร้ายปลาใหญ่ และห้ามทำร้าย ปลาโลมา เต่า กระ

1.1.5 ความเชื่อเรื่องวันพระควรงดออกจับสัตว์น้ำ
ทั้งนี้โดยใช้วิธีอธิบายผลดีที่จะเกิดแก่บุคคลและสังคมอย่างเห็นได้ชัดเจน ประกอบการทำให้อยอมรับโดยอ้างคำบอกเล่าของคนรุ่นก่อน

1.2 ศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัดและสถาบันการศึกษาในจังหวัด ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด ควรศึกษาวิเคราะห์และบันทึกการ ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออกเป็นภาพยนตร์หรือ วิดิทัศน์ เพื่อนำออกเผยแพร่ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับเจ้าของเรือและไต้ก๋ง

เจ้าของเรือและไต้ก๋งควรพยายามถ่ายทอดความเชื่อและพิธีกรรมที่มีคุณค่าให้ลูกเรือได้ทราบไปพร้อม ๆ กับการเรียนรู้วิธีทำงานในเรือ เพื่อใช้ความเชื่อและพิธีกรรมเป็นเครื่องมือกำกับพฤติกรรมของลูกเรือ และเป็นกรอบปฏิบัติในการทำงานที่ต้องเสี่ยงภัยร่วมกัน

3. ข้อเสนอแนะสำหรับนักวิชาการและผู้สนใจ

นักวิชาการและผู้สนใจอาจศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมในการประกอบอาชีพของชาวประมงในท้องถิ่นอื่น เช่น ชายทะเลภาคใต้ฝั่งทะเลตะวันออก ชายทะเลภาคใต้ฝั่งตะวันตก และเกาะต่าง ๆ และอาจนำผลการศึกษามาเปรียบเทียบกัน เพื่อให้เข้าใจภาพรวมของความเชื่อและพิธีกรรมของชาวประมงในประเทศไทย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กิ่งแก้ว อัดดากร. "ลักษณะพิธีกรรมในสังคมไทย," เอกสารการสอนชุดวิชา
ไทยศึกษา : อารยธรรม เล่ม 2. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,
2528. หน้า 1-29.
- จิตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. "คติความเชื่อและพิธีกรรมของคนไทยในจังหวัดนครปฐม,"
วัฒนธรรมพื้นบ้าน คติความเชื่อ. โครงการไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2530. หน้า 325-349.
- เดโช สนวนานนท์. ปะทานุกรมจิตวิทยา. โรงพิมพ์อักษรบริการ, 2512.
394 หน้า.
- ทัศนีย์ ทานตวนิช. การศึกษาและรวบรวมวรรณกรรมพื้นฐานภาคตะวันออกเฉียง
(ระยะที่ 2) วรรณกรรมจากตำบลดาดบ้าน อำเภอบ้านค่าย และตำบล
บ้านเพ อำเภอมือง จังหวัดระยอง. โครงการศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรม
ภาคตะวันออกเฉียง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน,
2523. 544 หน้า
- _____ . คติชาวบ้าน. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, 2523.
335 หน้า.
- ธวัช ปุณโณทก. "ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน,"
วัฒนธรรมพื้นบ้าน คติความเชื่อ. โครงการไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2530. หน้า 350-392.
- บุญเต็ม พันรอบ และภารดี มหาพันธ์. การสำรวจลักษณะสังคมและวัฒนธรรม
พื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียง. โครงการวิจัยภาษาและวัฒนธรรมพื้นบ้านภาค
ตะวันออกเฉียง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, 2522. 70 หน้า.
- ประดิษฐ์ อินทนิล. การศึกษารวบรวมการเล่นพื้นบ้าน ดนตรี และพื้นรำ
ภาคตะวันออกเฉียง จังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด. โครงการศูนย์
ส่งเสริมวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน,
2523. 471 หน้า.

ประมงจังหวัดชลบุรี, สำนักงาน. ข้อมูลด้านการประมงประจำปีงบประมาณ
2530-2531. ม.ป.ท. 11 หน้า. อัดสำเนา.

ประมวณ ดิศคินสัน. คติชนชาวบ้าน การศึกษาในด้านมานุษยวิทยา. โรงพิมพ์
แพรพิทยาอินเตอร์เนชั่นแนล, 2521. 348 หน้า.

✓ ประมวล ศิริผั่นแก้ว. เทคโนโลยีในการประมงน้ำเค็ม. โครงการศูนย์ส่งเสริม
วัฒนธรรมภาคตะวันออก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน ชลบุรี,
2524. 65 หน้า.

ประเสริฐ ลีวานนท์. 73 จังหวัด เล่ม 4. สำนักพิมพ์เดือนสยาม, 2530.
518 หน้า.

ปราสาท อิศรปริดา และคณะ. ความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของ
ชาวอีสาน. เอกสารการวิจัยฉบับที่ 6 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม, 2518. 69 หน้า.

พทยา สายหู, ศาสตราจารย์ ดร., "ประมวลความคิดเกี่ยวกับสังคมและ
วัฒนธรรมไทย," เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา : อารยธรรม
เล่มที่ 3. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2528. หน้า 139-
164.

มณี พยอมยงค์. "ความเชื่อของคนไทย," วัฒนธรรมพื้นบ้าน คติความเชื่อ.
โครงการไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530. หน้า 66-122.
ระยอง, สำนักงานจังหวัด. จังหวัดระยอง. โรงพิมพ์อุดม, 2500. 16 หน้า.
วิจัยและพัฒนาการทหารระหว่างไทย-สหรัฐอเมริกา, ศูนย์. สมุดภาพเรือชายฝั่ง
ทะเลของประเทศไทย ปกสีน้ำเงิน. ไทยวัฒนาพานิช, 2510.
430 หน้า.

วิทย์ เทียงบูรณธรรม. แผนที่เมืองไทย 73 จังหวัด. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์,
2532. 151 หน้า.

สมชาย พุ่มสอาด. ประวัติ 73 จังหวัด. สำนักพิมพ์เดือนสยาม, 2526.
630 หน้า.

สุนทร ปุณโณทก. "สมุนไพรรในครัว," วัฒนธรรมพื้นบ้าน คติความเชื่อ.

โครงการไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530. หน้า 616-689.

สุภางค์ จันทวานิช. รายงานผลการการศึกษาสภาพสังคม-วัฒนธรรมของพื้นที่

บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก. โครงการวิจัยและพัฒนาเพื่อจัดการ

ศึกษาในบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก สำนักงานคณะกรรมการ

การศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2529. 157 หน้า.

เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). การศึกษาเรื่องประเพณีไทย. ราชบัณฑิตยสถาน,

2525. 183 หน้า.

อริยานุวัตร เขมจารีเถระ, พระ. "คติความเชื่อของชาวอีสาน," วัฒนธรรม

พื้นบ้าน คติความเชื่อ. โครงการไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

2530. หน้า 1-65.

อัจนา วัฒนานุกิจ. รายงานผลการศึกษาสภาพสังคม-เศรษฐกิจของพื้นที่บริเวณ

ชายฝั่งทะเลตะวันออก. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สำนักนายกรัฐมนตรี, 2529. 113 หน้า.

อาภรณ์ อุกฤษณ์. "อิทธิพลของภาวะแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีต่อความ

คงอยู่ของศาสนา ความเชื่อ และพิธีทรงพระเนืองในงานวันเกิด

พระปุนเท่างง," ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ พื้นถิ่นพื้นฐาน. โรงพิมพ์

เรือนแก้วการพิมพ์, 2531. หน้า 72-89.

เอกวิทย์ ณ ถลาง และโกวิท สุรวัฒน์. "วิกฤตการณ์ทางวัฒนธรรมของ

สังคมไทย," สู่ความเข้าใจวัฒนธรรม. สำนักงานคณะกรรมการ

วัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ 2532. หน้า 136-153.

ภาคผนวก ก

ตาราง 1 จำนวนวิทยากรผู้ให้ข้อมูล จำแนกตามสถานภาพการประกอบอาชีพ

สถานภาพ	จำนวน
1. เจ้าของเรือ	32
2. ใต้ก๋ง	36
3. ลูกเรือ	56
รวม	124

ตาราง 2 จำนวนวิทยากรผู้ให้ข้อมูล จำแนกตามสถานที่ และสถานภาพ
การประกอบอาชีพ

สถานที่ทำเรือ	สถานภาพ	จำนวน
ต. อ่างศิลา อ. เมือง ชลบุรี	เจ้าของเรือ	6
	ไต๋ก๋ง	6
	ลูกเรือ	9
ต. บางเสร่ อ. เมือง ชลบุรี	เจ้าของเรือ	6
	ไต๋ก๋ง	6
	ลูกเรือ	10
ต. เพ อ. เมือง ระยอง	เจ้าของเรือ	9
	ไต๋ก๋ง	10
	ลูกเรือ	14
ต. แหลมสิงห์ อ. เมือง จันทบุรี	เจ้าของเรือ	6
	ไต๋ก๋ง	8
	ลูกเรือ	13
ต. แหลมงอบ อ. แหลมงอบ ตราด	เจ้าของเรือ	5
	ไต๋ก๋ง	6
	ลูกเรือ	10
	รวม	124

ตาราง 3 จำนวนและร้อยละของชาวประมงที่เชื่อและไม่เชื่อตามความเชื่อในอดีต จำแนกตามสถานภาพการประกอบอาชีพ

	เชื่อ				ไม่เชื่อ			
	เจ้าของเรือ	ไตงัก	ลูกเรือ	รวม	ไตงัก	เจ้าของเรือ	ลูกเรือ	รวม
<u>หมวดที่ 1 เรือและอุปกรณ์ในเรือ</u>								
1. ไม่ตะเคียนเป็นไม้ค้ำคัลลิทด์	8	9	22	39	27	34	34	85
(25.00)	(25.00)	(39.29)	(31.45)	(75.00)	(75.00)	(60.71)	(68.55)	
2. ถ้าใช้ไม้ที่มีตำไม ต้องให้ตำไม								
อยู่พินนา, อยู่หัวเรือ และ	27	23	30	80	5	26	26	44
ห้ามตอกลูกประสักถูกตำไม	(84.30)	(63.89)	(53.57)	(64.52)	(15.70)	(36.11)	(46.43)	(35.48)
3. การใส่กงเรือต้องนับเงิน ทอง								
เหล็ก ตะกั่ว ไปที่ละกง ถากง	14	16	10	40	18	20	46	84
สุดท้ายตกเงิน หรือทองจะดี	(43.75)	(44.44)	(17.86)	(32.26)	(56.25)	(55.56)	(82.14)	(67.74)
4. ขนาดของเรือต้องให้มีเศษ								
เป็นศอก, คับ	24	32	39	85	8	17	17	39
(75.00)	(88.89)	(69.64)	(68.55)	(25.00)	(01.11)	(30.36)	(31.45)	

ไม่เชื่อ

เชื่อ

ความเชื่อ

	เจ้าของเรือ	ไต่กาง	ลูกเรือ	รวม	เจ้าของเรือ	ไต่กาง	ลูกเรือ	รวม
5. สีสองฝาผูกหัวเรือของจังหวัดบุรีรัมย์ และจำนวนฝาควรร	21	29	38	88	11	7	18	36
เป็นจำนวนที่	(65.60)	(80.56)	(67.86)	(70.97)	(34.40)	(19.44)	(32.14)	(29.03)
6. การตั้งชื่อเรือของดูตวง	12	25	30	67	20	11	26	57
เจ้าของเรือด้วย	(37.50)	(69.44)	(53.57)	(54.03)	(62.50)	(30.56)	(46.43)	(45.97)
7. การออกเดินเรือควรรทำตามตำราเทพจร	8	13	23	45	24	23	33	79
	(25.00)	(36.11)	(41.07)	(36.29)	(75.00)	(63.89)	(58.93)	(63.71)
8. การซื้อเรือควรรทำตามตำราชื่อเรือ	24	26	31	81	8	10	25	43
	(75.00)	(72.22)	(55.36)	(65.32)	(25.00)	(27.78)	(44.64)	(34.68)
9. ถ้าเรือไปชนอะไร ต้องหาหมอมนต์มาทำพิธีเช่นไหว	26	27	28	81	6	9	28	43
	(81.25)	(75.00)	(50.00)	(65.32)	(18.75)	(25.00)	(50.00)	(34.68)
10. ไต่แห อวน ทุ่ม ทุบเอว เลือดโกทา	3	4	8	15	29	32	48	109
	(09.37)	(01.11)	(14.29)	(12.10)	(90.63)	(88.89)	(85.71)	(87.90)

ไม่เชื่อ

เชื่อ

ความเชื่อ

	เจ้าของเรือ	ต่าง	ลูกเรือ	รวม	เจ้าของเรือ	ต่าง	ลูกเรือ	รวม
หมวดที่ 2. สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เครื่องราง ของบลัง								
1. เมฆนางเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประจำเรือ	32	36	56	124	-	-	-	-
2. เจ้าทะเลหรือพ่อปู่เป็นเจ้าที่ ของทะเล	24	26	33	83	8	10	23	41
3. ตาปู่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำปะ ดาดและเกาะต่าง ๆ จะมี	12	12	18	42	20	24	38	82
4. ตาปู่และเกาะต่าง ๆ จะมี เจ้าพ่อเจ้าแม่ซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์	(37.50)	(33.33)	(32.14)	(33.87)	(62.50)	(66.67)	(67.86)	(66.13)
5. ปลาหญ้าเป็นปลาของเจ้าพ่อ เจ้าแม่ จึงห้ามทำร้าย	28	36	48	112	4	-	8	12
	(87.50)	(100.00)	(85.71)	(90.32)	(12.50)	-	(14.29)	(09.68)
	16	16	28	60	16	20	28	64
	(50.00)	(44.44)	(50.00)	(48.39)	(50.00)	(55.56)	(50.00)	(51.61)

ไม่เชื่อ

เชื่อ

ความเชื่อ

	เจ้าของเรือ	%	โตกง	ลูกเรือ	รวม	เจ้าของเรือ	%	โตกง	ลูกเรือ	รวม
6. เจ๊อกนำมีจริง เป็นเทวดา	7	5	10	22	25	31	46	102		
รักษาของทะเล	(21.88)	(13.89)	(17.86)	(17.74)	(78.12)	(86.11)	(82.14)	(82.26)		
7. แห อวน มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์										
เรียกว่า ท้าวพันดา	4	7	13	24	28	29	43	100		
พญาพันวัง จึงห้ามขาม	(12.50)	(19.44)	(23.21)	(19.35)	(87.50)	(80.56)	(76.79)	(80.65)		
8. เวลาอนนใช้แห อวน คลุมเท้า	2	2	7	11	30	34	49	113		
กันผีไต	(06.25)	(05.56)	(12.50)	(08.87)	(93.75)	(94.44)	(87.50)	(91.13)		
9. ผู้ผ่าแดงที่ทอวนช่วยเรียกปลา	18	19	22	59	14	17	34	65		
	(56.25)	(52.78)	(39.29)	(47.58)	(43.75)	(47.22)	(60.71)	(52.42)		
10. เศษแห อวนทำตะกรุดผูกเอว	2	2	12	16	30	34	44	108		
ป้องกันภัยไต	(06.25)	(05.56)	(21.43)	(12.90)	(93.75)	(94.44)	(78.57)	(87.10)		

ไม่เชื่อ

เชื่อ

ความเชื่อ

	เจ้าของเรือ	ไต่กิ่ง	ลูกเรือ	รวม	เจ้าของเรือ	ไต่กิ่ง	ลูกเรือ	รวม
11. ตะเภา 3 ต้นเฝ้ายอดปกกลงดิน ทำพบนไม้ตก	6	11	17	34	26	25	39	90
	(18.75)	(30.56)	(30.36)	(27.42)	(81.25)	(69.44)	(69.64)	(72.58)
12. คนมีลายกับหยอยไต่ไม้ซี่ กิ่งไม้จริง ชี้ตัดลมวงไต่	2	3	2	7	30	33	54	117
	(06.25)	(08.33)	(03.57)	(05.65)	(93.75)	(91.67)	(96.42)	(94.35)
13. ยันต์พระสังข์เรียกมนต์ ช่วย เรียกปลาไต่	8	8	13	29	24	28	43	95
	(25.00)	(22.22)	(23.21)	(23.39)	(75.00)	(77.78)	(76.79)	(76.61)
14. หากฝันก่อนออกทะเล มีผลถึง การหาปลา	4	8	20	32	28	28	36	92
	(12.50)	(22.22)	(35.71)	(25.81)	(87.50)	(77.78)	(64.29)	(74.19)

ไม่เชื่อ

เชื่อ

ความเชื่อ

	เชื่อ	ไม่เชื่อ	รวม	เชื่อ	ไม่เชื่อ	รวม
	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน	จำนวน
	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ
หมวดที่ 3 ปรากฏการณ์ธรรมชาติ						
1. ก้อนออกทะเล 2-3 วัน นอน	10	7	13	29	43	94
เอาหูแนบแผ่นดินหากได้ยิน	(31.25)	(19.44)	(23.21)	(80.56)	(76.79)	(75.81)
เสียงดังตึง ตึกคึกมาแต่ไกล	24	32	45	4	11	23
แสดงว่าจะเกิดคลื่นใหญ่	(75.00)	(88.89)	(80.36)	(01.11)	(19.64)	(18.55)
ลมแรง						
2. ฟ้ามืดเป็นล้า จะเกิดลมร้าย	28	20	32	16	24	44
ในทะเล	(87.50)	(55.56)	(57.14)	(44.44)	(42.86)	(35.48)
3. ฟ้าร้องเสียงหนัก ๆ ลึก ๆ	25	24	30	7	26	45
จะเกิดลมจัด	(78.13)	(66.67)	(53.57)	(21.87)	(46.43)	(36.29)
4. น้ำไหลแรง หมุนวน จะเกิด						
พายุ						

ไม่เชื่อ

เชื่อ

ความเชื่อ

	เจ้าของเรือ	๒๓	ลูกเรือ	รวม	เจ้าของเรือ	๒๓	ลูกเรือ	รวม
5. หิ้งหอยขึ้นจากดินมาก ตัวบู่ง ทะเลขึ้นมาก ลูกเต่า ปูมา ปูแป้น ลอยขึ้นเหนือน้ำจะเกิด พายุใหญ่ คลื่นใหญ่	21	16	19	56	11	20	37	68
	(65.62)	(44.44)	(33.93)	(45.16)	(34.38)	(55.56)	(66.07)	(54.84)
6. นกแขวกร้องต่ำ (บินต่ำแล้ว ร้อง) ลมจะพัดจัด	7	3	7	17	25	33	49	107
	(21.87)	(08.33)	(12.50)	(13.71)	(78.13)	(91.67)	(87.50)	(86.29)
7. ขี้ลมขึ้นตั้งตัว แผลตื่นออกมา ตัวต่ำลง ลมจะแรงมาก	30	32	44	106	2	4	12	18
	(93.75)	(88.89)	(78.57)	(85.48)	(06.25)	(01.11)	(21.43)	(14.52)
8. ลมว่างเป็นตีพราย (พรายลม)	6	6	12	24	26	30	44	100
	(18.75)	(16.67)	(21.43)	(19.35)	(81.25)	(83.33)	(78.57)	(80.65)
9. คนที่วัดลมวางเป็นคน เคราะห์ร้าย หมุดอายุ	10	18	32	60	22	18	24	64
	(31.25)	(50.00)	(57.14)	(48.39)	(68.75)	(50.00)	(42.86)	(51.61)

ไม่เชื่อ

เชื่อ

ความเชื่อ

	เจ้าของเรือ	ไต่กิ่ง	ลูกเรือ	รวม	เจ้าของเรือ	ไต่กิ่ง	ลูกเรือ	รวม
10. ตัดลมวางไต้โดยผู้มีดี								
จักรนารายณ์ ม้วนตา								
พระอินทร์ และทองคางา	5	3	9	17	27	33	47	107
ต่าง ๆ	(15.70)	(08.33)	(16.07)	(13.71)	(84.30)	(91.67)	(83.93)	(86.29)
11. ยิงปืนไล่ลมวางไต้	1	4	9	14	31	32	47	110
	(03.13)	(01.11)	(16.07)	(11.29)	(96.87)	(88.89)	(83.93)	(88.71)
12. พรายอากาศซึ่งเป็นตัววางไฟ								
มีเสียงดัง เป็นตีแบก ถ้าเกาะ								
เสากระโดง ลงระหว่างเรือ	5	6	13	24	27	30	43	100
เรือจะจม	(15.70)	(16.67)	(23.21)	(19.35)	(84.30)	(83.33)	(76.79)	(80.65)
13. ใช้หนังสือทำนายน้ำขึ้นน้ำลง								
ทำนาย	3	6	15	24	29	30	41	100
อากาศใด	(09.37)	(16.67)	(26.79)	(19.35)	(90.63)	(83.33)	(73.21)	(80.65)

ความเชื่อ

ไม่เชื่อ

	เชื่อ			ไม่เชื่อ				
	เจ้าของเรือ	ไต่กง	ลูกเรือ	รวม	เจ้าของเรือ	ไต่กง	ลูกเรือ	รวม
14. ข้าราชการ เกลือ นามนต์	5	1	15	21	27	35	41	103
ไล่พรายอากาศไต่	(15.70)	(02.78)	(26.79)	(16.94)	(84.30)	(97.22)	(73.21)	(83.06)
15. แก้วไล่ผีพรายไต่	4	4	12	20	28	32	44	104
	(12.50)	(01.11)	(21.43)	(16.13)	(87.50)	(88.89)	(78.57)	(83.87)
16. นำเป็นสีแดง สุกเหมือนไฟ	28	33	40	101	4	3	16	23
รอนเป็นเมือก เหนียว จะไม่	(87.50)	(91.67)	(71.43)	(81.45)	(12.50)	(08.33)	(28.57)	(18.55)
มีปลา	32	36	50	118	-	-	6	6
17. กองหินจุดหน้าบอกแหล่งปลาไต่	(100.00)	(100.00)	(89.29)	(95.16)	-	-	(10.71)	(04.84)
18. นำเป็นสีแดง มันคล้ายลูกหว้า	24	15	20	59	8	21	36	65
วางอวนเคยจะไต่เคยมาก	(75.00)	(41.67)	(35.71)	(47.58)	(25.00)	(58.33)	(64.29)	(52.42)

ไม่เชื่อ

เชื่อ

ความเชื่อ

	เจ้าของเรือ	โตกง	ลูกเรือ	รวม	เจ้าของเรือ	โตกง	ลูกเรือ	รวม
19. เวลาเย็น ฟ้าเป็นสีแดง ปลาชูเข้าปะ	18	19	17	54	14	17	39	70
	(56.25)	(52.78)	(30.36)	(43.55)	(43.75)	(47.22)	(69.64)	(56.45)
20. การเริ่มต้นเรือของอ้ายตุตดาว	7	17	15	39	25	19	41	85
	(21.87)	(47.22)	(26.79)	(31.45)	(78.13)	(52.78)	(73.21)	(68.55)
หมวดที่ 4 ยากกลางบ้าน								
1. ถูกแมงกะพรุน ใช้ผักปุงที่ขึ้นตามชายทะเลดำแล้วทาแผล	14	14	23	51	18	22	33	73
	(43.75)	(38.89)	(41.07)	(41.13)	(56.25)	(61.11)	(58.93)	(58.87)
2. ถูกแมงกะพรุน ใช้สน้ำสมสายชูราดที่แผล	18	25	33	76	14	11	23	48
	(56.25)	(69.44)	(58.93)	(61.29)	(43.75)	(30.56)	(41.07)	(38.71)

ไม่เชื้อ

เชื้อ

ความเชื้อ

	เจ้าของเรือ	ไต่กิ่ง	ลูกเรือ	รวม	เจ้าของเรือ	ไต่กิ่ง	ลูกเรือ	รวม
3. ถูกปลาดุกยักษ์ ใช้หัวหอมฝาน	18	25	37	80	14	11	19	44
แปะแผลแล้วบีบมะนาว ช่วย	(56.25)	(69.44)	(66.07)	(64.52)	(43.75)	(30.56)	(33.93)	(35.48)
บรรเทาปวด								

หมวดที่ 5 ข้อยกต่าง ๆ

1. ก่อนออกเรือ ห้ามพูดเป็นกลาง	21	24	32	77	11	12	24	47
	(65.62)	(66.67)	(57.14)	(62.10)	(34.38)	(33.33)	(42.86)	(37.90)
2. ห้ามร้องแกล้ง ร้องเทศน์ในเรือ	8	4	10	22	24	32	46	102
	(25.00)	(01.11)	(17.86)	(17.74)	(75.00)	(88.89)	(82.14)	(82.26)
3. ห้ามพูดคำหยาบ ห้ามทะเลาะ	23	24	33	80	9	12	23	44
กัณจนเรือ	(71.88)	(66.67)	(58.93)	(64.52)	(28.12)	(33.33)	(41.07)	(35.48)

ไม่เชื่อ

เชื่อ

ความเชื่อ

	เจ้าของเรือ	โดก	เรือ	รวม	เจ้าของเรือ	โดก	เรือ	รวม
4. ห้ามทุกสิ่งแปลก ๆ ที่ปรากฏ ให้เห็น	16	9	13	38	16	27	43	86
	(50.00)	(25.00)	(23.21)	(30.65)	(50.00)	(75.00)	(76.79)	(69.35)
5. ห้ามดื่มเหล้าก่อนออกเรือ	8	3	12	23	24	33	44	101
	(25.00)	(08.33)	(21.43)	(18.55)	(75.00)	(91.67)	(78.57)	(81.45)
6. ห้ามสวมรองเท้าลงเรือ	5	5	12	22	27	31	44	102
	(15.70)	(13.89)	(21.43)	(17.74)	(84.30)	(86.11)	(78.57)	(82.26)
7. ห้ามผู้หญิงลงเรือ	3	6	12	21	29	30	44	103
	(09.37)	(16.67)	(21.43)	(16.94)	(90.63)	(83.33)	(78.57)	(83.06)
8. ห้ามรวมเพศกันเรือ	30	33	46	109	2	3	10	15
	(93.75)	(91.67)	(82.14)	(87.90)	(06.25)	(08.33)	(17.86)	(12.10)

เชื่อม
เชื่อม

ความเชื่อ

	เชื่อม		เชื่อม		เชื่อม		เชื่อม		รวม
	เจ้าของเรือ	ต่าง	ลูกเรือ	รวม	เจ้าของเรือ	ต่าง	ลูกเรือ		
9. ห้ามนำศพลงเรือ	28	32	48	108	4	4	8	16	
	(87.50)	(88.89)	(85.71)	(87.10)	(12.50)	(01.11)	(14.29)	(12.90)	
10. ห้ามเหยียบกับเรือ	32	36	56	124	-	-	-	-	
	(100.00)	(100.00)	(100.00)	(100.00)	-	-	-	-	
11. ห้ามตัดกับเรือ	20	29	41	90	12	7	15	34	
	(62.50)	(80.56)	(73.21)	(72.58)	(37.50)	(19.44)	(26.79)	(27.42)	
12. ห้ามนำกับเรือไปก่อกไฟ	28	30	42	100	4	6	14	24	
	(87.50)	(83.33)	(75.00)	(80.64)	(12.50)	(16.67)	(25.00)	(19.35)	
13. วันพระห้ามออกเรือ	12	5	15	32	20	31	41	92	
	(37.50)	(13.89)	(26.79)	(25.81)	(62.50)	(86.11)	(73.21)	(74.19)	

ไม่เชื่อ

เชื่อ

ความเชื่อ

	เจ้าของเรือ	โตก	ลูกเรือ	รวม	เจ้าของเรือ	โตก	ลูกเรือ	รวม
2. ถ้ามีคนเหยียบใบเรือ ตอง พรมน้ำมนต์แก้เสียด	31	32	41	104	1	4	15	20
	(96.87)	(88.89)	(73.21)	(83.87)	(03.13)	(01.11)	(26.79)	(16.13)
3. พบปลาใหญ่ ให้ขันเสียงไป	-	-	-	-	32	36	56	124
	-	-	-	-	(100.00)	(100.00)	(100.00)	(100.00)
4. พบศพกลางทะเล กอนเก็บศพ ตองบอกแมยानาง ถึงฝั่งแล้ว ทำบุญที่สวนกุศลให้ศพนั้น	28	36	48	112	4	-	8	12
	(87.50)	(100.00)	(85.71)	(90.32)	(12.50)	-	(14.29)	(09.68)
5. พบกระโหลกศีรษะมนุษย์ในทะเล ให้นำขึ้นมาทำบุญกวาดน้ำ บูชา	32	32	45	109	-	4	11	15
	(100.00)	(88.89)	(80.36)	(87.90)	-	(01.11)	(19.64)	(12.10)

ตาราง 4 ลำดับความเชื่อของชาวประมงในปัจจุบันตามค่าร้อยละ

ลำดับ	ความเชื่อ		ค่าร้อยละ
	หมวด	ข้อ	
1	2	1	100.00
1	5	10	100.00
3	3	17	95.16
4	2	4	90.32
4	6	4	90.32
6	5	8	87.90
6	6	5	87.90
8	5	9	87.10
9	3	7	85.48
10	6	2	83.87
11	3	2	81.45
11	3	16	81.45
13	5	12	80.64
14	5	11	72.58
15	1	5	70.97
16	1	4	68.55
17	2	2	66.94
18	1	8	65.32
18	1	9	65.32

ลำดับ	ความเชื่อ		ค่าร้อยละ
	หมวด	ข้อ	
20	1	2	64.52
20	3	3	64.52
20	4	3	64.52
20	5	3	64.52
24	3	4	63.71
25	5	15	62.90
26	5	1	62.10
27	4	2	61.29
28	1	6	54.03
29	5	14	49.19
30	2	5	48.39
30	3	9	48.39
32	2	9	47.58
32	3	18	47.58
32	5	16	47.58
35	3	5	45.16
36	3	19	43.55
37	4	1	41.13
38	1	7	36.29
39	2	3	33.87

ลำดับ	ความเชื่อ		ค่าร้อยละ
	หมวด	ข้อ	
40	1	3	32.26
41	1	1	31.45
41	3	20	31.45
41	6	1	31.45
44	5	4	30.65
45	2	11	27.42
46	2	14	25.81
46	5	13	25.81
48	3	1	24.91
49	2	13	23.39
50	2	7	19.35
50	3	8	19.35
50	3	12	19.35
50	3	13	19.35
54	5	5	18.55
55	2	6	17.74
55	5	2	17.74
55	5	6	17.74
58	3	14	16.94
58	5	7	16.94
60	3	15	16.13

ลำดับ	ความเชื่อ		ค่าร้อยละ
	หมวด	ข้อ	
61	3	6	13.17
61	3	10	13.17
63	2	10	12.90
64	1	10	12.10
65	3	11	11.29
66	2	8	08.87
67	2	12	05.65
68	6	3	00.00

ภาคผนวก ข

แบบสอบถาม

เรื่อง

ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออก

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้มี 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบ

ตอนที่ 2 เกี่ยวกับความเชื่อในการประกอบอาชีพประมง

ตอนที่ 3 เกี่ยวกับพิธีกรรมในการประกอบอาชีพประมง

ตอนที่ 1

ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

โปรดกาเครื่องหมาย ลงใน หน้าข้อความตามสภาพความเป็นจริง

1. อายุ 15 - 30 ปี 31 - 45 ปี 46 ปีขึ้นไป
2. การศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา สูงกว่าระดับมัธยมศึกษา
3. ภูมิลำเนา ชายฝั่งทะเลตะวันออก ภาคตะวันออกส่วนบน
 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อื่น ๆ
4. สถานภาพในการดำเนินอาชีพ
 เจ้าของเรือ ใต้ก๋ง ลูกเรือ
5. ระยะเวลาที่ประกอบอาชีพประมง
 1 - 5 ปี 6 - 15 ปี 15 ปีขึ้นไป

ตอนที่ 2

ความเชื่อในการประกอบอาชีพประมง

หมวดที่ 1 เกี่ยวกับเรือและเครื่องมือหาปลา

1. ไม้ตะเคียนซึ่งใช้ต่อเรือเป็นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ต้องเคารพ เกรงกลัว

เชื่อ เพราะ

ไม่เชื่อ เพราะ

2. ถ้าใช้ไม้ที่มีตาไม้ ต้องให้ตาไม้อยู่พ่น้ำ อยู่ที่หัวเรือ และห้ามดอกลูกประลัก
ถูกตาไม้

เชื่อ เพราะ

ไม่เชื่อ เพราะ

3. การใส่กงเรือ ต้องนับ เงิน ทอง เหล็ก ตะกั่ว ไปที่ละกง ถ้ากงสุดท้าย
ตกคำว่าเงินหรือทองจะดี

เชื่อ เพราะ

ไม่เชื่อ เพราะ

4. ขนาดของเรือต้องให้มีเศษเป็นคืบ คอก

เชื่อ เพราะ

ไม่เชื่อ เพราะ

5. สีของผ้าผูกหัวเรือต้องให้ผู้รู้แนะนำ และจำนวนผ้าควรเป็นจำนวนคี่

เชื่อ เพราะ

ไม่เชื่อ เพราะ

6. การตั้งชื่อเรือต้องดูดวงเจ้าของเรือด้วย

เชื่อ เพราะ

ไม่เชื่อ เพราะ

7. การออกเดินเรือควรทำตามตำราเทพจร

เชื่อ เพราะ

ไม่เชื่อ เพราะ

8. การซื้อเรือควรทำตามตำราซื้อเรือ
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
9. ถ้าเรือไปชนอะไร ต้องหาหมอมนต์มาทำพิธีเช่นไหว้
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
10. ไตแห, อวนใหม่ ให้เอาเลือดไก่ทา
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ

หมวดที่ 2 เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เครื่องราง ของขลัง

1. แม่นางเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเรือ
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
2. เจ้าทะเลหรือพ่อปู่เป็นเจ้าที่ท้องทะเล
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
3. ตาปู่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำปี
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
4. ตาปล เกาะต่าง ๆ จะมีเจ้าพ่อเจ้าแม่ซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
5. ปลาใหญ่เป็นปลาเจ้าพ่อเจ้าแม่
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ

6. แจกน้ำมีจริง เป็นเทวดารักษาทะเล
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
7. แห อวนมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เรียกว่าท้าวพันตา พญาพันวัง จึงห้ามข้าม
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
8. เวลานอนใช้แห อวนคลุมเท้ากันผีได้
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
9. ผูกผ้าแดงที่หุอวน ช่วยเรียกปลา
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
10. เศษแห อวนทำตะกรุดผูกเอาไว้ป้องกันภัยได้
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
11. ตะไคร้ 3 ต้น เอายอดปักกลางดินทำให้ฝนไม่ตก
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
12. คนมีลายกนหอยใต้นิ้วชี้ กลั้นใจชี้ตัดลมวงวงได้
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
13. ยันต์พระสงฆ์เรียกมนต์ ช่วยเรียกปลา
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ

14. หากฝนก่อนออกทะเล มีผลถึงการหาปลา

เชื่อ เพราะ

ไม่เชื่อ เพราะ

หมวดที่ 3 เกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ

1. ก่อนออกทะเล 2-3 วัน นอนเอาหูแนบแผ่นดิน ถ้าได้ยินเสียงตังตัง คึกคัก
มาแต่ไกล แสดงว่าจะเกิดคลื่นใหญ่ลมแรง

เชื่อ เพราะ

ไม่เชื่อ เพราะ

2. ฟ้ามืดเป็นล้า จะเกิดลมร้ายในทะเล

เชื่อ เพราะ

ไม่เชื่อ เพราะ

3. ฟ้าร่องเสียงหนัก ๆ ลึก ๆ จะเกิดลมจัด

เชื่อ เพราะ

ไม่เชื่อ เพราะ

4. น้ำไหลแรง หมุนวน จะเกิดพายุ

เชื่อ เพราะ

ไม่เชื่อ เพราะ

5. หิ้งห้อยขึ้นจากดินมาก ตัวbungทะเลขึ้นมาก ลูกเต่า ปูม้า ปูแป้นลอยขึ้นเหนือน้ำ
จะเกิดพายุใหญ่ คลื่นใหญ่

เชื่อ เพราะ

ไม่เชื่อ เพราะ

6. น้ำแหวกร่องดำ ลมจะพัดจัด

เชื่อ เพราะ

ไม่เชื่อ เพราะ

7. ขี้ลมขึ้นตั้งคิ้ว แผ่ตีนออกมาก คิ้วต่ำลง ลมจะแรงมาก
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
8. ลมวงเป็นผีพราย (พรายลม)
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
9. คนที่โดนลมวงเป็นคนเคราะห์ร้าย หมดอายุ
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
10. ตัดลมวงได้โดยใช้มีด จักรนารายณ์ แวนตาพระอินทร์ และทองคำต่าง ๆ
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
11. ยิงปืนไล่ลมวงได้
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
12. พรายอากาศซึ่งเป็นดวงไฟ มีเสียงดังเป็นผีแขก ถ้าเกาะเสากระโดง
ลงระวางเรือ เรือจะจม
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
13. ใช้หนังหมู น้ำมันหมู กันพรายอากาศ
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
14. ใช้ข้าวสาร เกลือ น้ำมันดี ไล่พรายอากาศได้
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ

15. แก้วฟ้าไลไฟรายอากาศได้
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
16. น้ำเป็นสีแดง สุกเหมือนไฟ ร้อนเป็นเมือกเหนียว ไม่มีปลา
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
17. กองหินใต้น้ำบอกแหล่งปลาได้
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
18. น้ำเป็นสีแดงมันคล้ายสีลูกหว้า วางอวนเคย จะได้เคยมาก
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
19. เวลาเย็น ฟ้ำเป็นสีแดง ปลาทุเข้าโปะะ
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
20. การเดินเรือต้องอาศัยดูดาว
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ

หมวดที่ 4 เกี่ยวกับยากกลางบ้าน

1. ถูกแมงกะพรุนใช้ผักบุ้งขึ้นตามชายทะเลดำแล้วทาแผล
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
2. ถูกแมงกะพรุนใช้น้ำส้มสายชูราดที่แผล
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ

3. ถูกลาตุกยักษ์ ใช้หัวหอมฝานแปะแผล บีบมะนาว ช่วยบรรเทาปวด
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ

หมวดที่ 5 เกี่ยวกับข้อห้ามต่าง ๆ

1. ก่อนออกเรือห้ามพูดเป็นกลาง
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
2. ห้ามร้องไห้ ร้องเทศน์ในเรือ
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
3. ห้ามพูดคำหยาบ ห้ามทะเลาะกันบนเรือ
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
4. ห้ามทักสิ่งแปลก ๆ ที่ปรากฏให้เห็น
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
5. ห้ามตีมเหล็กก่อนออกเรือ
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
6. ห้ามสวมรองเท้าลงเรือ
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ
7. ห้ามผู้หญิงลงเรือ
เชื่อ เพราะ
ไม่เชื่อ เพราะ

8. ห้ามร่วมเพศในเรือ
 เชื่อ เพราะ
 ไม่เชื่อ เพราะ
9. ห้ามนำศพลงเรือ
 เชื่อ เพราะ
 ไม่เชื่อ เพราะ
10. ห้ามเหยียบบิชนเรือ
 เชื่อ เพราะ
 ไม่เชื่อ เพราะ
11. ห้ามตัดบิชนเรือ
 เชื่อ เพราะ
 ไม่เชื่อ เพราะ
12. ห้ามนำบิชนเรือไปก่อไฟ
 เชื่อ เพราะ
 ไม่เชื่อ เพราะ
13. วันพระห้ามออกเรือ
 เชื่อ เพราะ
 ไม่เชื่อ เพราะ
14. ห้ามฆ่าและกินปลาโลมา เต่า กระ
 เชื่อ เพราะ
 ไม่เชื่อ เพราะ
15. พบสัตว์ใหญ่ห้ามทำร้าย
 เชื่อ เพราะ
 ไม่เชื่อ เพราะ

16. ห้ามใช้มั่งคุด ละมุด เช่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์

เชื่อ เพราะ

ไม่เชื่อ เพราะ

หมวดที่ 6 เกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติต่าง ๆ

1. ถ้าจิตใจดี มีศีลธรรม ไม่โลภ ออกเรือเที่ยวไหนจะได้ปลาทุกครั้ง

เชื่อ เพราะ

ไม่เชื่อ เพราะ

2. ถ้ามีคนเหยียบขोनเรือ ต้องพรมน้ำมนต์แก้เสนียด

เชื่อ เพราะ

ไม่เชื่อ เพราะ

3. พบปลาใหญ่ ให้ขึ้นเสียงไก่

เชื่อ เพราะ

ไม่เชื่อ เพราะ

4. พบศพกลางทะเล ก่อนเก็บศพต้องบอกแม่ย่านาง ถึงฝั่งแล้วทำบุญอุทิศ
ส่วนกุศลให้ศพนั้น

เชื่อ เพราะ

ไม่เชื่อ เพราะ

5. พบกะโหลกศีรษะในทะเลให้ขึ้นน้ำมา ทำบุญกรวดน้ำ บูชา

เชื่อ เพราะ

ไม่เชื่อ เพราะ

ความเชื่อถือทั้งหมดนี้ เชื่อถือเรื่องใดมากที่สุด เรียงตามลำดับ

1.

2.

3.

ตอนที่ 3

พิธีกรรมในการประกอบอาชีพประมง

1. พิธีขึ้นโบนเรือ

ทำ เพราะ

ไม่ทำ เพราะ

ความเปลี่ยนแปลงในการทำคือ

เพราะ

2. พิธีลงลูกประลั๊กลูกแรก

ทำ เพราะ

ไม่ทำ เพราะ

ความเปลี่ยนแปลงในการทำคือ

เพราะ

3. พิธีวางกงเรือ

ทำ เพราะ

ไม่ทำ เพราะ

ความเปลี่ยนแปลงในการทำคือ

เพราะ

4. พิธียกเรือ (นำเรือลงจากคาน)

ทำ เพราะ

ไม่ทำ เพราะ

ความเปลี่ยนแปลงในการทำคือ

เพราะ

5. พิธีไหว้เรือน้ำแรก

ทำ เพราะ

ไม่ทำ เพราะ

ความเปลี่ยนแปลงในการทำคือ

เพราะ

6. พิธีไหว้แม่ย่านาง

ทำ เพราะ

ไม่ทำ เพราะ

ความเปลี่ยนแปลงในการทำคือ

เพราะ

7. พิธีทำบุญเรือ

ทำ เพราะ

ไม่ทำ เพราะ

ความเปลี่ยนแปลงในการทำคือ

เพราะ

8. พิธีปั้นโป๊ะ

ทำ เพราะ

ไม่ทำ เพราะ

ความเปลี่ยนแปลงในการทำคือ

เพราะ

9. พิธีฉลองเจ้าพ่อเจ้าแม่

ทำ เพราะ

ไม่ทำ เพราะ

ความเปลี่ยนแปลงในการทำคือ

เพราะ

10. พิธีกองข้าว

ทำ เพราะ

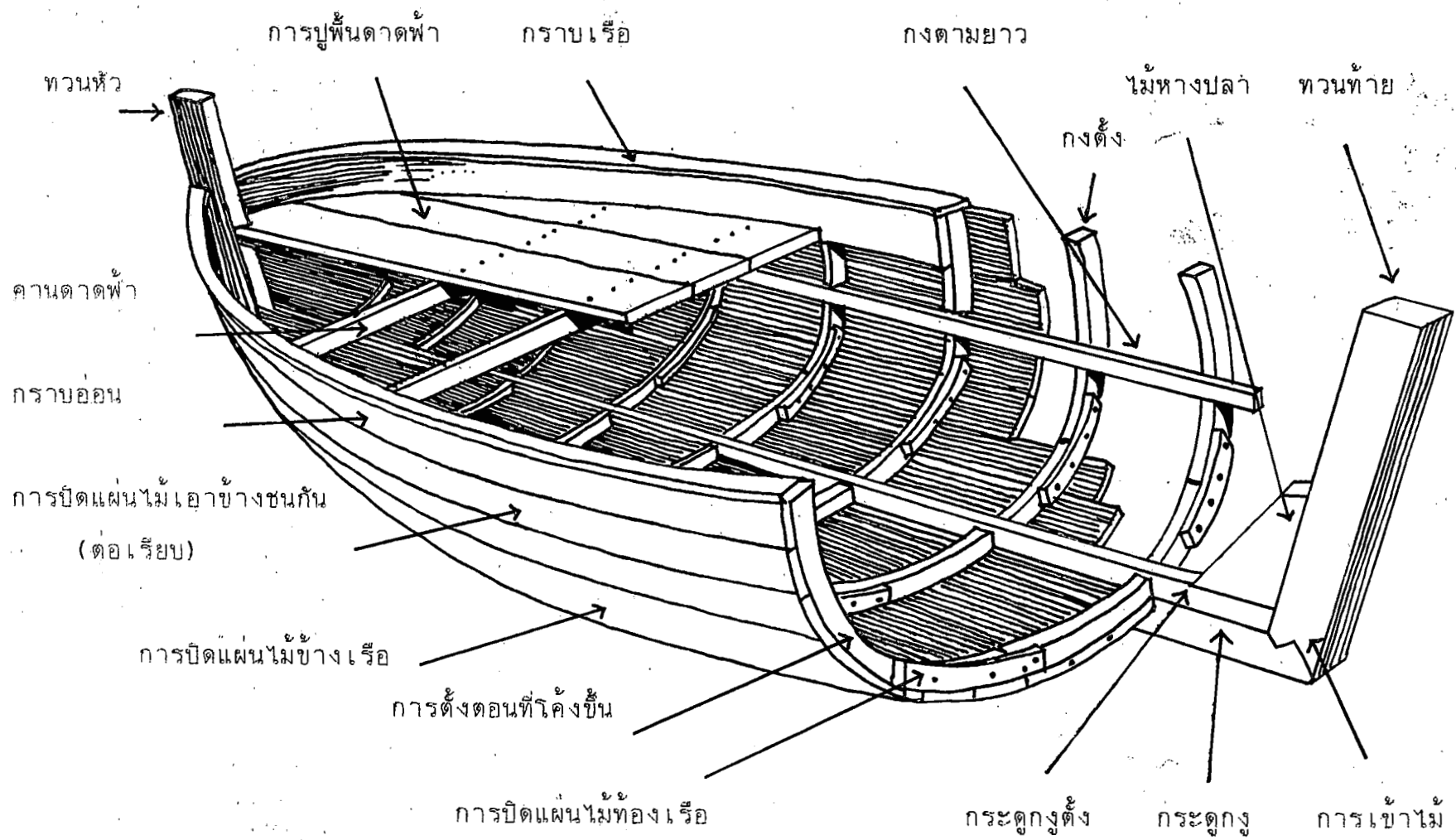
ไม่ทำ เพราะ

ความเปลี่ยนแปลงในการทำคือ

เพราะ

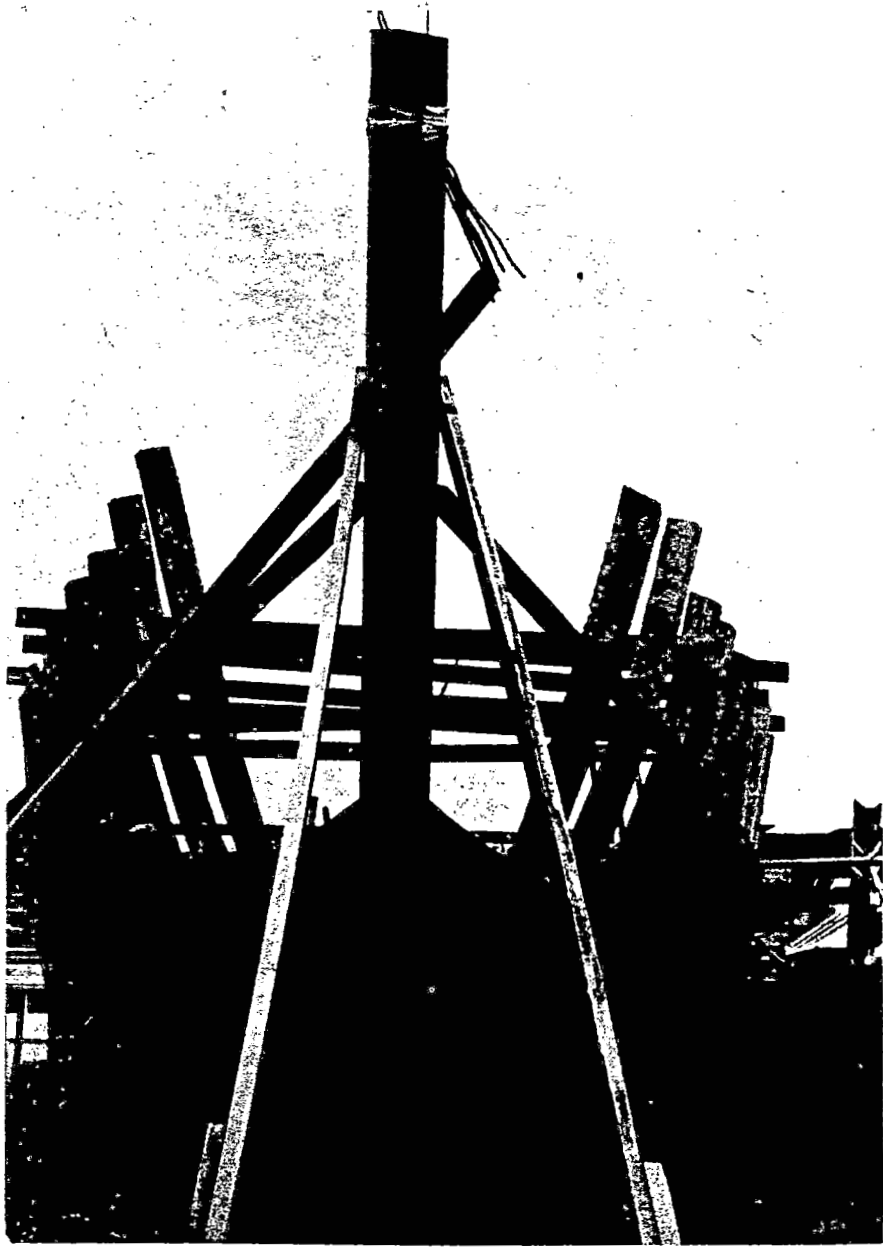
ภาคผนวก ค

ส่วนประกอบและขั้นตอนการต่อเรือ

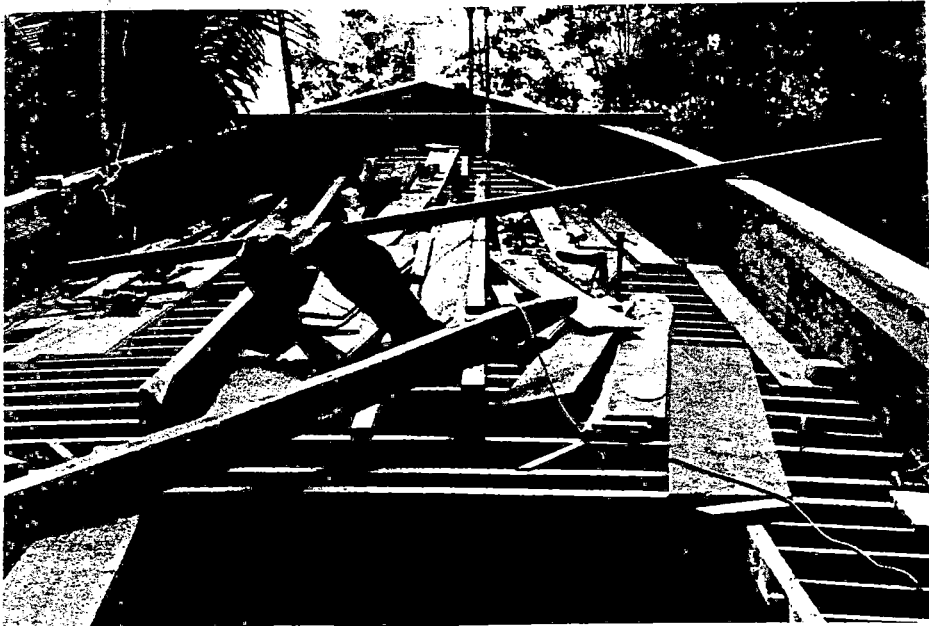
ภาพที่ 1 ส่วนประกอบของเรือ

ที่มา : สมุดภาพเรือชายฝั่งทะเลของประเทศไทย ปกสีน้ำเงิน

ภาพที่ 2 ไม้ส่วนหน้าที่สูงที่สุด และมีผ้าผูกไว้คือโชนเรือ ไม้ที่ตั้งเรียงเป็นแถวทั้งซ้ายและขวาคือ กงเรือ การขึ้นกระดานข้างเรือ จะเริ่มจากข้างล่าง ขึ้นข้างบน

ที่มา : สมุดภาพ เรือชายฝั่งทะเลของประเทศไทย ปกสีน้ำเงิน

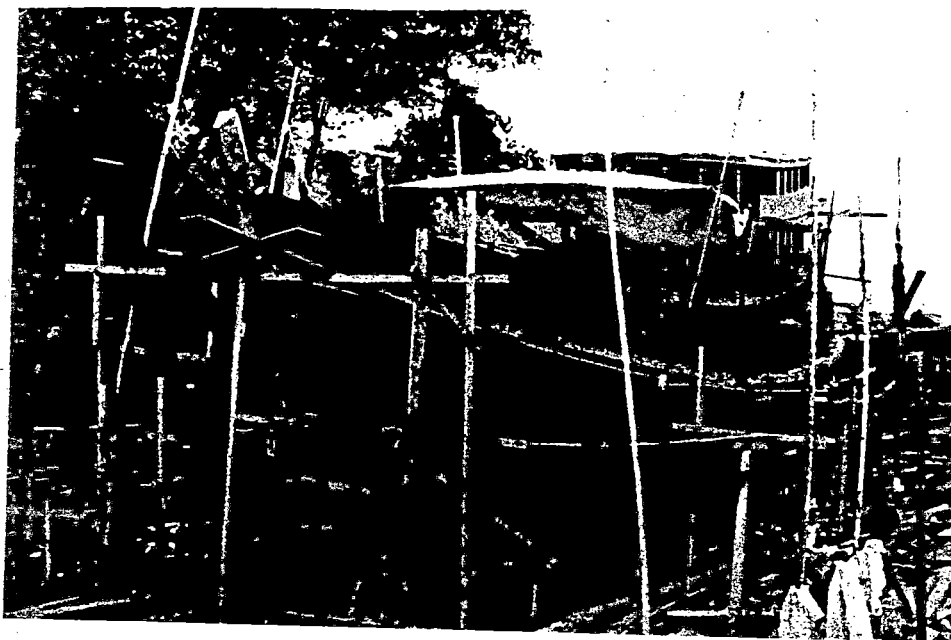

ภาพที่ 3 ขันข้างเรือ หรือติดราโท เรียบร้อยแล้วติดกราบอ่อน เหนือราโท
วางคานดาตฟ้า พร้อมทั้งจะปูพื้นดาตฟ้า

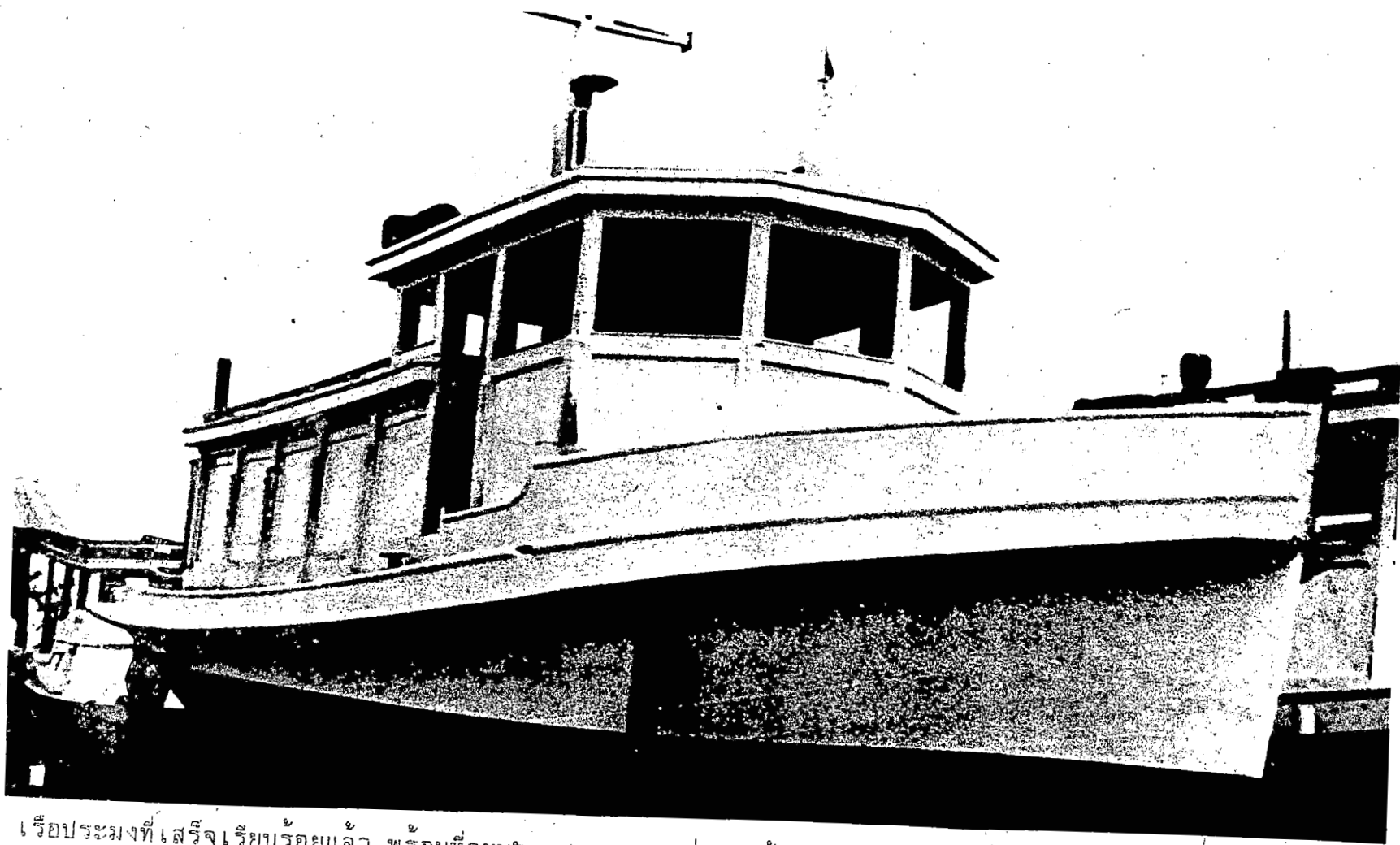
ภาพที่ 4 ดอกหมัน ใช้ด้ายดิบ หรือป่านดอกยัดเข้าไปในรอยต่อ ยาชัน ด้วย
ส่วนผสมของน้ำมันยาง ชัน และปูน

ที่มา : สมุดภาพเรือชายฝั่งทะเล ของประเทศไทย ปกสีน้ำเงิน

ภาพที่ 5 เรือประมงที่ใกล้จะเสร็จเรียบร้อย ลำนี้มีแก่ง 3 ชั้น อยู่ด้านท้ายเรือ

ที่มา : สมุดภาพเรือชายฝั่งทะเลของประเทศไทย ปกสีน้ำเงิน

ภาพที่ 6 เรือประมงที่เสร็จเรียบร้อยแล้ว พร้อมที่จะนำลงจากคาน ปล่อยลงน้ำ

ที่มา : สมุดภาพเรือชายฝั่งทะเลของประเทศไทย ปกสีน้ำเงิน

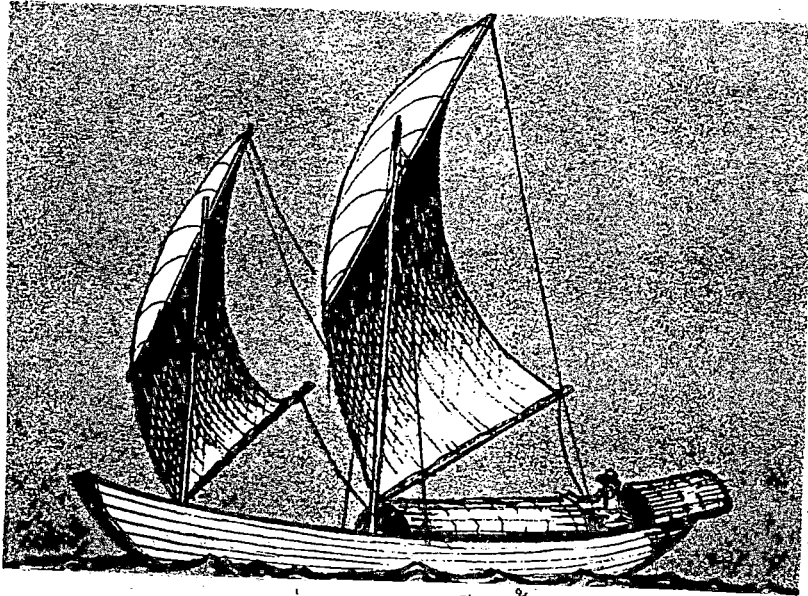
การเซ่นไหว้แม่ย่านาง

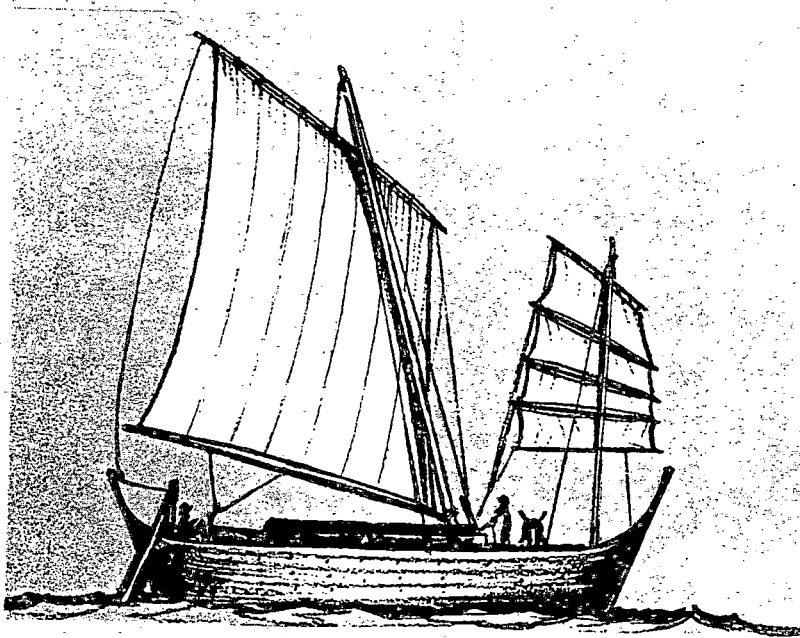
ภาพที่ 7 การเซ่นไหว้แม่ย่านาง ที่โขนเรือ คลองพวงมาลัย ผูกผ้าสีและดอกไม้อำไใหญ่ บูชาข้าว และตั้งเครื่องเซ่นไหว้ จากนั้นจึงจุดธูปบูชา

ที่มา : สมุดภาพเรือชายฝั่งทะเลของประเทศไทย ปกสีน้ำเงิน

เรือประมงในอดีต

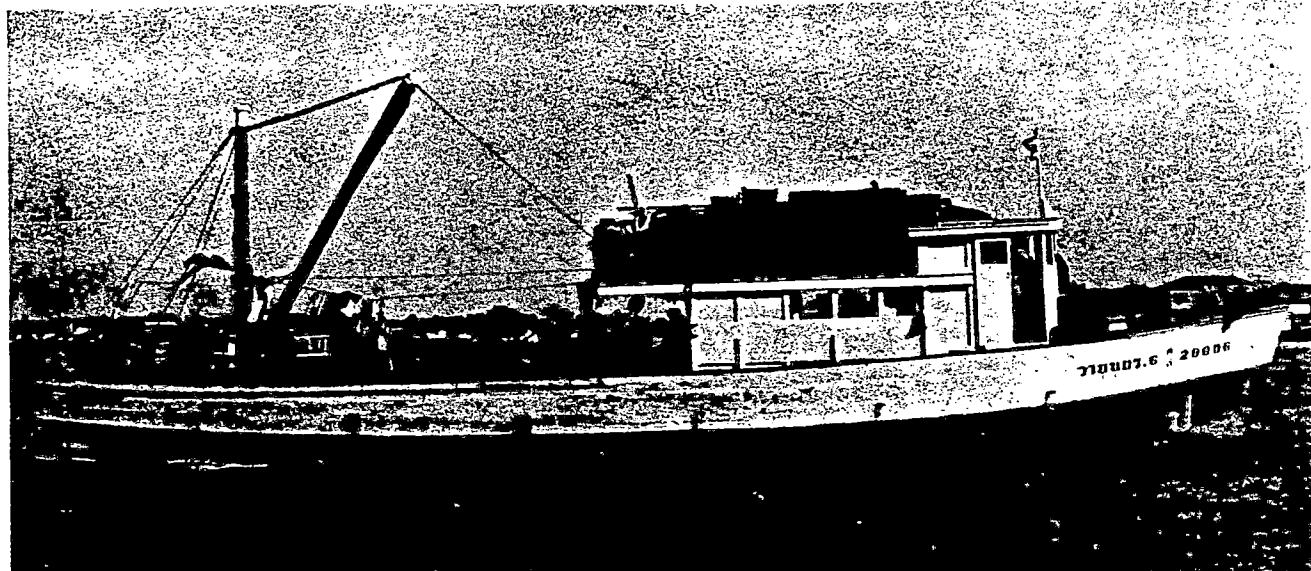
ภาพที่ 8 เรือเปิดใช้ใบ

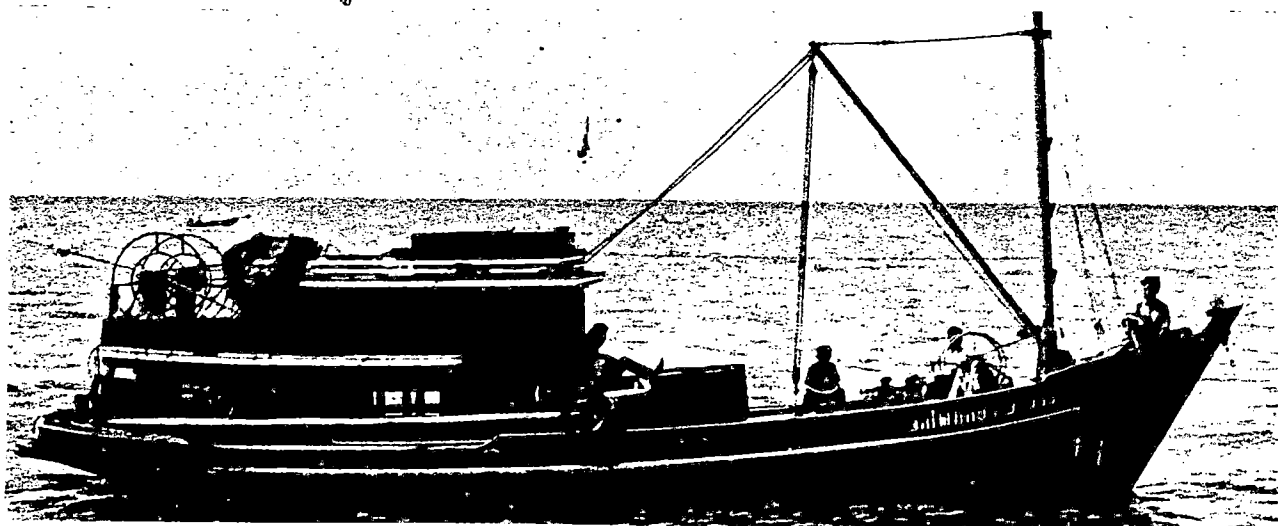
ภาพที่ 9 เรือจลอมใช้ใบ

ที่มา : สมุดภาพเรือชายฝั่งทะเลของประเทศไทย ปกสีน้ำเงิน

เรือประมงในปัจจุบัน

ภาพที่ 10 เรือประมงใช้เครื่องยนต์ ความยาว 10 - 20 เมตร เก่งอยู่ส่วนหัวเรือ ด้านหน้าของเก่งเป็นห้องถือท้าย ด้านหลังของเก่งมี 2 - 3 ชั้น เป็นที่พักลูกเรือ

ภาพที่ 11 เรือประมงใช้เครื่องยนต์ ความยาว 8 - 30 เมตร เก่งอยู่ท้ายเรือ แบ่งเป็น 3 ชั้น คือ ห้องเครื่องอยู่ชั้นล่าง และอีก 2 ชั้น เดี่ยว ๆ ชั้นบนใช้เป็นที่พักของลูกเรือ

ที่มา : สมุดภาพเรือชายฝั่งทะเลของประเทศไทย ปกสีน้ำเงิน

เครื่องมือจับปลาของชาวประมงไทย

1. เครื่องมือประเภทเคลื่อนที่

อวนลาก

อวนลากคานถ่าง

อวนรุน

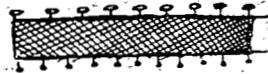
อวนลากที่ใช้

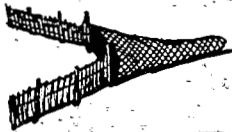
ตะกร้าลวด

2. เครื่องมือประเภทประจำที่

อวนลอย

อวนโป๊ะ

โป๊ะ

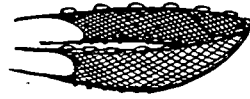

ลอบ

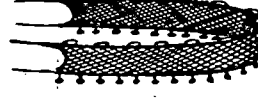

3. เครื่องมือประเภทกิ่งเคลื่อนและประจำที่

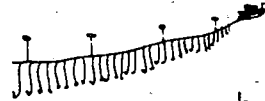
อวนล้อมจับ

อวนล้อมติด

เบ็ดราว

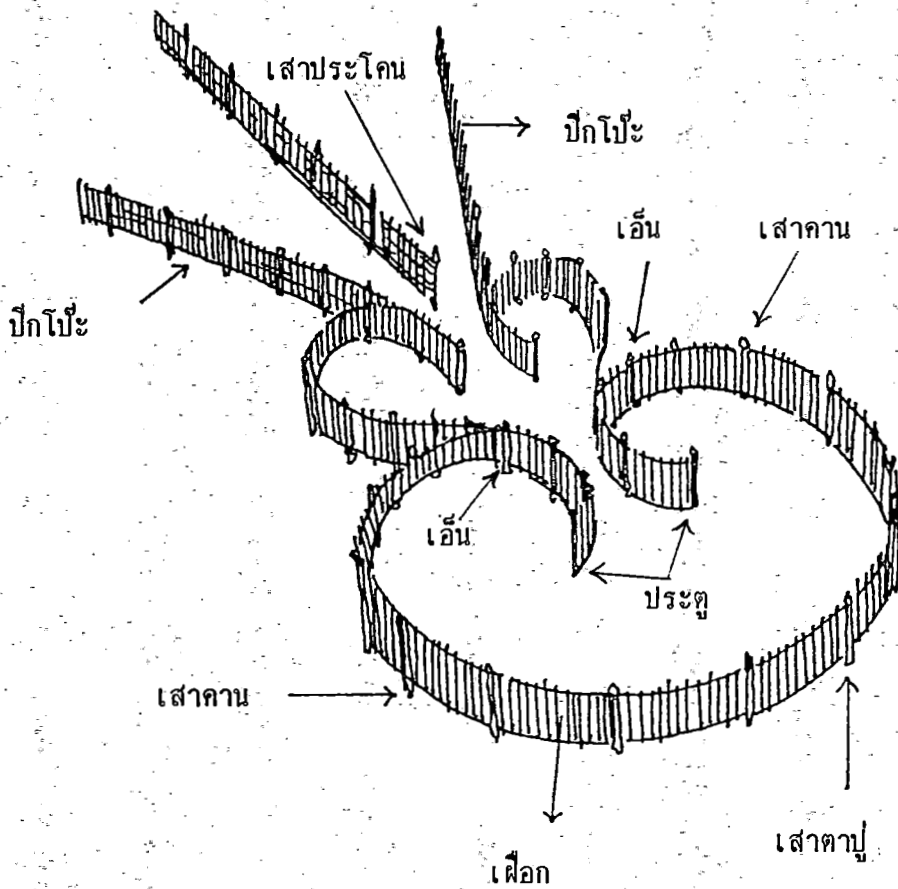

เบ็ดลาก

ภาพที่ 12 เครื่องมือจับปลาของชาวประมงไทย

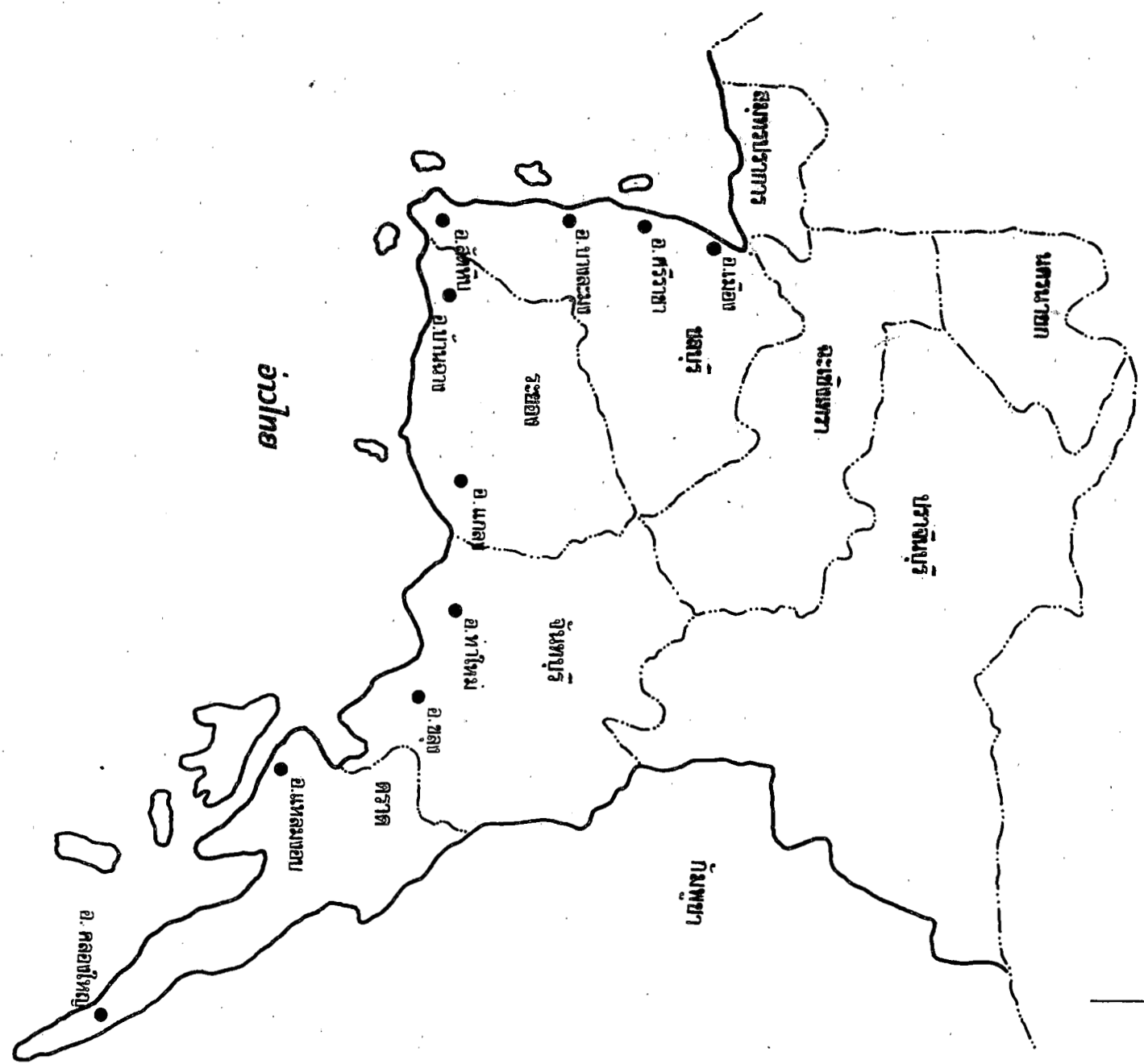
โป๊ะไม้ไผ่

ภาพที่ 13 ลักษณะของโป๊ะไม้ไผ่ และเสาสาคัญที่เป็นหลักในการปั้นโป๊ะ ซึ่งต้องมีพิธีกรรมประกอบในการลงเสา

ภาคผนวก ง

แผนที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

สัญลักษณ์

● อำเภอ

— เส้นแบ่งเขตจังหวัด

— แนวพรมแดนประเทศ

มาตราส่วน 1 : 250,000

ความเชื่อและพิธีกรรม
ของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออก

บทคัดย่อ
โดย
ทัศนีย์ ทานตวณิช

การศึกษาค้นคว้านี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมและจำแนกประเภทของ ความเชื่อและพิธีกรรมในการประกอบอาชีพของชาวประมงชายฝั่งทะเลตะวันออก ทั้งในอดีตและปัจจุบัน และศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความเชื่อและพิธีกรรม ตลอดจนอิทธิพลของความเชื่อและพิธีกรรมที่มีผลต่อการประกอบอาชีพประมง

การรวบรวมและจำแนกประเภทความเชื่อและพิธีกรรมของชาวประมง ในอดีต กระทำโดยวิธีสัมภาษณ์และบันทึกเสียงวิทยากร 20 คน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ชายฝั่งทะเลตะวันออก 7 ตำบล ตั้งแต่ตำบลอ่างศิลา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ถึงตำบลเกาะเสม็ด อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี เพื่อให้ทราบความเชื่อและ พิธีกรรมที่ชาวประมงเชื่อถือและปฏิบัติตั้งแต่ก่อน พ.ศ. 2520 ขึ้นไป ปรากฏว่า สามารถรวบรวมความเชื่อได้ 84 ข้อ จำแนกเป็น 6 หมวดคือ หมวดความเชื่อ เกี่ยวกับเรือและอุปกรณ์ในเรือ หมวดสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เครื่องราง ของขลัง หมวด ปรากฏการณ์ธรรมชาติ หมวดยากลางบ้าน หมวดข้อห้าม และหมวดข้อควรปฏิบัติ สำหรับพิธีกรรมรวบรวมได้ 7 พิธี จำแนกเป็น 2 ประเภทคือ พิธีกรรมส่วนบุคคล และพิธีกรรมของสังคม เมื่อนำผลดังกล่าวมาสร้างเป็นแบบสอบถามแล้วนำไป สัมภาษณ์วิทยากร 124 คน ที่อาศัยอยู่ใน 5 ตำบล ตั้งแต่ตำบลอ่างศิลา อำเภอ เมือง ชลบุรี ถึงตำบลแหลมงอบ อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด เพื่อให้ทราบ ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวประมงในปัจจุบัน พบว่า ความเชื่อที่ชาวประมง ยังเชื่ออย่างเหนียวแน่นคือ เรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของแม่ย่านาง และเรื่องอื่น ๆ ที่ เกี่ยวข้องกับแม่ย่านาง ความเชื่อที่ชาวประมงเชื่อดือน้อยลงมากมักเกี่ยวกับเครื่องราง ของขลัง และภูตผี สำหรับพิธีกรรมนั้น ชาวประมงส่วนมากยึดถือตามพิธีกรรมในอดีต

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตทำให้ทราบว่า ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความเชื่อและพิธีกรรม มี 2 ลักษณะ คือ ปัจจัยที่ช่วยธำรง รักษา และปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรม ปัจจัยที่ช่วยธำรงรักษา ความเชื่อและพิธีกรรม ได้แก่ การยึดมั่นตามคำบอกเล่าของคนรุ่นก่อน ความ สามารถสนองความต้องการจำเป็น (Need) ของคน ผลของการปฏิบัติตาม ความเชื่อและพิธีกรรม ความสอดคล้องของความเชื่อและพิธีกรรมกับสภาพความเป็นจริง และความเป็นเหตุเป็นผลที่แฝงไว้ในความเชื่อและพิธีกรรม ส่วนปัจจัยที่

เปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรม ได้แก่ เรือและอุปกรณ์การเดินเรือที่มีขนาดใหญ่ และทันสมัยขึ้น เทคโนโลยีที่ใช้ในการประกอบอาชีพและเครื่องมือจับสัตว์น้ำมีมากขึ้น ความมุ่งหมายในการประกอบอาชีพเปลี่ยนไป เวลา - ระยะทางในการเดินเรือ และ จำนวนประชากร - จำนวนเรือเพิ่มขึ้น บุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรือประมงขาดความผูกพันต่อกันและต้องงานอย่างแท้จริง ชาวประมงคิดด้วยกระบวนการคิดแบบวิทยาศาสตร์มากขึ้น และค่านิยมของสังคมเปลี่ยนจากจิตนิยมเป็นวัตถุนิยม

สำหรับผลการวิเคราะห์อิทธิพลของความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อการประกอบอาชีพประมง พบว่า ความเชื่อและพิธีกรรมมีอิทธิพลต่อความคิดและจิตใจของชาวประมงให้ยอมรับอำนาจลึกลับตามแนวลัทธิวิญญาณนิยม ยอมรับคติธรรมทางพุทธศาสนา และคติทางไสยศาสตร์ของพรานหมัน นอกจากนั้นยังมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของชาวประมงให้ปฏิบัติตนไม่ขัดแย้งกับความเชื่อและพิธีกรรม และมีอิทธิพลต่อการสร้างวัตถุต่าง ๆ เช่น ศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่ต่าง ๆ ฟ้าผูกหัวเรือ ยันต์ เป็นต้น